

VIGILIA

FELELŐS SZERKESZTŐ:

SÍK SÁNDOR

XXIII. JÁNOS PÁPA
ZSINATI BESZÉDEI

A II. Vatikáni Zsinat
Ügyrendje

*

BENEY ZSUZSA
FALU TAMÁS
GÁTI GYÖRGY
GÖRGÉNYI BÉLA
HEGEDŰS LÁSZLÓ
HORVÁTH RICHÁRD
KUNSZERY GYULA
MAJSAI MÓR
RADÓ POLIKÁRP
SZARKA GÉZA
VÁRADI BÉLA

írásai

1962 NOVEMBER

Ára 5 forint

TARTALOM

	Oldal
Szemelvények a Szentatya zsinati beszédeiből	641
A II. Vatikáni Egyetemes Zsinat ügyrendje	650
Hegedűs László: Napos tájakon át (Vers)	656
Horváth Richárd: Kereszténységünk és evilági életünk	657
Majsai Mór: Páduai Szent Antal szónoki egyénisége	663
Falu Tamás: Elszámolás, Dongó, Sóhaj, Végállomás (Versek)	668
Szarka Géza: Palackposta (Elbeszélés)	669
Kunszery Gyula: Évszakok Vers)	678
Beney Zsuzsa: Elégia és búcsú (Vers)	678
Eglis István: A kis út. (A házasság harmóniája)	679

N A P L Ó

Az egyetemes zsinaton (*Radó Polikárp*) 681; Az ószövetségi kultusz és a zsoltárok (*Görgényi Béla*) 682; A latin nyelv az egyház életében (*Váradi Béla*) 685; Az olvasó naplója (*Rónay György*) 687; Színházi krónika (*Doromby Károly*) 690; Képzőművészet (*Dévényi Iván*) 693; Zenei jegyzetek (*Rónay László*) 696; Nyomozás egy narrátor után (*Bittei Lajos*) 698; Egy világbirodalom regénye (*Gáti György*) 699; Schlegel Frigyes és a magyarok (*Kunszery Gyula*) 701; Jegyzetlapok (r. gy.) 704 681

Felelős szerkesztő:

Sík Sándor

Szerkeszti: *Mihelics Vid*

Főmunkatársak: *Doromby Károly, Pfeifer János, Radó Polikárp*

Felelős kiadó: *Saad Béla*

Kiadja a Vigilia munkaközösség.

A szerkesztő a hét első három napján fogad az Új Ember szerkesztőségében (V.; Kossuth Lajos u. 1.), lehetőleg az időpont előzetes megbeszélése alapján. Kéziratokat Budapest 4. Postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest V., Kossuth Lajos utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk-számla száma: 37.343. Külföldi előfizetések: Posta Központi Hirlapiroda, Budapest V., József nádor tér 1. Ügyfélszolgálat.

Megjelenik minden hónap elején.

Ára: 5.— forint.

SZEMELVÉNYEK

A SZENTATYA ZSINATI BESZÉDEIBŐL

A Vigilia szerkesztősége az alábbiakban néhány dokumentum-szerű anyagot ad olvasói kezébe az 1962. október 11-én megnyílt II. Vatikáni Zsinattal kapcsolatban. Elsősorban szemelvényeket azokból a beszédekből, amelyeket XXIII. János pápa mondott el a zsinat alkalmából, továbbá a zsinat ügyrendjét. A beszédek hivatalos magyar szövegei még nem állnak rendelkezésünkre, de hitelt érdemlő forrásokból készültek azok a fordítások, amelyek magyar nyelven s ebben a formában ezúttal jelennek meg először.

Kiviláglik belőlük az az emberszeretettől áthatott jóságos szellem, amely XXIII. János uralkodását, ténykedéseit és emberi gesztusait jellemezte és jellemzi. A bonyolult és sokat kifejező mondatok mögül is kiérezzük a szónok egyszerűségét és közvetlenségét, amely első kihallgatásukkor elbűvölte a világsajtó vatikáni munkatársait, később a római utca, utóbb pedig a loretoi zárandoklat útvonálán egész Közép-Itália népét. A mélyen átélt, szinte hússá vált hit és bölcsesség cikornyátlan egyszerűsége és a belőle áradó szelíd elvhűség erejét még a nyelvi áttételezéseken keresztül is megérezzük.

Túl az elavult és megcsontosodott előítéleteken, elfogultságokon és szorongásokon, János pápa úgy látja és láttatja a modern ember helyzetét, történetünk árnyait és fényeit, hogy mindannyian reményt és bizakodást merítünk belőle. Szellemének sugallatára reményt merítünk az emberi történet alakulására nézve éppúgy, mint ahogy megérezzük azt a nemes hivatást, amely ennek a történetnek alakításában az egyház legjobb, legszebb és legtisztább szándékaira vár. A Szentatya beszédeiben az örökérvényesség és az idő kölcsönös fénytörésében ismerjük fel azt a harmóniát, igazságot és békét, amelyet minden kereszténynek szolgálnia kell az időben és a maga helyén, emberként és keresztényként egyaránt.

Megtanuljuk belőlük, hogy bátor, nyílt és szerető szívvel kell közelednünk a ma feladataihoz és ugyanígy kell merítenünk azokból a kincsekből, amelyeket a keresztény kinyilatkoztatás nyújt számunkra. A világos és bátor tekintet, az egyház és a világ népei előtt álló nagy feladatok felismerése, az egyház küldetéséért érzett felelősség készítette a Szentatyát arra, hogy személyes elhatározásnak ható gesztussal lepje meg a világot s hívja össze az egyetemes zsinatot, hogy az hozzányúljon bátor és határozott eréllyel mindazokhoz a kérdésekhez, amelyekre tisztából és hivatásából kifolyóan korunk egyházának kell válaszolnia.

Ezekben a napokban, a zsinat megnyitása után nem tudjuk még, milyen munkát fog elvégezni a huszadik század zsinata. Nem mérhetjük le azt a hatást sem, amit a zsinat munkája jelent majd az egyházban és azon kívül. Hiszünk azonban, hogy az egyetemes zsinat a Szentlélek segítségével megtalálja azt a nagy választ, amelyre az atomkorszak és az úrtűzés kora vár. Hiszünk, hogy XXIII. János pápa szellemében az egyház kitarja szívét és lelkét korunk nagy gyötrelmei felé, hogy útmutatást adjon szolgálaink és híveinek, hogyan kell kereszténynek lenni a mában és a holnapban.

Az egyetemes zsinat történeti esemény és éppen történetiségénél és egyetemességénél fogva nem szakítható ki az egyetemes emberi történés-

ből. Beleszól abba és szellemi erőivel szolgálni kívánja az idők arculatát. Ezt a tényt és ezt a hívek felől is megnyilatkozó óhaját senki sem ismerte fel világosabban, mint éppen XXIII. János pápa, akit nem ok nélkül ünnepeltek loretoi zarándokútján a jóság és a béke pápájaként az olasz katolikusok.

A zsinati atyák latin nyelvű felhívása a világhoz azt a reményt kelti, hogy nem csalódunk a zsinatba vetett hitünkben sem mi, magyar katolikusok, sem pedig azok a jóakarató emberek, akik szerte a világon az emberi megbékélésért, a szociális igazságosságért és felemelkedésért küzdenek. Az üdv, a szeretet és a béke üzenetét kívánja eljuttatni a zsinat a világ népeihez és kinyilatkoztatja, hogy az egyház nem fordít hátat a földi gondoknak és nehézségeknek. Az egyház azonban nem uralkodni akar az embereken, hanem szolgálni akarja őket és reméli, hogy a saját munkájával is hozzájárul egy olyan szellemi megújodáshoz, amely sikerekre serkenti a tudományt, a művészetet, a technikát és a kultúrát.

XXIII. János pápa, Krisztus tanításához és elődeihez híven, a zsinat révén is elő akarja segíteni az emberiség megbékülését, sőt ezen túl azt a mindinkább kibontakozó felismerést, hogy korunk legjelentősebb konkrét kérdése éppen a békének a biztosítása, az atomháború elkerülése és a fegyvereket félretevő világ kialakítása. Vajúdó korunk e konkrét szükségletének felismerése kapcsolja a zsinatot az idő alakulásába, a kereszténység útját a jövő alakításába.

Alább közölt szemelvényeink kidomborítják a zsinat munkájának ezt a várható jelentőségét s bemutatják annak a pápának a szellemét, akinek egyénisége a zsinat egész munkáját áthatja.

A SZEPTEMBER 11-I RÁDIÓSZÓZAT

Az alábbiakban részleteket közlünk XXIII. János pápa 1962. szeptember 11-én elhangzott rádióüzenetéből, amelyet a Katholische Nachrichten Agentur nem hivatalos német fordításából ültettünk át magyarra.

„Szellemi előkészítését tekintve — néhány héttel megnyitása előtt — az egyetemes zsinat méltónak látszik az Úr meghívására. *„Videte omnes arbores, cum iam producunt ex se fructum. Ita et vos... scitote quoniam prope est regnum dei* — Nézzétek a fügefát és a többi fákat. Amikor látjátok, hogy már kihajtanak, tudjátok, hogy közel van a nyár. E történetek láttára tudjátok meg, hogy közel van Isten országa’ (Lk. 21, 30, 32).

Ezekben a szavakban — Isten országa — a zsinat munkája pontos és átfogó módon jut kifejezésre. Az Isten országa Krisztus egyházát jelenti s a valóságban is az, vagyis az egy, szent, katolikus és apostoli egyház, úgy, ahogy Krisztus, az emberré lett isteni Ige megalapította, ahogy húsz évszázadon keresztül fenntartotta, ahogy még ma is jelenlétével és kegyelmével élteni, mindig készen arra, hogy benne a régi csodajeleket megújítsa, amelyek az egyházat a gyakran keserű és nehéz időkben csúcsról csúcsra, egyik partról a másokra vezérelték a szellem új meg új győzelmei felé. Az igazságnak a tévedés, a jónak a gonosz, a szeretetnek és a békének a meg hasonlítás és a széthúzás felett való győzelmeihez.”

„Nagyonis kívánczik az, hogy rámutassunk a húsvéti gyertya jelképének tartalmára. A liturgiában felcsendül Krisztus neve: *Lumen Christi*. Krisztus Egyháza pedig erre a föld minden határáról így válaszol: *Deo gratias, deo gratias*, mintha csak azt mondaná, igen, Krisztus világgossága, az egyház világgossága, a szívek világgossága.

Valójában mi is lehetne más a zsinat, mint a feltámadó Krisztussal, a halhatatlan, a dicsőséges Királlyal történt találkozás megújratása, találkozás azzal, akinek ragyogása minden népek üdvére, örömére és megvilágosodására áthatja az egész egyházat.

Ennek a jelenségnek a fényében joggal jut eszünkbe a zsoltár régi szava: „Arcodnak fényességét hozd fel Uram, fölébünk! Örömet adtál szívembe nékem! Extolle super nos lumen vultus tui, domine! dedisti laetitiam in cor meum” (Zsolt. 3, 7—8).

Igen, az új egyetemes zsinat Krisztus egész egyházának örömét akarja szolgálni.

Az egyetemes zsinat egybehívásának igazolása, mint ahogy ez fogadtatásából, előkészítéséből és a feléje irányuló várakozásból is kiderül, abban rejlik, hogy folytatása, vagy inkább újbóli erőteljes kifejezése lesz az egész világ, a modern világ számára adandó válasznak, az Úr Jézus Krisztus parancsa szerint, amit akkor adott, mikor kezét a földkerekség határai felé emelve, ünnepélyes szavakkal jelentette ki: „Menjeteek tehát, tegyetek tanítvánvommá minden népet, kereszteljétek meg őket az Atya és Fiú és Szentlélek nevében és tanítsátok őket mindannak megtartására, amit parancsoltam nektek” (Mt. 28, 19—20).

Az egyházat, mint a bensőséges élet forrását keresik, aminthogy benső jellege szerint az is, és abban a helyzetben van, s mindenkor kész is rá, hogy mindenkinek, különösen azonban fiainak és leányainak, — azoknak, akiket Krisztus idézett utolsó szavai ihlettek — a megvilágító hit kincseit és a megszentelő kegyelmet ajándékozza. Ezek a szavak tartalmazzák az egyház legkiemelkedőbb feladatát, jogcímét és különleges tisztét: életet ajándékozni, tanítani és imádkozni.”

„A világnak megvannak a maga problémái s azok megoldását nem egyszer nvugtalanság és aggodalom közepette keresi. Az a nyugtalanító gond, hogy idejében és becsületesen oldja meg őket, a teljes igazság és a megszentelő kegyelem terjesztése elé nyilvánvalóan akadályokat gördíthet.

Az ember a család szeretetét a házitűzhelynél keresi. A mindennapi kenyeret magának és övéinek, az asszonynak és a gyermeknek. Békében akar élni népén és hazáján belül, mint ahogy a föld más népeivel is. Értzi a szellemi dolgok kihívását, amely arra ösztönzi, hogy tanuljon és fejlődjék. Féltékenyen gondol személyes szabadságára, de mégis elismeri annak törvényes korlátait, hogy megfelelhessen társadalmi kötelességeinek.

Ezek a súlyos kérdések állandóan nyomják az egyház szívét. Ezért figyelmesen tanulmányozta őket és az egyetemes zsinat teljes világossággal olyan megoldásokat ajánlhat majd, amelyeket az ember méltósága és keresztény hivatása megkövetel.

Ide tartozik például a népek családján belül minden nép alapvető egyenlősége a jogok és a kötelességek gvakorlása tekintetében; a házasság szentségi jellegének határozott védelme, mert a szentségi házasság a házastársakat tudatos és nagylelkű szeretetre kötelezi és egvedül ebből kiindulva ismerhetjük fel az utódok létrehozásának valláserkölcsi jelentőségét és tágabb összefüggéseiben az ember társas természetét és felelősségét az időben és az örökkévalóság előtt.”

„A fejlődésben lévő országokkal kapcsolatban az egyház úgy mutatkozik meg, mint amilyen és amilyen lenni is akar; mindenkinek, de különösen a szegényeknek az egyháza.

Minden semmibevételét és megsértését a szent Tízparancsolat ötödik és hatodik parancsának, a hetedik parancsból fakadó kötelességek figyel-

men kívül hagyását, a társadalmi nyomort, amely bosszúért kiált az egek Urához, igen, mindezt világosan fel kell ismerni és el kell itélni. Minden ember kötelessége, de parancsoló kötelessége minden kereszténynek, hogy saját fölöslegeivel szemben az idegen szükséglet mértékét alkalmazza és figyelmesen vigyázzon arra, hogy a létrehozott javak elosztása és hatósági kezelése mindenkinek az előnyére váljék.

Ezt nevezik a társadalmi és a közösségi szellem hirdetésének, amely hozzátartozik az igazi kereszténységhez. Mindezt erőteljesen meg kell alapítani.”

„Az egyetemes zsinat tizenhét évvel a második világháború után jön össze. A zsinati atyák — ezúttal először a történelemben — valóban minden népből és nemzedékből valók — értelmükkel és tapasztalatukkal hozzájárulnak az országuk arculatát teljesen megváltoztató két nagy összecsapás sebhelyeinek gyógyításához.

Az édesanyák és a családapák gyűlölik a háborút: az egyház, különbség nélkül mindnyájunk édesanyja, újból felemeli hangját, amely az évszázadok messzeségéből, Betlehemtől a Kálváriáig ível át, hogy bekapcsolódjék a békéért könyörgő imába — azért a békéért, amely lehetetlenné teszi a fegyveres összeütközéseket, de azért a békéért is, amelynek gyökeret kell vernie minden egyes ember szívében s ott kell megtalálnia igazi biztosítékát.

Világos, hogy az egyház a maga hivatalos tanítójellegű kijelentéseiben éppúgy, mint ahogy lelkipásztori tevékenysége során is, kifejezésre öhajtja juttatni a népeknek ezt a vágyakozását, és az isteni gondviselésről mindenki számára eleve felvázolt úton haladva hozzá akar járulni a béke győzelméhez, hogy az ember földi létét nemesebbé, igazságosabbá és hasznosabbá alakítsa.

A püspökök, Krisztus nyájának pásztorai „az ég alatt található mindenféle nemzetből” (Ap. Csel. 2, 5) a béke eszméjére nemcsak annak negatív értelme szerint mutatnak majd rá, vagyis mint a fegyveres összeütközésektől való tartózkodásra, hanem sokkal inkább pozitív előfeltételeire, amelyek minden embertől megkövetelik saját kötelességének felismerését és megvalósítását: a dolgok helyes rangsorát, a harmóniát és mindenki számára a szabad hozzájutást a szellem javaihoz.

A természet és a technika összes erőinek a birtoklása és felhasználása csakis abból a célból történjék, hogy a népek életében emelkedjék a gazdasági és szellemi színvonal egyaránt.”

AZ OKTÓBER 11-I MEGNYITÓ BESZÉD

Az alábbi részletek fordításának ugyancsak a K. N. A. nem hivatalos német fordítása szolgált szöveggül.

„Örömnünnepet ül ma szent anyánk, az egyház, hiszen az isteni gondviselés megajándékozta ezzel az anyyira öhajtott nappal, amelyen a második vatikáni egyetemes zsinat itt, Szent Péter sírjánál elkezdődik. A Legboldogságosabb Szűzanya, Mária védelme alatt áll, akinek istenanyaságát éppen ma ünnepli az egyház.

A zsinatok, amelyeket a történelem során ünnepeltek — a hús egyetemes zsinat és a számtalan tartományi és regionális zsinat, amelyeknek szintén megvan a jelentősége — teljes világossággal tanúskodnak a katolikus egyház életereje mellett és világító pontokként fénylenek történetében.”

„Kézenfekvő, hogy ennek az általános zsinatnak kezdetén szívesen pillantunk vissza. Halljuk a múltból azokat a hangokat, amelyek bátorítanak minket, elődeink hangját a régi és az újabb időkben: ünnepélyes és tiszteletreméltó hangok, amelyeknek bizonyossága a keleti és nyugati zsinatok idejéből a IV. századtól kezdve napjainkig száll felénk. Olyan hangok ezek, amelyek folyamatosan hirdetik Krisztus egyházának dicsőségét, azét az egyházét, amely Jézus nevétől kapja kegyelmét és tartalmát.”

„Előttünk állnak a különböző korszakok egymásutánjában, a keresztény történelem első húsz századának történetében az egyház különleges tanító hivatalának bizonyítékai sok kötetbe összegyűjtve s ezek itt Rómában éppúgy, mint az egész világ leghíresebb könyvtáraiban, az egyházi levéltárak legszentebb örökségét alkotják.

Ami a nagy esemény indítékait illeti, úgy az egyszerű történeti dokumentáció céljából legyen elég a mi szerény, de személyes tanúságtételünk arról, hogy ez a szó: zsinat hogyan csírázott ki váratlanul szívünkben és ajkunkon, s ezt itt most ismételtelen megerősítjük. A szót a biborosok szent kollegiuma előtt mondtuk ki 1959. január 25-én, azon a boldog napon, Szent Pál megtérésének ünnepén, az ő bazilikájában. Váratlan indítás volt ez, a természetfölötti világosság fénysugara, nagy öröm a szemben és a szívben, de egyidejűleg buzgóság és hatalmas tűz, amely azután észrevétlenül az egész világban elterjedt a zsinat várásában.

Három évnyi munkában gazdag előkészület, az átfogó és mélyreható vizsgálódások, amelyek a hit és a vallásos élet helyzetét kutatták a modern világban, az isteni kegyelem ajándékának első jelei voltak.”

„Főpásztori hivatalunk gyakorlása során elszomorító hangok érnek a fülünkhöz, amelyek bár nagy buzgóságról tanúskodnak, de ugyanakkor nem túlzott bölcsességről és a helyes mérték iránti érzék hiányáról. A modern időkben ezek csak igazságtalanságot és hanyatlást látnak. Folytonosan azt mondják, hogy a mi időnk a múlthoz képest állandóan csak rosszra fordult. Úgy viselkednek, mintha semmit sem tanultak volna a történelemből, amely pedig mégiscsak az élet tanítója és mintha a régebbi zsinatok idején minden, a keresztény tanítás, a keresztény élet és a hit szabadságának diadalával ment volna végbe.

Mi azonban nem adhatunk igazat ezeknek a sötéten látó prófétáknak, ha csak baljós eseményeket ígérnek, mintha küszöbön állna a világ vége.

A jelenlegi világrendben az isteni gondviselés az emberi kapcsolatokat új rendje felé vezet minket. Az emberek munkája révén és az ő várakozásait messze túlszárnyalva hajtja végre ilyen módon egyre nagyobb mértékben terveit, amelyek magasabbak, semhogy emberi gondolatokkal ki lehetne számítani őket és így minden, még az emberek közötti véleménykülönbségek is az egyház nagyobb javát szolgálják.”

„Ezeket a tényeket könnyű megállapítani, csak figyelemmel kell vizsgálni a mai világot. Ezt a világot úgy elfoglalja a gazdasági versengés, hogy nincs már ideje a szellemi világ dolgaihoz, amelyekkel az egyház tanítóhivatala foglalkozik. Ez a magatartás nem vezet jóra és nem helyeselhető. Mégis nem tagadhatjuk, hogy a modern élet új viszonyainak legalább megvan az az előnye, hogy eltávolították azt a számtalan akadályt, amelyekkel annak idején a világ fiai az egyház tevékenységét korlátozták. Elég egy futó pillantás az egyháztörténelemre, hogy félre nem

érthető világossággal megállapíthassuk, hogy éppen az egyetemes zsinatoknak, amelyek a katolikus egyház dicsőséges eseményei voltak, milyen nagy nehézségekkel és bajokkal kellett megküzdeniök, az állami hatóságok illetéktelen beavatkozása miatt. E világ fejedelmei néha egészen őszintén védelmezni akarták az egyházat, mégis sokkal gyakrabban csak kárt okoztak ezzel az egyháznak és veszélybe sodorták, miután önző és veszélyes politikai célok irányították őket.”

„Ennek a zsinatnak döntő feladata, „punctum salienze’ nem az, hogy az egyház alapvető tanításának egyik vagy másik tételét megvitassa, és teológusainak tanításait ismételtesse. Ezek a tanítások magától értetődően állandóan a szemünk előtt kell, hogy legyenek és járatosnak kell lenni bennük.

Ehhez azonban még nincs szükség zsinatra. Viszont az egyház egész tanításának, a maga teljességében és pontosságában, megújított világos és nyugodt megerősítésétől, ahogyan az a tridenti és az első vatikáni zsinat okmányaiból világítóan sugárzik, az egész katolikus kereszténység lépést vár előre, a tanítás mélyére hatolás és a lelkiismeretek alakítása irányában. Ennek természetesen az igazi tanítással összhangban kell megtörténnie, de ezt a tanítást is a modern kutatások fényében és a mai gondolkodás nyelvén kell kifejtteni és megvizsgálni. A régi tanítás hitletetemenyének lényegét külön kell választani nyelvezeti ruházatának formulázásától. Türelemmel kell erre nagy súlyt vetni és amellet mindent úgy mérlegelni, ahogyan az a tanítóhivatal formáinak és követelményeinek megfelelő, figyelembevételével, hogy a tanítóhivatalnak elsősorban lelkipásztori jellege van.”

„Az egyház gondoskodása, amellyel az igazságot előmozdítja és védelmezi, isteni megbízáson alapul. Mert Isten üdvterve szerint, aki „azt akarja, hogy minden ember üdvözljön és az igazság ismeretére eljusson” (1 Tím. 2, 4), az emberek nem érhetik el azt a mélységet és szilárd egységet, amellyel az igazi béke és az örök üdvösség össze van kapcsolva, a teljes kinyilatkoztatott tanítás segítségével nélkülül.

Sajnos, az egész keresztény család még nem érkezett el teljesen az igazság ilyen látható egységéhez. A katolikus egyház ezért kötelességének tekinti, hogy mindent megtegyen annak érdekében, hogy megvalósuljon annak az egységnek nagy titka, amelyért Jézus Krisztus szenvedésének előestéjén olyan forró imádsággal könyörgött a mennyei Atyához. Az egyház örvend a csendes békének, tudva azt, hogy bensőséges kapcsolatban van azzal az imával és nagy örömmel tölti el ha látja, hogy ez a kérés azoknak körében is gyümölcsöző, akik elszakadtak tőle. Igen, ha ezt a Krisztustól az ő egyháza számára kért egységet figyeljük, úgy látjuk, hogy háromszoros fényt sugároz egyidőben: a katolikusok egysége egymás között, amelynek példás szilárdsággal meg kell maradnia; azután az egység az imádságban és abban az égő óhajban, amellyel az apostoli Szentszéktől elszakadt keresztények a velünk való egységet óhajtják; végül az egység abban a megbecsülésben és tiszteletben, amellyel azok tekintenek a katolikus egyházra, akik még nem keresztény vallásokat követnek. Amellet nagy fájdalmat okoz, ha azt kell látnunk, hogy az emberiség nagyobb része még nem részesedik az isteni kegyelemnek ama forrásaiban, amelyek a katolikus egyház birtokában vannak, noha minden ember születésénél fogva megváltatott Krisztus vére által. A katolikus egyházra gondolva, amelynek világossága mindent megvilágít és amely a maga természetfölötti egységét az egész emberiség hasznára bon-

takoztatja ki, Szent Ciprián szavai kíváncsnak ajkunkra: „Az egyház isteni világossággal eltelve, sugárzik az egész világra; ugyanakkor csak fény az, ami mindenhova árad anélkül, hogy a test egysége szétválasztatná. Ágait gazdag bőségben nyújtja ki az egész földre, hatalmasan előretörő patakokban ömleszti ki magát; mégis csak egy a forrás, egy az eredet, egy az édesanya, aki túláradó termékenységgel áldatott meg: az ő öléből születünk, az ő tejével táplálkozunk, az ő szelleme tölti be lelünköt.”

„A kezdődő zsinat egy világító nap előhírnökeként emelkedik fel az egyházban. Alig, hogy megkezdődött, már az első nap első köszöntése nagy örömmel tölti el minket. Minden szentséget lehel itt, minden örömet ébreszt. Nézzünk a csillagokra, amelyek fényükkel Isten házának magasztosságát sokasítják. Ti vagytok ezek a csillagok János apostol tanúsága szerint (Jel. 1, 20). És veletek együtt látjuk, hogy az arany gyertyák az apostolok fejedelmének sirjánál ragyognak, nevezetesen a rátok bízott egyházak.

Veletek együtt látjuk itt azokat a tiszteletreméltó személyiségeket, akik nagy tisztelettel és szívélyes várakozással vannak jelen. Őt világrészből jöttek Rómába, hogy a világ nemzeteit képviseljék.

Elmondhatjuk, hogy az ég és a föld egyesül a zsinat ünnepében. Az ég szentjei, hogy munkánkat védelmezzék és a hívek a földön, amennyiben szakadatlanul imádkoznak az Úrhoz; és ti, akik a Szentlélek sugalmazását követve arra törekedtek, hogy a közös munka megfeleljen a különböző népek várakozásainak és igényeinek. Mindez kiegyensúlyozottságot, testvéri egyetértést, a javaslatokban okos mérsékletet, a vitákban méltóságot és bölcs megfontolást igényel tőletek. Adja az ég, hogy fáradozások és munkátok, amely felé nemcsak minden nép tekintete, hanem az egész világ reménysége is fordul, hiánytalanul megfeleljen a várakozásnak.

Mindenható Isten, beléd helyezzük minden bizalmunkat, minthogy saját öröinkben nem bízhatunk. Tekints le kegyesen egyházad e pásztoraikra. Kegyelmed fénye segítsen nekünk, amikor határozatokat hozunk, vagy törvényeket bocsájtsunk ki. Hallgasd meg az imádságokat, amelyeket hitünk, szavunk és szívünk egyöntetűségével intézünk hozzád.

Ó Mária, keresztények segítsége, püspökök segítsége, loretoi szentélyedben, ahol a megtestesülés titkát szemléltük, éppen röviddel ezelőtt tapasztaltuk különösen szeretetedet. Vezess mindent a siker felé. Imádkozzál értünk Istenhez, Szent Józseffel, jegyeseddel, Szent Péter és Pál apostolokkal, Keresztelő Szent Jánossal és Szent János evangelistával együtt.

Jézus Krisztusnak, drága Megváltónknak, minden népek és idők halhatatlan királyának szeretet, hatalom és dicsőség mindörökké. Amen.”

A SZENTATYA BESZÉDE A DIPLOMATÁKHOZ

Ugyancsak a K. N. A. szövege nyomán.

„Az önök becses jelenléte megújítja ma reggel azt a belső megindultságot, amelyet tegnap a Szent Péter templomban éreztünk az egyetemes zsinat ünnepélyes megnyitása alkalmából, ahol kormányaik nevében önök is mindnyájan jelen voltak. Mindenek előtt köszönetünket szeretnénk kifejezésre juttatni ezért a jelenlétért, amely jelentősen hozzájárult az esemény fényéhez és a világ jóakarató embereiben keltett visszhangjához.

Éppen ezért, ennek a rendkívüli összejövetelnek egy rendkívüli rendezvényt akarunk megfelelni, amennyiben a sixtusi kápolnában fogadjuk önöket, amely rendszeren liturgikus szertartások részére van fenntartva és ahol, mint tudják, a biborosok szoktak összegyülekezni, hogy az új pápát megválasszák.

Meg fogják érteni, hogy a legnagyobb belső megindultsággal fordulunk önökhöz ezen a helyen, ahol kerekén négy évvel ezelőtt az isteni gondviselés a maga titokzatos terveinek megfelelően a szerény velencei pátriárkát emelte a legmagasabb főpapi székbe, azt a férfiút, aki életének legnagyobb részét azzal töltötte, hogy Keleten és Nyugaton a szentszékét szolgálja. És íme négy év múltával ugyanaz a jóságos gondviselés abban az örömben részesít minket, hogy megnyithatjuk az egyetemes zsinatot és azt láthatjuk, hogy az önök tiszteletreméltó személyében a világ népeinek nagy többsége képviselteti magát ezen az eseményen, amely máris mindenütt a katolikus egyházra terelte a figyelmet.

Ebből az is kitűnik, milyen nagy a jelentősége ennek a ma délelőtti, egészen különleges és ünnepélyes összejövetelnek a zsinat rendezvényeinek keretében: teljes világossággal mutatja, hogy a zsinatnak a vallási mellett társadalmi jelentősége is van a népek életében, amint azt az önök jelenléte ezen a helyen félre nem ismerhetően hangsúlyozza.

Köztudott és könnyen belátható, hogy a zsinat mindenek előtt a katolikus egyház ügye. Az egyház tanúságot akar tenni életeterejéről és hangsúlyozni kívánja lelki küldetését. Ugyanakkor a ma követelményeihez akarja idomítani eszközeit, hogy az evangélium tanítását méltó formában lehessen élni és a népek könnyebben magukévá tehessék. Egyengetni szeretné azonkívül oly sok testvér számára a találkozáshoz vezető utat; mert a zsinat, amint azt 1959. január 25-én mondtuk: új meghívás az elszakadt közösségek hívei felé, hogy szeretettelelve kövessenek minket az egység és a kegyelem keresésében, hiszen a világ minden részében oly sok lélek vágyódik azokra.

A zsinat megmutatja majd a világnak, hogy isteni alapítójának, a béke fejedelmének tanítását hogyan lehet tettekre váltani. Mert aki ténylegesen ezeknek a tanításoknak megfelelően él, hozzájárul a béke megszilárdításához és az igazi jólét előmozdításához.

Azok között az emberek között, akik nem ismernek mást, mint fizikai erőszakot, az egyháznak feladata, hogy a kereszténység erkölcsi erejének teljes jelentőségét és hatékonyságát kinyilvánítsa, hiszen a kereszténység az igazságosság és a szeretet üzenete.

Ezek azok az alapelvek, amelyek szerint a pápának munkálkodnia kell, hogy létrehozza az igazi békét, amely hivatott arra, hogy a népeket az emberi személyiség tiszteletére vezesse és a vallásos tevékenység igazságos szabadságát biztosítsa, a békét, amely az államok közötti egyetértést mozditja elő, mégha — amint az magától értetődő — ez bizonyos áldozatokat követel is tőlük.

Természetes következménye lesz ennek a kölcsönös szeretet, a testvériség és a harcok megszűnése a különböző származású és különböző felfogású emberek között. Ilyen módon meggyorsul a fejlődésben lévő országoknak juttatandó oly sürgős segítség és igazi jólétük előmozdítása „mindenféle uralmi igény kizárásával” (*Mater et magistra*). Ez az a nagy béke, amelyet minden ember vár és amelyért oly sokat szenvedett; ideje lenne már, hogy döntő lépéssel közeledjék.

Ez az a béke, amelynek létrehozásán az egyház fáradozik: az imádsággal, a mély tisztelettel, amellyel a szegények, a betegek és az öregek iránt viseltetik, és tanításának terjesztésével, ami a testvéri szeretet tanítása, hiszen az emberek testvérek és — megindult szívvel mondjuk ezt — ugyanannak az atyának gyermekei. A zsinat kétségtelenül hozzájárul majd, hogy ez az új beállítottság előkészítették és minden konfliktus távol tartassék, különösen a háború, a népek ostroma, amely ma az emberiség elpusztításával jelentene egyet.

Kegyelmes és tisztelt uraim! Ebben a sixtusi kápolnában látható Michelangelo nagyszerű mesterműve, az utolsó ítélet, amelynek komolysága elgondolkozásra és elmélkedésre indít. Igen, számot kell adnunk majd Isten előtt, nekünk és minden államfőnek, akik a népek sorsáért felelősek. Mindnyájan gondolják meg, hogy egy napon számot kell adniok az Úr és Teremtő előtt, aki nekik is legfőbb bírójuk lesz. A szívükre tett kézzel hallják meg a rettegő kiáltást, amely a világ minden részéből, az ártatlan gyermekek és az öregek, az egyes személyek és közösségek ajkáról az ég felé száll: béke, béke! Hasson ez a gondolat a felelősségérzetükre, hogy semmi fáradságot ne kíméljenek, hogy elérjék ezt a jót, amely minden egyéb javaknál nagyobb értéket jelent az emberiség csáládjá számára.

Folytassák a találkozásokat, a tárgyalásokat, hogy becsületes, nagyvonalú és igazságos megegyezésre jussanak. Legyenek készek a szükséges áldozatokra is, hogy a világ békéjét megmenthessék. Akkor a népek a belső nyugalom légkörében dolgozhatnak majd, a tudomány minden fölfedezése a haladást fogja szolgálni és hozzájárul ahhoz, hogy egyre kellemesebbé váljék a tartózkodás itt a földön, ahol úgylis sok más elkerülhetetlen szenvedést kell elviselni.

A zsinat, amely tegnap az önök jelenlétében nyílt meg, egyértelműen kinyilvánította az egyház egyetemességét. Aligha lehet kétség az iránt, hogy ez a mély benyomást keltő gyűlés, amelyen 'minden nép, nyelv és nemzet' képviselve van, a jóakarat kinyilvánításával ne tudna hozzájárulni az egy évszázada minden tekintetben megrázkódásokat szenvedő világ megmentéséhez, elhozva számára Isten világossággal teli válaszat a félelmet keltő problémákra és segítséget nyújtva az egyeseknek és a népeknek. Ez mindenestre, kegyelmes és tisztelt uraim, a mi legfőbb óhajtasunk. Egész szívünkkel kérjük az önök és az önök által képviselt népek számára az isteni áldások bőségét, ahogyan a zsoltáros mondja:

Isten legyen irgalmas hozzánk,
és adja áldását nekünk;
orcája fénye ragyogjon ránk.
Utját a földön ismerjék meg,
szabadítását minden népek.
Áldjanak, Isten, a népek,
minden népek áldjanak téged.
Örüljenek, vigadjanak a nemzetek,
mert igazságban kormányzod a népeket
s a földnek nemzeteit te vezérled.
Áldjanak, Isten, a népek,
minden népek áldjanak téged.

(Zsolt. 67, 1—6)''

A II. Vatikáni Egyetemes Zsinat Ügyrendje

Az alábbiakban ismertetjük az egyetemes zsinat hivatalos ügyrendjét a K. N. A. szövege nyomán, nemhivatalos, de hozzáértő egyházi személytől származó fordításban és a hivatalos, paragrafus-számozás, valamint az eredetiben szereplő kánonjogi utalások mellőzésével.

I. A zsinat résztvevői, intézményei és hivatalai

Az *egyetemes zsinat* a pápából, a püspökökből és azokból a személyekből áll, akiket a pápa a zsinatra meghívott. Valamennyinek neve zsinati atyák (patres conciliares). Ha valaki a zsinatra meghívást kapott, de megfelelőképpen alátámasztott megokolással nem tud résztvenni rajta, helyettest (procurator) küldhet. A zsinati atyáknak teológusok, kanonisták és más szakemberek segédkeznek munkájukban. Szolgáltatukra állnak azonkívül a főtitkár, a titkárok, a szertartásmesterek, a rendezők, a jegyzők, a promotorok, a szavazatszedők, az írnokok, a főolvasók, a tolmácsok, a fordítók, a gyorsírók és a technikai személyzet.

A *nyilvános üléseken* a zsinati atyák a Szentatya jelenlétében adják le szavazatukat azokról a határozatokról vagy kánonokról, amelyekről az egyetemes kongregációkon tárgyaltak, hogy a pápa, ha helyesnek találja, elfogadja őket és elrendelje kihirdetésüket. Az egyetemes kongregációkon, amelyek a nyilvános üléseket megelőzik, az atyák megvitatás után megállapítják a határozatok vagy kánonok formuláit. Az egyetemes kongregációkon a pápa által kinevezett tíz bíboros egyike elnököl a Szentatya nevében és tekintélyével. A Szentatya által kinevezett tíz bíboros alkotja az elnöki tanácsot (Consilium Praesidentiae), amelynek feladata, hogy a vitákat és a zsinat egész lefolyását a pápa teljhatalmával vezesse.

A *zsinati bizottságok* földolgozzák és kijavítják a határozatok és kánonok tervezeteit, az atyák által az egyetemes kongregációkban kifejtett véleményeknek megfelelően. Minden bizottságban egy, a pápa által kinevezett bíboros elnököl. Mindegyik bizottságnak az elnökön kívül 24 tagja van. Ezeknek kétharmadát a zsinati atyák választják, egyharmadát a pápa jelöli ki a zsinati atyák köréből. Egy-egy atya csak egy bizottságnak lehet tagja. De az egyes bizottságok elnökei, ha indokoltnak látják, bármelyik zsinati atyát meghívhatják tanácsadóként. Minden bizottság elnöke a bizottság tagjainak sorából egy vagy két elnökhelyettest nevez ki, akik munkájában támogatják és távollétében vagy akadályoztatása esetén helyettesítik. A bizottság elnöke a zsinat teológusai, kanonistái vagy szakemberei közül titkárt jelöl ki.

A zsinati bizottságok munkakörüknek megfelelően a következők: a) hit- és erkölcsan; b) a püspökök és az egyházmegyéik vezetésének ügyei; c) a keleti egyházak ügye; d) a szentségek ügye; e) a papság és a keresztény hívek fegyelmi ügyei; f) a szerzetesek ügyei; g) a missziók ügyei; h) a szent liturgia ügyei; i) a szemináriumok, studiumok és a katolikus nevelés ügyei; l) a világi hívek apostolsága; a sajtó, a film, a rádió és televízió ügyei. Ezekhez járulnak még: 1. A zsinat rendkívüli ügyeivel foglalkozó titkárság. Ennek az a feladata, hogy az atyák által fölvetett új kérdéseket megvizsgálja és ha szükséges, előterjessze a pápának. Ez a titkárság bizonyos számú bíborosból áll, akiknek élén a bíboros államtitkár elnököl. Titkára a zsinat főtitkára. 2. A keresztények egységének előmozdítására hivatott titkárság. 3. A technikai és szervezeti kérdések bizottsága. 4. A gazdasági kérdések intézésére hivatott titkárság. Az utóbbi három ugyanazokat a feladatokat kapta, amelyeket a zsinat előkészítő szakaszában látott el és személyi állományuk is ugyanazokból tevődik össze, akik már eddig is dolgoztak bennük.

A *közigazgatási bíróság* a pápa által életre hívott különleges bíróság, amelynek feladata, hogy a zsinat fegyelmi kérdéseiben, a kimentésekben (excusationes) és panaszokban döntsön. A közigazgatási bíróságban egy, a pápa által kinevezett bíboros elnököl. Rajta kívül tíz, a zsinati atyák köréből a pápa által kinevezett tagja van. A közigazgatási bíróság határozatait turnusonként 3—3 tag hozza meg. Föllebbezés esetében mindnyájan közösen döntenek. A közigazgatási bíróság döntéseit minden formáság kizárásával, kizárólag a dolgok igazságára való tekintettel (sepositis iuris sollemnitatibus, solam rerum veritatem spectans) hozza.

A közigazgatási bíróságnál a zsinat egyik jegyzője vagy szükség esetén egyik promotora asszisztál.

A teológusokat, kanonistákat és a többi szakértőt, akiknek gyűjtőneve a zsinat *szaktanácsadói* (periti), a pápa nevezi ki. A zsinat szaktanácsadói résztvesznek az egyetemes kongregációkban, de csak akkor beszélhetnek, ha erre felszólítást kapnak. Az egyes bizottságok elnökei, ha szükségesnek ítélik, behívhatnak zsinati szaktanácsadókat is, akik a bizottsági tagokkal együtt dolgoznak a tervezetek kidolgozásában és javításában és a jelentések megfogalmazásában. A zsinati atyák nemcsak a zsinat szaktanácsadóinak tanácsát és segítségét vehetik igénybe, hanem egy-egy magánteológusét, kanonistáét vagy szakértőét is. Ezeknek a személyi szaktanácsadóknak azonban nincs joguk arra, hogy az egyetemes kongregáció és a bizottságok ülésein résztvegyenek. Esküvel megerősített kötelezettségük a zsinat tárgyalásaival és vitáival kapcsolatban a teljes titoktartás.

A *főtitkárság*, amelynek élén a főtitkár áll, négy hivatalt foglal magában. Ezek: a) a szent ritusok; b) az ügyintézés; c) az okmányok elkészítése és megőrzése; d) a technikai kérdések megoldása. A főtitkár mellett két titkár működik. A szent ritusok hivatalához a szertartások prefektusa, a szertartásmesterek és a rendezők tartoznak. Az ügyek intézésére szolgáló hivatal beosztottjai a jegyzők, a promotorok és a szavazatszedők. Az okmányok elkészítésére és megőrzésére szolgáló hivatal kötelékébe az irnokok, a fölolvások, a tolmácsok, a fordítók és a gyorsírók tartoznak. A technikai kérdésekkel foglalkozó hivatal ügykörébe a gépek kezelése tartozik. Minden alkalmazottat és hivatalnokot, akik a zsinattal kapcsolatban szolgálatot teljesítenek, a pápa nevezi ki.

A *főtitkár* az elnökség szolgálatában áll. A nyilvános gyűlések és az egyetemes kongregációk után elvégzi a számára kijelölt feladatokat. Ő gondoskodik a zsinati ügyiratok összegyűjtéséről, rendezéséről és megőrzéséről. A titkárok támogatják a főtitkárt és távollétében vagy akadályoztatása esetén helyettesítik. A szertartások prefektusa vezeti és rendezi a szent ritusokat. Ebben a szertartásmesterek és rendezők segítkeznek neki. A rendezők vezetik el a zsinati atyákat a számukra kijelölt helyre. Megállapítják, hogy az atyák közül kik vannak jelen és gondoskodnak róla, hogy az atyák kitöltsék jelenléti lapjukat. A jegyzők a nyilvános gyűlések és az egyetemes kongregációk egész lefolyásáról, valamint a közigazgatási bíróság üléseiről ügyiratokat készítenek, rendezik és megőrzik őket az irattárban. A promotorok minden nyilvános ülés végén ünnepélyes formulával szólítják fel a jelenlévő jegyzőket, hogy az ülés egész lefolyásáról a hiteles ügyiratokat elkészítsék. A rendezők a nyilvános gyűléseken és az egyetemes kongregációkban összegyűjtik az atyák szavazatait és megállapítják az eredményt. Az irnokok följegyzik a nyilvános gyűlések és az egyetemes kongregációk lefolyását, hogy arról azután írásbeli beszámolót készítsenek, gondoskodnak továbbá a tervezetek, kihirdetések és egyéb közlések kinyomatásáról, amelyeket a zsinaton fel kell olvasni, vagy az atyáknak ki kell osztani. A fölolvások az atyák beszédeinek felolvasásánál áll-

nak rendelkezésre. A tolmácsok a viták során segítenek az atyáknak. A fordítók az atyák mai nyelven írt beszédeit fordítják latinra. Gondoskodnak továbbá az ügyiratok és határozatok latin megszövegezéséről. A gyorsírók az egyetemes kongregációkon elhangzott beszédeket és vitákat jegyzik fel. Rendes írásra áttett jegyzeteiket azután a főtitkárnak adják át, hogy a beosztottak elkészíthessék jelentéseiket. A technikusokra hárul a műszaki felszerelések gondja.

A pápa a hagyománynak megfelelően két *custos*t nevez ki. Ők kísérik a pápát és az atyákat a zsinat aulájába és őrzik az aula bejáratát.

Ha olyan személy, aki a zsinaton teljesít szolgálatot, bármilyen okból kiesik, helyettesítéséről az illetékes előljáró gondoskodik.

A *zsinat megfigyelői*, tehát azoknak a keresztényeknek kiküldöttei, akik nem élnek az apostoli szentszék közösségében, de a szentszéktől engedélyt kaptak, hogy a zsinaton mint megfigyelők jelen lehessenek, részt vehetnek a nyilvános gyűléseken és az egyetemes kongregációkon, ha csak esetről-esetre az elnöki tanács másképp nem határoz. A bizottsági üléseken viszont csak az illetékes felsőbbség engedélyével vehetnek részt. A zsinat vitáiban nem vehetnek részt és szavazati joguk nincs. A megfigyelők a zsinat lefolyásáról jelentést tehetnek közösségeiknek. Mindenki mással szemben viszont a zsinati atyákhoz hasonlóan titoktartásra vannak kötelezve. A keresztények egységének előmozdítására létesített titkárság kapcsolatot tart fenn a zsinat és a megfigyelők között, hogy az utóbbiak követhessék a zsinat munkáját.

II. A zsinat szabályzata

A zsinati gyűlések időpontját az atyákkal idejében közlik. Minden egyetemes kongregáción kihirdetik a legközelebbinek időpontját. Személyes közlésre csak akkor kerül sor, ha az elnök annak szükségét látja. A nyilvános üléseket és az egyetemes kongregációkat a Szent Péter bazilikában tartják. A zsinati bizottságok ülései az e célra külön megállapított helyiségben folynak.

Ami az *öltözkéket* illeti, az atyák a nyilvános üléseken a fehér öltözetet viselik. Az öltözékre vonatkozó részletes utasítások szerint a következők az előírások: a) a bíborosoknak állásuknak megfelelő öltözkék, ünnepi mitrával; b) pátriárkák, primások, érsekek és püspökök (egyházmegyések és címzetesek egyaránt): pluviale, egyszerű mitrával; c) nullius apátok és prelátusok: pluviale egyszerű mitrával; d) a többi atyák állásuknak megfelelő kórus öltözkéket viselnek. Az egyetemes kongregációkon: a) bíborosok: bíborosi öltözkék, piros vagy viola, az egyházi évnék megfelelően, rochettummal, mantelettával és mozzettával; b) pátriárkák: violaszín öltözkék, rochettummal, mantelettával és mozzettával. A keleti egyház pátriárkái a megfelelő rítus ruházatát viselik; c) érsekek és püspökök: violaszín öltözkék rochettummal és mantelettával; d) az apátok és szerzetesek: saját kórus-öltözkéküket viselik. A bizottsági üléseken mindenki a közönséges öltözkéket viseli. A nyilvános üléseken, az egyetemes kongregációkon és a bizottsági üléseken az atyák *rangsor szerint* foglalják el helyüket. Ugyanebben a sorrendben szólnak fel és így adják le szavazataikat is. A sorrend a következő: püspök-, áldozár- és diakonus-bíborosok, pátriárkák, primások, érsekek, püspökök, nullius apátok és prelátusok, a primás apát, a monasztikus kongregációk rendfőnökei és a kiváltságolt papi szerzetesrendek legfőbb vezetői. Az azonos rangot viselők és azonos állást betöltők közül az előbb kinevezett élvezi az elsőbbséget. Ha egyidőben nevezték ki őket, akkor annak van elsőbbsége, akit előbb szenteltek, hacsak a később szentelt személy nem a pápa kezéből kapta a szentelést. Ha egyidőben szentelték őket, az idősebbé az elsőbbség. Ha valamelyik atyának ezen a rangsoron kívül van a

helye, vagy így szavaz, vagy tölt be valamilyen funkciót, ezzel nem szerez jogokat és nem prejudikál. A prokurátorok a számukra kiutalt helyen ülnek és egymás között hasonló módon megtartják a rangsort. Így foglalják el helyüket a szakértők is.

Kötelező hitvallás. Az elnök a zsinat előtt teszi le a hitvallást. Az atyák számára a főtitkár olvassa fel a hitvallás formuláját, amelyhez minden atya csatlakozik oly módon, hogy kezét a mellére teszi és így szól: „Én N. N. . . ígérem, fogadom, esküszöm, a felolvasott formula szerint. . . Isten engem úgy segítjen.” A prokurátorok, a zsinati szaktanácsadók, az alkalmazottak és a hivatalnokok a zsinat megkezdése előtt teszik le a hitvallást az elnök vagy meghatalmazottja előtt.

Titoktartás. Az atyákat a zsinaton elhangzó viták és kifejtett vélemények tekintetében titoktartás kötelezi. A prokurátorok, szakértők, alkalmazottak, tisztviselők és többiek, akik a zsinat dolgaiban tevékenykednek, a zsinat megkezdése előtt az elnök vagy annak meghatalmazottja jelenlétében esküt tesznek hivataluk hűséges betöltésére, valamint az ügyiratok, vitaanyagok, az egyes atyák által kifejtett vélemények és szavazatok tekintetében a titoktartásra.

A zsinat nyelve. A nyilvános üléseken, az egyetemes kongregációkon, a közigazgatási bíróság előtt, valamint az okmányok megszövegezésénél a latin a kötelező nyelv. Használatának megkönnyítésére fölolvasók, tolmácsok és fordítók állnak rendelkezésre. A bizottságok ülésein a vitáknál a latin nyelv mellett a használtabb mai nyelvek is szerepelhetnek. De mindaz, ami ezeken a nyelveken hangzik el, azonnal lefordítandó latinra is. Az ügyiratokat és okmányokat a főtitkár gyűjti össze és osztja szét. A határozatok és kánonok tervezeteit és általában minden olyan szöveget, ami jóváhagyásra vár, időben ki kell osztani az atyák között, hogy elegendő idő álljon rendelkezésükre, hogy tanácsot kérhessenek, véleményüket kialakíthassák és érett ítéletre juthassanak.

A tervezeteket a következő rendszernek megfelelően kezelik: a) a tervezetet előterjesztik és röviden megmagyarázzák; b) észrevételeket és javításokat terjesztenek elő; c) a javításokat mérlegelik s aztán vagy elfogadják vagy visszautasítják őket; d) a tervezetet az elfogadott javítások szerint átdolgozzák; e) ha az átalakított tervezet újabb javításra szorul, azt addig dolgozzák át újból, míg végleges elfogadásra talál. A tervezeteket megvitatás céljából egy, az illetékes bizottság elnöke által kinevezett előadó terjeszti elő az egyetemes kongregációban és röviden meg is magyarázza. Minden előterjesztett tervezethez minden zsinati atya hozzászólhat, akár azért, hogy visszautasítja, akár mert azt szeretné, ha kijavítanák. Felszólalásának összefoglalását legalább 3 nappal előbb írásban be kell nyújtania a főtitkárságon. A beszédet úgy kell fölépíteni, hogy előbb az általános elvekről szóljon és azután az egyes szakaszokról, miközben mindig a tervezet felépítéséhez kell tartania magát. Egy zsinati atya egy ügyben csak egyszer szólalhat fel. Kéri az atyákat, hogy a felszólalások 10 percnél ne tartsanak tovább. Ha a szónok eltér tárgyától vagy túllépi a kiszabott időt, az elnök figyelmeztetheti. Aki javítást indítványoz, erre vonatkozóan egy személyesen aláírt jelentést köteles a főtitkárságon benyújtani. Aki a tervezet egyes szavait vagy szakaszait kívánja módosítani, írásban köteles benyújtani az új fogalmazást, amelyet a korábbi helyébe akar illeszteni. Az előadó magyarázata után az egyetemes kongregáció szavaz arról, hogy az indítványozott javításokat elutasítják-e vagy beillesztik a tervezetbe. A javított szöveget az előadó magyarázata után szintén részletesen megvizsgálja az egyetemes kongregáció és elfogadja vagy elutasítja. Ha az egyetemes kongregáció a javított tervezet egyes részeivel kapcsolatban to-

vábbra is fenntartással él, akkor az újabb javítási indítványokkal kapcsolatban a fentebbiek érvényesek.

A szavazás. A pápa jelenlétében tartott nyilvános üléseken a szavazási formula így szól: *placet* (igen), *non placet* (nem). Az egyetemes kongregációkon a javítási előterjesztésekkel kapcsolatban ugyanez a két formula kerül alkalmazásra. A kijavított tervezetre vagy az egész szövegre, vagy annak egy részére a szavazás így történik: *placet*, *non placet*, *placet iuxta modum* (igen, nem, igen főnntartással). Aki főnntartással szavazott, főnntartását rövid és világos fogalmazásban írásban is köteles benyújtani. A bizottsági üléseken szintén a fenti három féle formulát alkalmazzák. A nyilvános üléseken és az egyetemes kongregációkon a szavazás a megfelelő szavazólapok segítségével történik, kivéve, ha az elnök másképp határoz, amikor adott esetben felállással, vagy kézfeltartással kell szavazni. A bizottsági, üléseken a szavazás módját a mindenkori elnök határozza meg. A nyilvános üléseken a jelenlévő atyák szavazatainak kétharmada szükséges a többséghez. Ez nem áll azokra a szavazásokra, amelyeknél a kánonjog másképp intézkedik és azokban az esetekben sem, amikor a pápa rendelkezik eltérően. Ha a zsinati bizottságokban **egy** új, az egyetemes kongregáció utasítása szerint kijavított szöveg fogalmazványa gondos tanulmányozás ellenére sem éri el a megkívánt többséget, akkor az egész ügyet az egyetemes kongregáció elé terjesztik. A közigazgatási bíróság abszolút többséggel hozza meg határozatait.

Új kérdések felvetése. Új javaslatok előterjesztése csak akkor engedhető meg, ha: a) a keresztény hit általános érdekeit érinti; b) szükségesnek vagy legalábbis célszerűnek látszik, hogy a zsinat mérlegelje őket; c) semmi olyant nem tartalmaznak, ami az egyházi állandó hívő magatartásától és hagyományaitól idegen. Az új problémákat azok írásbeli indokolásával együtt az elnöknek kell benyújtani.

Elutazás és távollét. Senki azok közül, akiknek a zsinaton kötelező a részvétele, nem hagyhatja el a zsinatot addig, amíg erre a zsinat elnökétől engedélyt nem kap. Az elnöknek tudomásul kell vennie vagy helyeselnie kell az eltávozás okát. Ha valaki a nyilvános ülésen vagy az egyetemes kongregáción nem vehet részt, távollétének okát a főtitkár útján az elnöki tanáccsal köteles közölni. Mindazok, akik a zsinaton résztvenni kötelesek, vagy jogszerűen a zsinat szolgálatában állnak, zsinati jelenlétük ideje alatt minden jövedelmüket és a napi disztribúciókat is — a napi jelenléti díjak kivételével — megkaphatják.

III. Az ülések lefolyása

A nyilvános ülések. Az előírt szent rítusok és szertartások a pápa által jóváhagyott külön utasítás alapján mennek végbe. A nyilvános ülések idejét és időpontját az egyetemes kongregáció elnöke állapítja meg a pápa utasításainak megfelelően és közli az atyákkal. A megállapított időben az atyák, a szaktanácsadók, az alkalmazottak és a hivatalnokok a zsinat aulájában gyűlnek össze. A rendezők helyükre kísérik az atyákat és az előírt módon gondoskodnak a jelenlévők jegyzékéről. A szentmisét mindig az előző ülésen az elnök által kijelölt biforos mondja.

A határozatok benyújtása, szavazás, kihirdetés. A főtitkár a pápai trónus elé lép, átveszi a szentatyától az azon ülésen megvizsgálandó határozatokat és kánonokat és az ambóról felolvassa őket. A felolvasás után a főtitkár a következő kérdéssel fordul az atyákhoz: „Tisztelendő atyák, hozzájárultok-e a jelen törvényjavaslatban foglalt határozatokhoz és kánonokhoz?” A főtitkár kérdésére az atyák *placet*-tel vagy *non placet*-tel válaszolnak a szavazólapon, amelyet alá is írnak. A rendezők összegyűjtik a szavazólapokat és átadják a főtitkárnak. A szavazás eredményét a jegyzők okmányyszerűen rögzítik. A fő-

titkár a szavazás eredményét ezekkel a szavakkal nyújtja át a pápának: „Szentséges Atya, ezek a most megvizsgált határozatok és kánonok az összes atyák egyhangú hozzájárulását kapták” (vagy, ha némelyek nem-mel szavaztak: „Kivéve... szavazatot”). Amikor a pápa a határozatokat és kánonokat jóváhagyja, ezt az ünnepélyes formulát használja: „Az imént felolvasott határozatok és kánonok az összes atyák egyhangú hozzájárulását kapták (vagy ha némelyek nem-mel szavaztak: kivéve... szavazatot). A szent zsinat hozzájárulásával megerősítjük, elhatározzuk és kihirdetjük nektek, úgy, amint felolvasták őket.” Ezután a protonotáriusok és promotorok a trón lépcsői elé lépnek. A promotorok letérdelnek a legalsó lépcsőre és felkérlik a protonotáriusokat, hogy az ülés lefolyásáról egy vagy több ügyiratot készítsenek. A protonotáriusok szeniora erre azt feleli: „Előttetek, mint tanúk előtt, fogjuk őket elkészíteni.” A Te Deum után a pápa áldását adja. A főtitkár beszámolót készít az összes nyilvános ülésekről és megőrzi őket.

Az egyetemes kongregáció. Az elnök az első nyilvános ülésen kihirdeti az atyáknak az egyetemes kongregációk napját és óráját. Kellő időben közli az atyákkal a viták sorrendjét. A megállapított időben az atyák, a szaktanácsadók, az alkalmazottak és a tisztviselők a zsinati aulában gyülekeznek. A rendezők az atyákat helyükre vezetik és elkészítik a megjelentek jegyzékét. Az elnök által előzőleg kijelölt atya a Szentlélek miséjét mondja el, majd az elnök az „Ad sumus” kezdetű imádságot imádkozza. Az atyák még a viták megkezdése előtt, az előírásoknak megfelelően megválasztják a bizottságok tagjait. Az elnök kihirdeti a vita tárgyát, és az illetékes bizottság elnöke által kijelölt előadót az ambóhoz hívja, hogy a szóban forgó tárgyat röviden megmagyarázza. Az elnök a főtitkár által készített jegyzék szerint egymásután megadja a szót azoknak az atyáknak, akik előzetesen felszólalásra jelentkeztek. A szónokok egymásután előterjesztik indítványaikat, amelyeket a főtitkárnak írásban is benyújtanak. Ha a felszólalók jegyzéke kimerült, az elnök olyan atyáknak is megadhatja a szót, akik a kongregáció tartama alatt jelentkeztek. Amikor a tervezet vagy egy részének megvitatását lezárták, az elnök elhatározza a benyújtott javítási indítványok továbbadását az illetékes bizottságnak. Ha a javítási indítvány tekintetében két vagy több bizottság illetékes, az elnök meghatározza, hogy mely bizottságok elé kerüljön a tervezet megvizsgálás és véleményezés céljából. Az összegyűjtött javítási indítványokat az elnök utasításának megfelelően a főtitkár juttatja el a bizottságokhoz. Ha egy tervezet további vizsgálata nem végezhető folytatólagosan, akkor egy későbbi időpontra kell elnapolni. Addig más tervezeteket lehet munkába venni.

A bizottságokban megvizsgált javításokat rövid jelentés kíséretében kinyomtatják és kiosztják az atyáknak. Az előadó az elnök által meghatározott napon világítja meg ezt a kísérő jelentést. A főtitkár egyenként olvassa fel a javítási indítványokat. Ezek mindegyikéről az atyák szavazólappal szavaznak. A szavazólapokat a rendezők gyűjtik össze, átadják a főtitkárnak, míg a szavazás eredményét a jegyzők rögzítik az ügyiratokban. A szavazások eredményét a főtitkár közli az atyákkal és az illetékes bizottsággal. Az illetékes bizottság (vagy több bizottság együtt) az el nem fogadott javítási indítványokat eltávolítja és a tervezetet vagy annak egy részét az elfogadott javaslatoknak megfelelően átdolgozza. A javított szöveget kinyomtatják, átadják az egyetemes kongregáció elnökének és kiosztják az atyáknak. A meghatározott időben az atyák, miután meghallgatták az előadónak a javított szövegről szóló magyarázatát, az elnök utasításának megfelelően egészben vagy részenként szavaznak a szavazólapok segítségével. Eközben ezeket a formulákat használják: *placet*, *non placet* vagy *plecet iuxta modum*. Aki az előbbi formulával szavazott, szavazólapjához mellékeli fenntartását. A tervezetet egészében vagy részenként a szavazatok többsége alapján fogadják el vagy utasítják vissza.

Ha a tervezetet teljes egészben vagy részben nem vetették el szavazat többséggel, akkor az előterjesztett módosításokat az előírt módon vizsgálják fölül. Ha a tervezet minden részét egyenként elfogadták, az egész tervezet elfogadottnak számít. Különleges esetekben az elnök újabb szavazást rendelhet el az egész tervezetről, amely esetben az atyák placet-tel vagy non placet-tel szavaznak. Az egyetemes kongregáció által elfogadott tervezetet az elnök a pápának adja át. Az ő elhatározásától függ, hogy a nyilvános ülés elé terjesztik-e és ha igen, határidőt jelölnek meg a nyilvános ülés számára. Az egyetemes kongregációt az elnök fejezi be az „Agimus” kezdetű imádsággal. A főtitkár gondoskodik arról, hogy minden egyetemes kongregációról írásos jelentés készüljön, amelyet azután az elnök és a főtitkár ír alá. A főtitkár gondoskodik arról is, hogy az írásbeli jelentés és a kongregáció összes ügyiratai a zsinat irattárában megőriztessenek.

A bizottságok. A bizottsági ülések időpontját és az összejövetel egyéb körülményeit az illető bizottság elnöke határozza meg, és közli a tagokkal. Az elnök minden tervezetet előterjeszt bizottsága atyáinak tanulmányozás céljából. Az elnök határozza meg a megvitatás módját is, intézkedik a szaktanácsadók behívásáról, a használandó nyelvről és a szavazás módozatairól. Az elnök nevezi ki az előadót is, aki a tervezetet a bizottság felfogásának megfelelően az egyetemes kongregációban előterjeszti és megvilágítja. Az atyák által az egyetemes kongregációban előterjesztett javító indítványokat az illetékes bizottság (vagy több bizottság) rendezi és egymásután szavaz róluk. Az elnök a bizottsági tagok sorából rendeli ki vagy az előző előadót vagy egy újat, aki az indítványozott javításokról jelentést készít és azt az egyetemes kongregáción élő szóban előadja. A javítások kinyomatásáról a bizottság titkára gondoskodik, majd a főtitkár útján átadja őket az elnöknek és szétosztja az atyák között. A javításokkal kapcsolatos szavazás után az illetékes bizottság elnöke gondoskodik arról, hogy az elfogadott javítási indítványokat úgy illesszék a tervezetbe, hogy ezzel új szöveg keletkezzék, amelyet kinyomtatnak és kiosztanak az atyák között. A javított szöveget csak abban az esetben lehet az egyetemes kongregáció elé terjeszteni, ha az előírt szótöbbséget a bizottságban már megkapta. Ha az egyetemes kongregáció a javított szöveg megvizsgálása után újabb javításokat kíván, akkor a bizottságnak ezeket az atyák által az egyetemes kongregációban kifejtett véleménye szerint kell beiktatni. A bizottság titkára minden ülésről írásos jelentést készít.

NAPOS TÁJAKON ÁT

*Egytagban álló szöske búzatábla,
tenger kalásza tán a völgyig ér.
Egy-két ragyogó nap, vad nyári dél
s aranylón vár a gyorsélű kaszákra.*

*A parton zöld fű között pipacs lángol.
Elmarad a nyugalmas faluvég.
Napos reggeli táj csöndjébe tép
csattogó, zúgó vonat s leng a távol.*

*Álmot pótol néhány koránkelő.
Hangos ulti-harc. Egy szép, szende nő
könyvére hajol, már ügyet se vet*

*zajra, vidékre. S én mohó szemem
nyugtaton a szelíd tájra vetem,
mely most futó zöld fákkal integet...*

H e g e d ű s L á s z l ó

KERESZTÉNYSÉGÜNK ÉS EVILÁGI ÉLETÜNK

Respice finem: nézd a véget. A keresztény embernek cselekvését, törekvését, felelősségét lényegében ahhoz a „vég”-hez, ahhoz, hogy az Isten-akarta célt, az örök boldogságot elérjük, — ahhoz kell szabnia. Ez határozza azt meg. Ebben van egy nagy pozitívum: mindig a jót és mindig a legjobban, leglelküismeretesebben kell cselekednünk, követnünk. De lehet benne egy félreérthető és elhibázható fatalizmus is: semmi sem fontos, csak a vég. Persze, a véget, a boldog véget csak akkor tudjuk elérni, ha minden nagyon is fontos nekünk. Mindent Isten kezéből veszünk és az ő akaratából. Tehát nagy hajtóerő, fenntartó erő is lehet ez a szemlélet.

A keresztény ember világképének a súlypontja tehát itt van, a jövőendőben. Általában, az ember részben mindig a jövőendőben él. Valamit akar. Valami terve van. Valami célja van. Valami értelmét keresi és valósítja életútjának. Az ember megalkotja magában és magáról, hogy holnap milyen lesz, milyen akar lenni? Milyen legyen az emberiség holnapja?

Az embert a jövője igazolja, hogy az lett-e belőle, akit megálmodott, akit akart? De addig is ez a jövő adja neki a reménységét. A mai emberség jórésze magabiztosan, egyedül ő, mint ember, akarja készíteni a jövőjét. Mi, hívő emberek, éppen olyan teljes emberséggel, de az Istennel együtt, az ő kegyelmével együtt akarjuk készíteni. És még egy: többi embertársunkkal is, minden jóakarátú embertársunkkal is együtt.

A jövő embere

A jövő embere a planetáris egységes sors embere. Az egyes ember számára kitágult a világ. Ővé lett az egész világ. Ugyanakkor az emberség számára szorosabb lett, egységesebb lett a világ. Azelőtt népek, népeken belül egyének elkülönítették magukat, a maguk életét másokétól. Más népektől függetlenül fejlődhettek. A jövőben ez nem lesz lehetséges. Egységes lett a világ. Mindenki sorsa közvetlenebbül függ mindenki sorsától. Összenőnek a sorsok.

Az új ember a technika, az automatizálás, kybernetika embere. Olyan tudáshatalomnak és olyan technikai apparátusnak a birtokában, mely képessé teszi őt arra, hogy a világ jelenségeit ne csak tudomásul vegye, ne csak felhasználja, hanem magát ezt a világot is igyekezzék saját elgondolásai és tervei szerint alakítani. És mindig jobban és jobban beleállítani a maga, az ember szolgálatába. Bármily hatalmas erők is a természet erői, megszűnt félelmet-keltő kisugárzásuk az ember felé. Új szemmel nézi őket az ember. Mint akinek hatalma van felettük. Mint aki le tudja őket, be tudja őket céljai szolgálatába fogni.

Nemcsak a természettel, a világgal szemben van azonban új szemlélete az embernek, hanem önmagával szemben is. Önmagát is figyelni és nemcsak kívülről, hanem belülről is. Hogy ki az ember? Hogy mi az ember? Mi teszi az embert emberré. Hogy változhatatlan-e az ember vagy megváltoztatható? És, természetesen, erre hajlik, hogy az emberi természet is nemcsak, hogy változtatható a jobb, a tökéletesebb felé, hanem át is alakítható. Az új ember tehát nemcsak megismerni akar, nemcsak ismereteket gyűjteni akar, hanem alkotni, teremteni akar, továbbteremteni, nemcsak a külvilágot, amelyben él, hanem sajátmagát is.

A keresztnység programja

A keresztnységnek nincsen megszabott evilági programja. Nem szabja meg, hogy ez vagy az a technikai eljárás a jobb, vagy, hogy ez vagy az a földmívelési forma a tökéletesebb. Teljesítsd lelkiismeretesen és becsületesen állapotbeli kötelességeidet, ezt mondja nekünk, akárhol élsz is, akárhol vagy is. Akár világszerte ünnepelt és elismert tudós vagy, akár mint családanya, ismeretlenül élsz szeretteid szívében és életében. Nem az számít, hogy mi a munkád, hanem az, hogy hogyan teljesíted, hogyan végzed a munkádat. Hogyan kamatoztatod a talentumaidat, amiket az Istentől kaptál. Nem azért, hogy elásd őket, hanem azért, hogy éljél velük, megsokszorozd őket, mind a magad és a tied, mind a nagyobb közösség, esetleg az egész emberiség javára.

Te tudod, hogy mi a célod, és tudod, hogy hová mégy. De nem tudod az utadat az időn keresztül. Ezek az utak az emberi utak. Mindig változtak és mindig is változni fognak. Ezeken az emberi utakon a te külső sorsod is az, mint többi embertársaidé. Tehát mellettük, velük a helyed. Mindenben, ami az emberért, az emberségért, a jobbért, a tökéletesebbért, a gazdagabbért történik — minden ember számára, tehát a te számodra is.

Ami megfelel az ember méltóságáról és személyiségéről vallott krisztusi felfogásodnak, abban kötelességed segíteni és együtt dolgozni, a közös jövővért. Te is az ismeretlenbe lépsz, te is mersz, te sem látod pontosan és jóval előbbre, hogy mi lesz. De neked ismerned kell az ismeretlent, merned kell a merszet, merned kell a jövőt. Nem elég csak védekező állásban és mindent-bíráló pózban élned, kint, az élet margóján. Aki semmit sem kockáztat, az könnyen elmarad, beszűkül és elveszíti az alkotó emberek becsülését.

Azzal, hogy hívő ember vagy, még nem vagy semmiképpen sem bebiztosítva a földi életben. Itt ugyanazt a sorsot kell hordoznod, mint amit minden ember hord. És meg kell tenned mindent, ami erődtől és képességeidtől telik, mert az Isten csak akkor fog segíteni, ha ez és ilyen a lelkületed. Az Isten senki helyett sem végzi el a rá kiszabott munkát és feladatot. De föltétlenül segít a jóakaratnak, a hitnek és a jóratörékvésnek.

A hited

Befelé hordozod te a többet: a hitedet, a hitedből következő reménységedet és bizalmadat. Hogy nem vagy egyedül, hogy számontartanak, hogy veled van a kegyelem, hogy amit tiszta szándékkal és jóakarattal akarsz és végzel, abból akkor is haszna van emberségednek és jövőd sorsodnak, ha látszólag kifelé nem sikerül. Mert a szenvedés is érték és elmélyülés az Isten előtt és az Isten felé. Semmiképpen sem vagy azonban felmentve az evilági élet kötelességei alól és ha csak azt hallanád ki a hitedből, hogy ez a siralom völgye és itt semmit sem érdemes tennünk, ez végzetesen félrevezető hang lenne, és csakis kénvelmednek, gyengeségnek, lustaságnak önmagadat becsapó hangja. És még nagyobb lenne a felelősség, éppen Isten előtt, ha másokat is ilyen irányban akarnál befolyásolni és vezetni. Az Isten „actus purus”, csupa tiszta állandó cselekvés. Erre hív téged is: alázatos, hű, tiszta, Óbeléje vetett hittel végzett állandó cselekvésre. Cselekvés a gondolat is ilyen irányban és cselekvés az ilyen tartalommal megszépült és telített érzés is.

Mint emberek, végesek vagyunk. Ennek is van azonban egy érdekes

hangulati velejárója: így talán még érdekesebb minden élményünk. Mert más és más hangulatában és tartalmában, az ugyanegyfajta élményünk is, aszerint, hogy milyen korban, vagy hány éves korunkban éltük át. Valamiképpen egyszerűek az élményeink. Újak és frissek, mert mindig mások. És nincs az a gondolatunk, hogy annyi van még előttünk, hogy meg is unhatjuk őket.

Az emberi végesség nem nyomhatja le az életkedvünket. Mi, hívő emberek, hisszük, hogy ebből a végességből készítjük Istenben a végtelenségünket. Nem helyes annak a elkülete, aki úgy gondolja, hogy nem érdemes, úgyis vége lesz mindennek. Annak van igaza, aki minél többet akar a szépségekből, az értékekből, az örömből, a boldogságból, az alkotásból, amíg van ezekre időnk. Persze, a valódiakból, az igazakból, az emberhez-méltókból.

Az, hogy végesek vagyunk, azt jelentse, hogy nem szabad túlfutnunk magunkban, sem a naív optimizmus vonalára, sem a lenyomó peszsimizmus vonalára. Végességünk nem is kifelé nyilatkozik meg, ami a lényegét illeti. Kifelé nagyon sokat tehetünk. Nagyon sok lehetőség áll mindenki előtt. És ezek mégcsak sokasodnak, gazdagodnak is. Hány dolgról gondolták, hogy lehetetlen és mégis lehető lett és megvalósította az ember.

Ez a végességünk bent van, befelé van, mibennünk, a lényegünkben. Az, hogy az időben elhasználódunk. Hogy megöregszünk. Mert sokat jelent az, hogy az életkor emelkedik. Már néhány év is sokat jelent minden ember számára. Mert élni jó. Élni szeret az ember. De abszolút méretekben: ha 10—20, ha 50—100 évvel ki is tolódik egyszer, lassan, az emberi kor határa, mégiscsak eljut a határhoz az ember.

Van ennek a végességnek egy másik jellege is. Az, hogy egy ember nem tud mindent befogadni. Ez is úgy van, mint az egyes ember növekvésénél. Nem azt kezdi, ahol atyja-anyja abbahagyta, nem onnan épít tovább, hanem előlről kell mindenkinek kezdenie az emberiséget építenie magában. Ha könnyebben és gyorsabban megy is ez kedvezőbb körülmények között.

Ugyanígy vagyunk a kultúra, a tudás, a technika, az emberi fejlődés és haladás nagy eredményeivel. Minden téren minden eredményt befogadni és magunkévá-tenni: nincs sem időnk, sem képességünk. Nem lehet mindenki egyformán nagy tudós, nagy művész, nagy technikus, nagy író, nagy orvos stb. egyszerre. Ahogyan fejlődnek az emberi dolgok, ahhoz is tisztességes idő és nagy szorgalom, törekvés és akarat kell, hogy egy-egy téren „nagy” legyen valaki, az emberi szellem és kultúra területén.

Végességünk azonban itt sem tragikus a mi hitünk szerint. Mert mások mindannyiunkban az adottságok. „Ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenkint tagjai. És pedig némelveket az Isten az egyházban először apostolokká tett, másodszor prófétákká, harmadszor tanítókká, azután némelveknek csodatevő erőt adott, továbbá gyógvítás adománvát, segélynyújtásokat, kormányzást, nyelvek nemeit, beszédek értelmezését. Vajjon mindnyájan apostolok-e? Vajjon mindnyájan próféták-e? Vajjon mindnyájan tanítók-e? Vajjon mindnyájan csodatevők-e? Vajjon mindnyájuknak megvan-e a gyógvítás adománya? Vajjon mindnyájan beszélnek-e nyelveken? Vajjon mindnyájan értelmeznek-e?” (1. Kor. 16, 27—31.) Ez a mindennél magasztosabb út a szeretet útja. Az egymásért való élni-tudás meg valóban nagy szeretet. Mindenki el tud jutni a teljes emberséghez, a maga vonalán. A sokféleségben az értékek még színesebbek és még gazdagabbak lesznek, mindenki számára.

Valóságérzés

A mi hitünk realitásra törekszik. Ezek között akar bennünket megtartani. Ha ismeri és vallja is az ember végességét és határait, de azt is vallja ugyanakkor, hogy nagy ez az ember, nagy lehet. „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy mindaz aki benne hisz, el ne vesszen, hanem örökké éljen (Ján. 3, 16).” Így szerette Isten a világnak, az életnek a koronáját: az embert. S az Isten egyszeri szeretete örök szeretet.

Mi azt valljuk, hogy amikor az emberi lelket az Isten megteremti, megkezdődik az ember végtelen élete. Akinek a lelkében fészket rak az igazi istenszeretet és vele szerves kapcsolatban kell, hogy legyen az emberszeretet, ez a szeretet fogyhatatlanul kell, hogy világítson és melegítsen: a saját sorsunk felé is és embertársaink sorsa felé is. És ennek a szeretetnek áldozatot is kell tudnia hozni. És ennek a szeretetnek reményt is kell adnia. Reményt, az emberi jövő felé is. Tágasságot. Aki csak a saját sorsát nézné, nem törődve embertársai sorsával, sőt talán olyan lelkülettel lenne, hogy irigyelné a jövő nemzedékektől a még jobban és szebben kiteljesedett evilági emberi sorsot: az ilyenben nem lenne meg a szeretet tisztító ereje. Az ilyenben az önzés és az irigység kormos lángjai még elvennék az igazi szeretet fénye elől a látást, a távlatot.

Aki a szebb emberi holnap reményére csak székszíssal tud felelni, abban nem a hit reális látása van meg, hanem abban fogyatékos ez a hit és a hozzá szükséges, azt kiteljesítő szeretet.

A szeretettel nővünk ki az időből. Az istenszeretettel győzzük le az időt. És mi, hívó emberek kell, hogy mindent ezzel győzzünk le, ami időből készül. Tehát a kilátástalanságot is és a reménytelenséget is, a bizalmatlanságot is az emberivel, az emberrel szemben. A mi hitünk adja a bizalmat az emberben, akiben, akinek életében működik az Isten ingyenes kegyelme is.

Mi bízunk ebben és hiszünk benne, hogy az Isten Fiának megváltói tevékenysége, életáldozata — az emberért nem volt hiábavaló, hanem a múltban is és a jövőben is diadalmas az egész emberiség történetében.

Az emberért

Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy szükséges volt az áldozat, éppen a bűn miatt. És ez a bűn nagyonis reális, nagyonis emberi. És szükséges, hogy vele mindenkor számoljunk. Az ember nem angyal. És nem is lesz az, sohasem. Ez a tudatunk, amit azonban a szeretet és irgalom ítélete enyhít mindenkor emberi méretekre, viszont attól is megment, hogy utópiákat kergessünk az emberi történéssel, az emberrel kapcsolatosan.

Minden remény és akarat mellett ott lenni, ami a külön emberért indul. De mindenkor az ember konkrét ismeretében. Az emberszeretetnek szépséget adó, a nehézségeken átsegítő, a földön, a valóságok között járó, de égigérő isteni erejével.

„Hiszem a test feltámadását és az örök életet” — imádkozzuk és hiszünk a Hiszekegyet.” Akkor majd meglátjuk az Emberfiát, amint eljön a felhőkben, nagy hatalommal és dicsőséggel. Amikor mindez kiteljesül, tekintetek fel és emeljétek föl fejetekeket. Elérkezett a megváltások.” (Luk. 21, 27—27.)

Mindez nyilván nem a mi időnkben lesz meg. És ki tudja az Isten titkait, hogy mikor lesz meg? S az is nyilvánvaló, hogy a mi magatartásunkon nem változtathat olyan irányban, hogy addig meg úgys mind egy. Túl vagyunk réges-régen bizonyos korok naív várakozásain. Csak azt

akarjuk ezzel mondani, hogy lehet-e ennél nagyobb értékelése a testnek és az anyagnak és mekkora az értékelése a kereszténységben az embernek, ha már az emberi testé is ilyen. Ugyanakkor valljuk a lélek föltétlen méltóságát és primátusát a testtel szemben, a test mellett.

Azt is valljuk, hogy az emberi végességet csak az isteni végtelenség tudja egészen betölteni és megnyugtatóni, olyan nagy ennek a végességnek a vágya. A véges a végtelent csak a szeretetben tudja magába fogadni.

Azzal, hogy az „Ige testté lőn”, hogy a második isteni Személy emberré lett, megdicsőítette az emberi testet. Új egek és új földekről szól az Írás. „Akkor új eget és új földet láttam” (*Jelenések.* 21, 1). A történet végén megdicsőítetik az ég és a föld is, mint a lélek képességeinek a lehetőségei. Hogy úgy mondjuk, az anyag eszköz a kezében, aminek a keretei között, amellyel való együttélése és aminek a formálása révén ez a szellemi lélek, emberi lélek e világon élt és működött.

Maga Isten mindannyiunknak és mindennek a végső beteljesedése, a mi hitünk szerint, Isten, akiben élünk. „Benne élünk, mozgunk és vagyunk” (*Ap. csel.* 17,28). Az Ő ingyenes ajándékából, kegyelemből, szeretetből.

Az anyagi világ fénye

Az anyag az atomfizikában elveszítette merevségét, tömörségét. Mint egy „átlátszóvá” lett, átlékelődött. És ki tudja, hogy hol van még előttünk az emberi megismerés határa? Időben is és térben is? Mi a megismerésünk nagyságában és gazdagságában alázatosan térdelünk le az örök Isten végtelen gazdagsága és felmérhetetlen és betekínthetetlen nagysága előtt, akiből mindez és minden lett, ami emberségünk szépsége és mélysége is, kiteljesedve az Ő ránkcsó fényének világosságában.

Egész életünkben születésünkkor megkezdődött a végtelen. De a mi életünk is a többi emberi élettel együtt megy előre, az idő és történet minden feladatával, buktatójával, sikerével és erőfeszítésével, alkotásával és örömeivel, minden téren és minden viszonylatában az életnek. A keresztény embernek is egész és teljes embernek kell lennie, az ember evilági legszebb és legfőbb fogalma szerint is, mert csak akkor lehet ember az Isten tervei és szándékai szerint is.

Persze, nem tudatos ez igen-igen sok keresztényben. Akik csak morogva kullognak az eredmények után. Jóllehet az lenne a feladatuk és felelősségük, hogy mindig és mindenütt a legbátrabbakkal az élen haladjanak. Ha van ehhez Istentől-kapott és a saját erejükkel is kifejlesztett tehetségük. Mert nem elég csak általános és örökérvényű elveket hirdetni, hanem konkrétan is mindenkor meg kell fogunk a munka végét. Nem szabad ellustulnunk és általános igazságok hangoztatása mögé bújni, kényelmességünkkel és maradiságunkkal. (V. ö. *Karl Rahner*) „Unterwegs zum neuen Menschen”, *Wort und Wahrheit*, 1961. 12. sz.)

Mai felelősségünk

Aki csak a múltban él, az nem élhet helyesen. A mában és a holnapban is benne kell élnünk. Isteni elrendelés szerint élünk ma és nem tegnap. Tehát a ma feladatait kell nekünk is hordoznunk. Ha Isten a mába küldött, erőt és képességet és hitet is ad eleget, hogy mai kötelességeinknek meg tudjunk felelni. A hívő ember másként látja sokban és sokban másként értékeli is az élet dolgait, mint a nem hívő. Egy azonban bizonyos: ezeket az élet dolgait, a mai élet mai feladatait, együtt, közösen kell hordozniok és megoldaniok. Mindegyik javára, előmenetelére, jólé-

tére, evilági „üdvösségére”. A hívőnek meg még örök dicsőségére és üdvösségére is.

Pluralisztikus társadalomban élünk. Tehát ez nem azt jelenti, hogy az egyháznak, mint ilyennek kellene egy evilági programot kidolgoznia és előírnia és neki kellene ebben a vezetőhatalomnak lennie. Isten ments' ettől. Az egyháznak az a feladata, hogy semmit se akadályozzon és mindent segítsen a maga vonalán, a maga eszközeivel, ami erkölcsös és jó. Az emberek, az emberiség javát szolgálja. A keresztények is nagykorú emberek, teljesjogú emberek. Tehát nemcsak „felülről”, a hierarchiától kapott utasításokat hajthatnak végre és nem csak ilyenre várhatnak, hanem közvetlen felelősségük és feladatuk is van mindenben, tehetségük és képességeik, lelkiismeretük szerint. Állapotbeli köteleességeik szerint; ezeknek maximális teljesítésével.

Minden intézménynek és mindenkinek az a feladata, hogy az ember boldogítását elősegítse, és nem az, hogy azt nehezítse. Az egyházé is ez. És nem az, hogy elmaradozva, külön test legyen, mely önmagát elhatárolja és védelmezi, önmagát állítja. Önmagát legjobban az emberek lelkében állíthatja. Ha azok érzik, hogy okos, bölcs, hogy mellettük van, hogy érettek van, hogy segíti őket és valóban az Isten ügyét képviseli — bennük és érettek.

Örök értékeinket, minden értékünket okosan, bölcsen, előrelátóan, a ma emberének lelkéhez és szívéhez vezető úton és módon kell képviselnünk és hirdetnünk. Ahogy korunknak nagy katolikus teológusa, Karl Rahner mondja imént idézett cikkében: „Az elmaradottság a régi feladatok teljesítésében természetesen a mai feladatok megvalósítására is ránehezedik: az egyházi és a liturgikus életben, a szertartások kialakításában és a szerzetesi élet stílusában egyaránt. Nyomasztóan hat a bátorságra, hogy a régi igazságot a hittudományban a kor nyelvén hirdessük. Hátráltatja az egyházjog kiépítését. Megnehezíti azoknak a problémáknak töviről-hegyire való megfontolását, amelyeket a mai pluralista világ és társadalom ad föl az egyháznak. Akadályokat gördít a megvitatások elé, azaz, jobban mondva, más vallások szeretettel teljes megértése elé. Útjában van az olyan keresztény ember megformázásának, aki sértetlenül ki tudja bírni s el tudja viselni a mai világ elkerülhetetlen és maradandó profanitását (elvilágiasodását). Feltartóztatja egy közbefolyás újból való felélesztését, amely megfelelné a mai s az eljövendő társadalomnak. Olyan eszközökkel való felélesztését, hogy azok helyt álljanak a jelenkorban és a jövőben. A bátorság felkeltése a tervezésre, ez, a múlttal ellentétben, az emberi lét minden más dimenziójában dívik manapság. A keresztény erkölcs követelményeinek olytén való bemutatása, hogy ezek ne az emberre kívülről rákényszerített értelmetlen parancsokként, hanem a tárgyilag megalapozott igazságok kifejezéseként használnak. A papság és a laikusok viszonyának akként való megteremtése, ahogyan az a laikusok jelenlegi színvonalának megfelel. Ezt a viszonyt, az egyház maradandó szerkezetének megővése mellett, ne tévesszék össze egy régmódi pátriárkálizmussal, ne támasszák alá a tekintély tabuival; ezeket az egyházban is teljesen meg lehet fosztani „mitológikus” jellegüktől.”

Az emberi szabadság hordozza az emberi sorsot. Az emberi szabad akarat és az isteni kegyelem együttes titka a mi üdvösségünk. Az emberért van a világ, az emberért van minden. De mi még tovább is folytatjuk az embert, amikor azt valljuk, hogy az ember nemcsak önmagáért van, hanem az Istenért is.

PÁDUAI SZENT ANTAL SZÓNOKI EGYÉNISÉGE

Sajnos, úgy látszik, hogy „az evangéliumi doktornak” nem maradt ránk más műve beszédein kívül. Ha ezeket nézegetjük és olvassuk, első pillanatra csalódást érzünk, és önkéntelenül elhangzik ajkunkról, hogy mást vártunk. Hiszen *Szent Antalt* a XIII. század egyik legnagyobb szónokának tartjuk, és kora is így vélekedett.

Halljuk csak, mit mond róla egy jótollú kortársa akkor, amidőn szentünk még él és javában apostolkodik. *Celanói Tamás* IX. Gergely pápa megbízásából megírta Assisi Szent Ferenc életét, és a kész művet 1229. április 29-én adta át Perugiában a pápának. Ebben előadja, hogy Antal résztvett 1224-ben Arlesban a tartományi káptalanon. Ekként jellemzi: „Jelen volt Antal testvér is, akinek az Úr a szentírás megértésére éles elmét adott, és azt az ajándékot, hogy méznél édesebb szavakkal prédikálja Jézust az egész világnak. Most, mialatt Antal a testvéreknek nagy hévvel és áhitattal prédikált a *Názáreti Jézus, a zsidók királya* tárgyról, megjelent a még élő Boldog Ferenc az ajtó fölött, és megáldotta a testvéreket.”

Páduai Szent Antal 1231-ben halt meg. Első életrajza a *Legenda Prima* vagy *Assidua* 1232-ben fejeződött be. Lehet, hogy ezt is a ferences Celanói Tamás írta. A második fejezetben olvassuk, hogy Pádua szentje nemcsak éles elmével rendelkezett, hanem rendkívül jó emlékezőtehetséggel is, és „emlékezetét könyvek gyanánt használta, a misztikus ékesszólás kegyelme pedig bőségesen” áradt belőle. Az ún. *Legenda Anonyma* második fejezetében szintén ezt jegyzi meg: „emlékezetét kódexként használta.”

Híres tanára, *Tommaso Gallo* vercelli apát (meghalt 1246 táján) véleménye szerint „gyakran behatol a szeretet oda, ahová a tapasztalati ismeret el nem jut... Erre bukkantam a kisebb testvérek rendjéből való Antal testvérrrel fennálló bensőségesen meghitt barátságomban. Ő nem nagyon járatos az emberi irodalomban, de tiszta lelkiületű, és lobog benne a lélek tüze. Egyszerű intuícióval és elragadtatással közeledik a misztikai teológiához, és úgy elmerül belé, hogy elmondhatjuk róla, amit Keresztelő Szent Jánosról írtak: égő és ragyogó fény volt. Égett ugyanis a benső szeretettől, és fénylett kifelé.”

Jellemzését kiegészíti az egyik párizsi kódexben található *Legenda S. Antonii*. Befejezésében Szent Ferencet *Péter* apostolnak mondja a ferenc-rend számára. Páduai Szent Antalt pedig *Pál* apostolnak nevezi, mert a rendnek „prédikátora, tájékoztatója és doktora” volt. Assisiben ezért a San Francesco alsó templomában az apostolok sorába helyezve ábrázolják Szent Ferencet, de Páduai Szent Antalt is, mint „a nemzetek új apostolát”. Mikor 1290 táján ferences művészek restaurálták Rómában a lateráni bazilika és a S. Maria Maggiore-bazilika apszisának mozaikjait, Szent Ferencet és Szent Antalt az apostolok között ábrázolták.

Számunkra akkor mutatkoznak meg igazán Szent Antal szónoki értékei, ha korának viszonyaiba állítjuk. A XIII. században az egyházi szónoklat lehanyatlott, legalábbis a század elején. Abban az időben az ige hirdetése lassankint egészen háttérbe szorult az ünnepélyes istentiszteletek mellett. Számosan azt hangoztatták, hogy a püspök kötelessége a szentbeszéd. Sok pap ugyanis olyan járatlan volt a tudományokban, hogy még latinul is alig, vagy sehogy se tudott beszélni. A szentírást is igen

kevesen tanulmányozták szakszerűen. Nem csoda, ha húzódoztak a prédikálástól, vagy ha mégis beszéltek, ijesztgető szentbeszédeket mondtak az Apokalipszis alapján.

A szentírás kivételes ismeretét arra használták egyesek, hogy a legkülönbözőbb bibliai kifejezések között rejtett kapcsolatokat fedezzenek föl. Az Újszövetségre való tekintettel magyaráztak mindent, amivel csak találkoztak az Ószövetségben. A Biblia egészen egyszerű tartalmát ezáltal úgy összezávarták, hogy az egymásbakapcsolt homályos szimbolikus és allegorikus fogalmak kibogozhatatlan gomolyagjává vált. Ezzel a természetellenes eljárással találkozunk még igen kiváló embereknel is. Az ilyen prédikációk természetesen nem igen beszéltek a kötelességek hűség teljesítéséről. Hiányzott belőlük az Úr Jézus életéről szóló átértzett és meghatározó elmélkedés. Az Eucharisztia szeretete és Szűz Mária tisztelete is gyérebb ebben a „kihűlő világban”.

A jobb szónokoknál is gyöngítette a hatást az uralkodó dogmatikai gondolkodás. A gyakorlati életet elhanyagolták. Csak a rendkívüli társadalmi eseményeket, vagy természeti csapásokat használták föl, hogy hatásosan intsenek a bűnbánatra. Így aztán a tulajdonképpeni népi prédikáció ritkán idézett elő megmozdulást a nép körében. A beszédek jórésze egészen a tudományos merevséget öltötte magára, és elszakadt az élettől. Nem is érdekelte a népet, és nem fogta meg szívét-lelkét. Maga az, hogy latinul mondták, gátolta népszerűségét.

Ehhez járult, hogy a józan ésszel ellenkező szörszálhasogatás mind egyre nagyobb helyet kapott az egyházi szónoklatban. Keresett és mesterkéltszómagyarázatokra törekedtek. Ebből végül tudálékos emberek céltalan és fölösleges szójátéka lett. Mindez azonban hidegen hagyta a népet, sőt elidegenítette Isten igéjének hallgatásától.

Pedig a nép a régi keresztyének módjára most is kívánta, hogy állandóan bíztassák, oktassák, vigasztalják, és kézzelfoghatóan tárják elé, mit higgyen, milyen kötelességeket teljesítsen, és a szentségekhez hogyan járuljon. Olyan szónokokat akart, akik anyanyelvén beszélnek, őt megértik, vele együtt éreznek, és érte áldozatokat is hoznak. Szónokával lelki kapcsolatba öhajtott kerülni, és elvárta tőle, hogy részt vegyen örömeiben és fájdalmaiban.

III. Ince pápa jól látta, mennyire igényli a nép az ihletet és szívből fakadó, népi nyelven elhangzó és evangéliumi szellemtől átítatott prédikációt. Ezért adatta föl a rend megerősítése után Szent Ferencnek és társainak a hajkoronát, és küldötte őket a bűnbánat hirdetésére. A domonkosrendiek és a ferencesek újból visszatértek hitünk ősi forrásaihoz, a szentíráshoz és a hagyományhoz. Rájuk építették szentbeszédeiket.

Úgy beszéltek, hogy a szellemileg kevésbé műveltek is megérthessék. Egyszerűen és világosan szóltak. Prédikációjuk főtárgya: Szeresd Istent; szeresd felebarátodat, mint tenmagadat! Az alakítja a földi életet szabaddá, boldoggá és nagygyá, ha járásunk-kelésünk, gondolkodásunk és beszédünk ebben a szellemben folyik. Szent Ferencen csak egyetlen érzés uralkodik — a szeretet. Bárhová megy, ezt közli az emberekkel. Magával is ragadja az emberek szívét, mert a belőle áradó szeráfi tűz ellenállhatatlanul hat, és hallgatóiban a legnemesebb érzéseket kelti. Ennek a mosolygó szeretetnek kisugárzásából meleg napsugár árad végig a világon.

Az emberek kimennek a szabadba, és úgy tűnik nekik, mintha minden megváltozott volna, mint a kiadós, áldásos eső után. A szeretet ihletében észreveszik, hogy a fák zöldelnek, a virágok hímesek, a báránylehők sugárzó fehéren úsznak az égen, az árnyas erdők pedig visszhang-

zanak a madarak csicsergésétől. Szépnek találják mindent, amikor szívük csordultig tele van szeretettel. Gyermeki hálával gondolnak Istenre, aki mindent örömkre teremtett. Isten jóságát szeretettel igyekeznek viszonzni.

Az ígahirdetés kivonult a szabadba, mert a templom nem fogadhatta be a nagy tömeget, amely a városon kívül, kint a mezőn áhítattal figyelt kedvelt szónokaira. Mikor így künn, Isten szabad ege alatt hangzik el az ige, a prédikáló könnyen hivatkozhat is a természetre, és hatásosan veheti be szónoklatába a természet érdekes jelenségeit.

Szent Antal többször prédikált így a szabadban, mégpedig nemcsak Páduában, hanem Dél-Franciaországban is. Hiszen volt alkalom, hogy egyszerre harmincezer ember hallgatta. A szabadban tartott prédikációt tükrözik itt következő szavai, amelyekkel arra a kérdésre felel, hogy mik a nép misszionáriusai: „szépséges felhőcskék, amelyek a világ különféle részei fölött lebegnek, hogy az isteni kegyelem harmatával éltessék az Úr szántóföldjét, és a bűnök ártalmas hevétől védjék, miután őket az isteni Lélek felemelte fuvallatával a földről, mert minden földi jóról lemondtak.” A szent kereszt erejének jellegzetesen ferences gondolata is „szabadtéri” színezetet nyer: Kísértésben, bajban menekülj „a drága Fa árnyékába !” Ott telepedj le, ott alázd meg magad !

Szent Ferenc és társai általában bűnbánatra sarkaló prédikációkat mondtak. Ezeket hatásossá tette külső megjelenésük, amely szegénységről, önmegtagadásról és igénytelen alázatról beszélt, de főképp belső életük gazdagsága, új meglátásaik és az egész lényükből áradó jóságos és derűs szeretet.

Szent Antalnál mindez megvan, de ehhez járul még nagy teológiai képzettsége, kiváló szónoki adottsága, természetadta lendülete, művészi képzelőereje, rendkívüli emlékező tehetsége és mindenirányú ismeretei, amelyeket öntudatosan és szellemesen érvényesít. Kortársai szerint mondhatatlanul kedves az egyénisége, csak úgy lobog a benső tüze, és magával ragad őszinte pátosza. Mindezt átszellemíti és még vonzóbbá teszi szent élete.

Ha leírt prédikációit olvassuk, szemünk előtt kell tartanunk, hogy azok csak vázlatok. Ő öntött beléjük tüzet, erőt és lendületet. Ez az oka, hogy vázlatai csak többszöri átolvasás után kezdenek megelevenülni és hatni. Milyenek lehettek, amikor valamelyiket ihletett lelkével teljesen kidolgozta és előadta ! Bizonyos, hogy ahol megjelent, ott minden a hatása alá került.

Meztláb, foltos ruhában érkező szentünket körmenetileg fogadták. Mindenki sietett, hogy hallja, lássa a „szentet”. Prédikációja után nem tudtak elég gyóntatóról gondoskodni, mert annyian törekedtek életük megjobbítására. Sokan eladták vagyonukat vagy egy részét, hogy megtéríthessék az okozott kárt.

Minderről természetesen nem olvashatunk beszédeiben, de sok egyéb érdekességet találhatunk bennük. Beszédvázlatai mutatják, milyen gondolatok foglalkoztatták az akkori embereket, vagy milyen hibákra kellett a szónoknak rámutatnia. Szent Antalnál is észlelhető a szövelemzés és a szentírás egyes részeinek kapcsolatba hozása. Hiszen Szent Antal is fia korának. Amde nem esik a szórszálhasogatás hibájába, és összevetései is célszerűek. Jól ismerte hallgatóságát, igényeihez és gyengéihez tudatosan alkalmazkodott. Erre mutat egy jellemző panasza és egyben igen érdekes megjegyzése: „Korunk hallgatóinak és olvasóinak sületlen bölcsessége odáig jutott, hogy lenézik annak olvasását, és megvetik annak hallgatását,

amiben nincs valami új, ha nem találnak benne valamit, vagy nem hal-
lanak mesterkéltné, keresett és hangzatos szavakat. Mivel az Úr igéjét le-
nézik vagy únják, az nem tér be hozzájuk. Ezért minden evangélium-
hoz a neki megfelelő előszót kapcsolunk hozzá az elején, a műbe pedig
beillesztettünk bizonyos ismereteket az állatokra és a dolgokra vonatko-
zólag, továbbá a nevek etimológiáját úgy, hogy azokat erkölcsi értele-
mben magyarázzuk."

Szentünk beszédei a maga korában modernnek voltak, és egyúttal sa-
játosan egyéniek. Íme belőlük néhány részlet.

Az öt ujj. Az emberi kéznek öt ujjja van. Az első ujjat hüvelykujjnak
nevezzük. Ez az első erősebb, mint a többi ujj (latinul „pollex”, pollens:
erős). A második az üdvözlő vagy mutató ujj, mert vele üdvözlünk vagy
mutatunk. A harmadik a „középső ujj”, és valóban az is. A negyedik a
gyűrűsujj, mert rajta hordják az emberek a gyűrűt; egyúttal „orvosi ujj”
is, mert vele gyűjtik össze az orvosok a kinyomott kolliriumot (gyógy-
szert, szemkenőcsöt). Az ötödik a „fülujj”, amennyiben fülünkbe nyúlunk
vele.

Az igazi kéz az, amely értünk cselekszik; a számunkra kitárt, barát-
ságos kéz, amelyet meg kell szorítanunk; amely leszáll az égből, hogy
csodát műveljen kedvünkért, hogy bennünket felfelé vonzzon... Ez
Krisztus, a megtestesült Ige... Menj tehát, csókold meg, szorítsad kezed
közé! Meglásd, milyen erős és meleg kéz.

Jegyezd meg, hogy a megtestesült Ige kezén is valóban öt ujj volt.
Ő ugyanis hatalmas fogantatásában, üdvözlő születésekor, közepettünk
van, amikor prédikál, orvosol, amikor csodát tesz, és belénk nyúl, ami-
kor szenved.

A hüvelykujj rövidebb, mint a többi, noha erősebb náluk. Ez jelzi
Isten Fiának alázatosságát, aki kicsiny lett a dicsőséges Szűz méhében.
Karácsonykor az angyal „üdvösséget” jelzett a pásztoroknak mondván
(mintha ujjával mutatott volna arra felé): „Ma született az Üdvözítő; és
íme nektek a jel: újszülöttet találtok...” (Luk. 2, 12). Mikor az Üdvözítő
predikált, közepettünk (*in medio*) volt, és hirdette mindenkinek a meny-
nyek országát. A közép (latinul „mediam”) „mód”-ot is jelent, továbbá
azt, hogy valami „mérték szerint” van. Ő valóban kinek-kinek képessé-
geihez mérten módolja ki az élet igéjét. De orvos is, mint aki hozzáértés-
sel, megválogatva és hiánytalan számban hajtja végre csodáit. A gyűrűs-
ujj jelképezi az Ő engedelmességét: „És engedelmes lett mindhalálig,
mégpedig a kereszthalálig” (Fil. 2, 8). Ebben az engedelmségben telje-
sítette művét, melyet az Atya rábízott és vele közölt. Őt ujjával gyó-
gyította meg az emberi nem süketségét: „Ujját (a süketnémának) fülébe
dugta...” (Márk. 7, 33).

E kéz szerint — Krisztus szerint — kell alakulnia minden igazi test-
vérének; az őseredeti modellhez kell hasonlúnia; ahhoz, akiben az Atya
kedvét lelte. Mert csupán az keresztény (*christianus*), aki nemcsak mon-
dva, hanem valójában is Krisztus hasonmása, „alter Christus”. Ennek az
isteni formának kell megnyilvánulnia mindenekelőtt minden áldozópap-
ban. Legyen a Krisztus keze, aki velünk marad a világ végezetéig, hogy
„adja nekünk a szent dolgokat”, mutassa az utat, közvetítse az igazságot
és az életet!

A poklos Naamán. Elizeus próféta elküldi a gazdag, de poklos
Naamánt: „Menj, mosakodjál meg hétszer a Jordánban, akkor tested
meggyógyul, és tiszta leszel.” (Kir. IV. 50, 10) Naamán „ékeset” jelent,
szívről pedig „magasra helyezettet”; Jordán viszont „ítélet patakját” jelent.

A bűnös is külsőleg szép, magas állást tölt be, bővelkedik földi javakban, de belsőleg, lelkében poklos. Ha vissza akarja nyerni üdvösségét, közeljék az ítélet patakjához, vagyis a könnyes gyónáshoz! Ítélje meg önmagát, és hétszeresen kárhoztassa azt, amit rosszul cselekedett!

A „külső” cselekedet. „Dobjátok ki a külső sötétségre! Ott sírás lesz és fogcsikorgatás.” (Máté 22, 13) Jézus itt a pokol sötétségére gondol, amely sötétség rajtunk kívül van. Ám a bűnösöknél ez belső sötétség — a szívben... Ez az árny feledteti velük a halált.

Jézus „kívülre”-dobásról beszél, mert örökre kiűzi az elkárhozottakat az élők földjéről. Ott majd sírnak azok a szemek, amelyeket hívságos dolgokon legeltettek. És fogaikat csikorgatják azok, akik falánkul élveztek itt, miközben felfalták a szegények javait.

E két dologból áll a pokol legnagyobb fájdalma: tűzből és hidegből... Figyeld meg, miként burjánzik főképpen két bűn ezen a világon: a bujaság és az önzés! Így a pokolban is főleg két kín gyötör: a tűz és a hideg.

„Oltár.” Méltán nevezik a Boldogságos Szűz Máriát oltárnak („altare”). Oltárnak hívják, mintha azt mondanák: magas oltár („alta ara”). Ez az oltár magas fölfelé nézve, mélységes lefelé nézve. Oltár, mert rajta „égnek” az áldozatok. (A latinban „alta” egyaránt jelent magasat és mélyet. Az „ara” szót pedig az „ardere” (égni) igével hozta kapcsolatba a népies szófejtés.

A Boldogságos Szűz valóban oltár volt szemlélődésének magasztossága miatt és alázatának mélysége miatt egyaránt. Oltár volt, mert miközben égett az isteni szeretet tűzétől, feláldozta magát édességes illatként.

A kétféle szülés. Jegyezd meg, hogy Máriának kétféle szülése volt, egyik testben, a másik lélekben! Test szerint szűzen szült és minden örömmel telten, mert fájdalom nélkül szülte „az angyalok örömét”. Örvezzünk hát és mosolyogjunk vele Fia születése miatt!

Ámde bánkódjunk is vele kinszenvedése miatt, amely lelkét törként járta át! Ez a második szülés fájdalmas volt és minden keserűséggel teljes. Ne csodálkozz! Hiszen Isten fiát látta a keresztfára szegezve két lator között függeni. Őt, akit a Szentlélek közreműködésével szűzen fogant, és szűzen szült.

Szűz Mária arca. Mióta Isten fiát foganta, arca valami oly tündöklő fényességtől ragyogott, hogy maga József sem mert merően ránézni... Félte feléje közeledni, mert a dicsőséges Szűz arca ragyogott annak az igazi Napnak sugaraitól, amelyet méhében hordozott. Igaz, e Napot most felhő fődte, de Anyjának szemén és arcán keresztültörték aranyos fényének apró sugarai.

Ez az arc teli minden bájjal, az angyalok szemének kedvence. Benne szeretik szemlélni azt, aki tündöklök, „mint a nap, amikor delelőn van”. A Boldogságos Szűz az egész világ számára is szeretetreméltó, mert fogadni volt méltó mindnyájunk Üdvözítőjét... Jézus Krisztus is minden asszonynál inkább szerette a dicsőséges Szűzet, akitől testet öltött, és aki előtte minden asszonynál jobban talált kegyelmet és irgalmat.

Szűz Mária méltósága oly nagy, lelke olyan szent, szíve olyan szeretetreméltó, hogy semmiféle dicséret nem elegendő a magasztalására. Ha dicsőségét akarjuk hirdetni, minden nyelv dagog.

Mennybevitele. „Fölkelt az Úr” (Zsolt. 131, 8), amikor fölemelkedett az Atya jobbára. Fölkelt az ő szent szekrénye is, amidőn e napon, melyet ma ünneplünk, fölvették őt a mennyi hajlékba.

Esdeklünk tehát hozzád, Űrnőnk, Isten dicsőséges Anyja, akit felmagasztalt az angyali seregek fölé... áraszd ki ránk irgalmad olaját! Ez fedje be bűneink sokaságát, hogy így bűnöktől szabadon és erényekkel ékesen — méltók legyünk az égi dicsőség magasába feljutni, és a boldogokkal együtt örvezdeni.

*

Szent Antal a maga korának egészen rendkívüli, kivételes adottságokkal rendelkező szónoki egyénisége. Éleselméjű, kitűnő emlékezőtehetségű, lánglelkű szónok. Mélységesen behatol a szentírásba, és elsőrangúan ismeri. Ha igyekszik is egyre művelődő hallgatóságának igényeit csiszolt beszédével és szónoki adottságaival kielégíteni és lekötöni, magával ragadni, az mindig a keresztény tanítás hatásosságát és lelkek üdvét szolgálja. Ezért emeli ki a megtestesülés hitigazságát, Szűz Mária istenanyai szerepét és megdicsőülését, továbbá az áldozópapok méltóságát korának tévelygőivel szemben. Nagy hévvel, szeretettel és áhitattal prédikál. Igen járatos a misztikában, és átélései, misztikus meglátásai felvillannak beszédei közben. Érthető, ha szent élete és csodákkal kísért tevékenysége szinte az apostolok idejét idézte fel. Méltán látták benne kortársai Szent Pál folytatóját, „a nemzetek új apostolát”.

FALU TAMÁS VERSEI

ELSZÁMOLÁS

*Ki rám kíváncsi,
Hogy tisztán lásson,
Íme, itt adom
Elszámolásom:*

*Keveset kértem,
Keveset adtam,
Adós életnek
Adós maradtam.*

DONGÓ

*Egy dongó berepült szobámba,
Kegyetlenül lecsaptam rája.
Úgy kell neki, mért zavart csendet,
Békét, mely a négy fal közt lengett.*

*Ha nem bántom, meddig élt volna?
De minek is szállt ablakomra?
Gyilkosává tett, bűnbe hajtott:
A nyárból megölte egy hangot.*

SÓHAJ

*Tenger vagyok és nincs hajóm,
Hajó vagyok s nincs kikötőm.
Égbolt vagyok s nincs csillagom,
Pedig már este, este lőn.*

*Fészek vagyok s nincs madaram,
Madár vagyok s nincs énekem,
Vándor, ki utat nem talál,
S az út vagyok, mely végtelen.*

VÉGÁLLOMÁS

*Berobogott a mozdony,
Alvó tűzét eloltom.*

*Az élet bekормozta,
Vasát ette a rozsda.*

*A sineket előtte
Az útifű benölte.*

*És mint hasznavehetetlent,
Törölte a menetrend.*

Arról az esetről sohasem beszélt nekünk Bence. Úgy megrendítette idegrendszerét, hogy allergiája volt mindennel szemben, ami erre a drámára emlékeztette. Az ideg orvos akkor olyasfélét mondott, hogy a szervezet ösztönös védekezése ez. Bence ott is hagyta a szénbányát, és átmént az olajhoz.

Ennek már több, mint húsz esztendeje. Az elmúlt nyáron aztán egy rövidke hír jelent meg a megyei lapban arról, hogy Rajkibányán az egyik tárnában egy bádogszelencét találtak egy támduc mögött: a 36-os bányaművelés palackpostáját. Az én Bence öcsémet mintha kicserélték volna. A „palackposta!” Hiszen ez elveszett múltjának, egy megtalált darabja! Valahogy úgy érezte, hogy rég meggyógyult lelkébe ezt a darabot is bele kell építenie, így lesz újra teljes ember.

Együtt mentünk el Rajkiba egy szép nyárvégi napon.

— Te, azóta nem jártam itt — motyogta az emlékezés és az ocsudás elegyes örömeivel. — Ez nem az a bánya, amit valaha itthagytam. Akkor bizony szutykos kis kóceráj volt 40 ezer pengős OTI-tartozással... És most? No ni! Hogy kivakarózott! Nicsak, az orvosi rendelő. És micsoda tükörablakok! Mit szólna ehhez az öreg Darabos? Aztán... új osztályozó! Meg ezek a bányászlakások! Kis erkély mindegyikhez, igaz, hogy pindurka, olyan rongyrazó — de erkély... Az árgyélusát, még megilletődik régi rajki valóm!

Változatos, szép erdővidék ez, amolyan igazi nappali vigasztalás az örök bányaejszaka rabjainak. Érdekes, Bence fekete szemüveget rakott föl, és mélyen behúzta a kalapját, nyilván nem akarta, hogy felismerjék. Ilyentájt, a délutáni váltás után alig látni embert. Bemegyünk a kulturházba. Nagy társalgó, előadóterem, játékszoba. Most szinte senki sincs itt. Nyitva van a könyvtár is. Csak a könyvtárosnőt találjuk benne. Csinos fiatal lány, jó huszas.

Elmormoljuk a nevünket jó érthetetlenül, és Bence megmutatja a cikkecskét a palackpostáról.

— Igen, itt van, — mosolyog a lány, és odavezet bennünket egy üvegfedélű tárolóasztalhoz. Néhány kép, irat és szénminta van benne a rajki kezdetekről.

— Ez a jövődő múzeumunk magja — mondja —, és itt a palackposta.

Átnyújt néhány kitépett, viharvert noteszlapot. Bokor Bence a kezébe fogja a vízfoltos papírlapokat. Figyelem az arcát. Uralkodni akar magán, de nem sikerül. Szinte látszik rajta, hogy most ott van lélekben a kitépett időnél, annál a megrázó drámánál, amikor ezeket a sorokat írták.

— Egy fiatal mérnök írta ott lenn — mondja a nő.

— Igen, igen, Megengedi, hogy egy kicsit böngésszek benne?

— Tessék!

Félrevonulunk a könyvtár sarkába. Bence mohón vizslatja a kusza sorokat, melyeket valaha ő írt, aztán halkán olvasni kezdi az első mondatot:

Itt vagyunk az omlás alatt nyolcan: Tarló Márton, Pandur András, Mózer Antal, Angeli, a lőmester, Hanák Máté, Láng Pali, Füki Pista és én, Bokor mérnök... Nem hiszem, hogy megmenekülünk, hát egy-két szóval leírom, hogy teltek utolsó óráink ebben a szörnyű börtönben. In nomine Domini!... Robbantás után omlás és víz... Az elővájatban vagyunk...

Bence öcsém leteszi a papírlapot, és egy félpercre maga elé mered, aztán emlékezve szítálja maga elé a szavakat:

Szinte látom Tarló kemény, inas bányászarcát, olyan, mint Meunier bányásza, ezt minden romantika nélkül mondom. Látom Pandur kerek, gúnyos képét. Mint a halász a halszállkákat, úgy köpte a káromló szavakat örökké... én egy kicsit respektáltam, szinte tartottam tőle. Nagy, sötét hatalmat éreztem mögötte: az elkeseredettek baljós, feszítő falanxát... És átvillan előttem a többiek arca is... Az úgy volt, hogy feltörést akartunk csinálni a felső folyosó felé. Reggel kilenckor robbantott Angeli, a lőmester. Ez is úgy előttem van: mindig bőrsapka volt a fején visszarul föltéve... A robbantás után dübörgés, recsegés, földindulás. Mintha rejtett tűzhányó emelgetné a tárnát.

Útést éreztem a fejemen, majd fekete függöny borult az agyamra, nem tudom, meddig lehettem eszméletlen. Arra ébredtem, hogy valaki ráncigálja a karomat: „Mérnök úr! Mérnök úr, beomlottunk!” Tarló volt, a vájár. A fejem, mint egy kődarab, csak lassan érnek össze bennem a szavak értelemmé. Valaki nyögve jajgatja: „Jaj, mit tettem! Mit tettem én!” A lőmester lehet az. A hangja rikító és mégis élettelen. Tényleg, mint az örvény, zúg, dübörög minden. Hol? A fejemben? Vagy körülöttem, ebben a poros, recsegő pokolban?

Tarló Márton „bedobja a szörnyű szót:” A gát! Biztos elszakadt! Aztán szidja a „gyilkosokat”.

Gát. Gát. Ja, persze, a szomszéd folyosót évekkel ezelőtt elfalazták betonnal... mivel kimerült... de kérlek, én akkor még itt se voltam a bányánál, akkor még javában főiskolás voltam... ez tény, erről tudott a bányamester s az igazgató is... én is többször jelentettem, de hiába!... Most egy másik hang: „Víz! Víz!” Tényleg, az altestünk már latyakos. Valahonnan az omlás mögül szivárog ide... Aki él, az ide mászik az elővájtáiba, mert itt még tart az ácsolás. Igyekezünk valami követ magunk alá teremteni a víz ellen. Rettenetes a por, zúzódasaink is vannak. A legcsúnyábbakat bekötjük ingdarabokkal, mert a kötszertáska is az omlás alatt van. Az egyik káromkodik, a másik, például Hanák bácsi, imádkozik. Ilyenkor a belső, a rejtett belső tör kifelé: az ember *magmája*. Én gépiesen mormolom magamban: teljes szívemből bánom..., teljes szívemből..., teljes szívemből... több nem jut eszembe, kába a fejem, úgy érzem, valakinek a kezét csókolgatom... anyámét, Marikáét..., de lehet, hogy az Istenét... hálából vagy ijedtségből, nem tudom, de valahogy egész megmaradt életem benne van ebben a vak csókban.

No itt most elmosódik az írás, de itt már van értelme: *Négy bányász hiányzik.*

Valaki azt kérdezte akkor: „Hallottátok a halálkiáltást?” Alighanem Pandur volt a kérdező, a Tarló segédvájára, mert utána káromkodott minden meggyőződés nélkül. Én nem hallottam semmiféle kiáltást, mert eszméletlen voltam akkor. A többiek azt mondják, hogy ők a recsegésen, dübörgésen is áthallották. Vértagyasztó volt. Egy kiáltás volt, vagy több? Ki tudja?

Nevek hullanak a karbidlámpás homályba: „Hencz Ferkó... Vendég Jóska...” És még két nevet mondanak, de én most már nem emlékszem rájuk. A Hencz emberei. Az omlás alatt vannak mind? Mennyivel több, hogy mi tudjuk, hogy megvagyunk? De meddig? Reggelig? Egy vagy két napig? Megtalálnak vagy megfulladunk itt? Rettenetes ez a tehetetlenség, hogy Henczéken se tudunk segíteni, ez a legszörnyűbb dolog a bányászembernek, ez a tehetetlen tétlenség.

Teljesen el vagyunk zárva mindentől. Légvágatot se találunk. Én hallucinálok. — Érdekes, ezt is ráírtam, persze szerelmes voltam akkor nagyon, hát csak megérzi ott fönn majd valaki, ha olvassa ezt a palackpostát, hogy *miről* hallucináltam? Az előbb azt mondtam, úgye, hogy tehetetlenek vagyunk?! Nos nem bírtuk így tétlenül tovább. Aki ép közülünk, az a dúcok mellett, az omlás körül, a fedűn a fejünk fölött körrömmel vagy kődarabokkal (csak egy lapátunk maradt, a csákányok mind elveszték) valami rést próbál vájni, hogy kiutat találjunk. De a körmeink égnek, és semmi, semmi az eredmény. Teljesen el vagyunk zárva, csak a víz szivárog lassan, de biztosan az omladék felől. Azt kérde tőlem Tarló, milyen a gátfolyosó szintje az elővájathoz viszonyítva? Megnyugtattam, hogy legalább egy méterrel lejjebb van, mint mi. Igen, de a víz nem respektálja ám a térképezést — csak jön a saját tudománya szerint. Még szerencse, hogy a robbantástól támadt légnyomás lenyomja a vizet. Vagy az is lehet, hogy más valami hátráltatja, hiszen ezerféle hatóerő lehet!

A mulasztások most kamatoznak: nincs légvágatunk, pedig kéne. Legalább is a térkép szerint nincs. Pedig arra kitörhetnénk. Borzalmas a por, Hanák tatusa, a garambolcsósz majd megfullad, asztmás a szerencsétlen. Én tisztán hallok Marika hangját a közelből: „Bence! Bence! Hol van hát?” A többiek kinevetnek, mikor elmondom, Tarló a fejem felé bök: ott benn cseng a hang, hallucinálok. Én tudom, hogy inkább a szívből tör elő!

Mózer Antal veszi az egyetlen lapátot, és elkezd vele kopogtatni a fedű-kőzetben: Tá-ti-ti-ti-ti! Tá-ti-ti!

Konokul veri, de semmi válasz. Csak zúgás és borzalom. Tarló rá-mohog a versenytársára: ne kopogtasson annyit, mert újabb omlást csinálhat vele, „és akkor előbb végünk van, mint ahogy eredetileg rendülve lett”.

„Hát akkor dögöljünk meg, mint a patkányok”, — dörmögi Mózer, aki tisztas volt a háborúban, amellet híres vadász is, már ült is érte. Ismeri mindenki a mondását, hogy akkor lesz majd ember a bányász is, hogyha ő is vadászhat szabadon, mint az urak, de puskával, nem pedig makszlivál!

Most kelleetlenül abbahagyja a kopogtatást, pedig de jó volt hallani ebben a süket csöndben, ez volt a vágyunk csigacsápja, amellyel az élet felé tapogattunk...

(Bence megtörlí verejtékező homlokát, kicsit vár, aztán tovább olvassa a palackpostát:) *A lőmester kétségbe van esve, önmagát okolja.* — Így volt, jól emlékszem erre a szerencsétlen Angelira. Tele volt önváddal. Véres és dagadt volt az arca, de folyton kesergett, hogy ő az oka mindennek. Már mindenkit idegesít ez az alvilági lamentálás.

„Te, Karcsi — kérde tőle Tarló —, mennyi paxitot használtál a robbantásnál, de becsületedre mondd ám!” A lőmester hátrább tolja a bőrsapkáját a fejeről és szinte megkönnyebbülten beszél: „Te, annyit használtam, amennyit szoktam széles vágatban: három kiló hatvanat. De ki a ménkü számított erre? Iszen ismertek, Marci, ezerszer robbantottam már!”

Ez igaz. Angeli érti a dolgát. Azt mondják, az öregapja szín-olasz volt, a komáromi vasút építésénél dolgozott talyigás lovaival, aztán itt maradt. Nem Angeli mentségére mondtam, hanem az igazságért, hogy talán a víz egyszerre „robbant” a paxittal vagy még előbb, olyanformán, mint mikor elgázol valakit az autó, és mégse abba hal bele, hanem egy-

két pillanattal előbb gutaütést kap az ijedtségtől... A lőmester hálás nekem ezért a magyarázatért, pedig én csak az igazság kedvéért mondtam ezt.

A víz nő, ivóvizünk csak néhány korty. Nézd, kérlek, hogy remegett a kezem, mikor ezt leírtam! De ezen nem csodálkozol, ugye? A helyzet az volt, hogy minden jel és jelenség ellenünk szólt, és annak a vak kagylóhéjnak a szolgálatában állt, amely bezárt bennünket. Ez az egész „kagylóhéj” nem hosszabb nyolc méternél, és nem szélesebb kettőnél. Mint a szarvasok az árvízben az egyetlen hajlaton, úgy tömörülünk mi itt. Ahány perc, annyi óra idegeink kalendáriumán. Éjfél felé — a karórám megvan — már a combunkat hűti a mocskos bányavíz. Fűki Pista, a csapatcsillás, a híres füttyös, azt mondja, hogy a sötétben minden víz fekete. „Jó hosszú lábvíz!” Aztán a halálra mond egy cifrát. Förtelmesen cinikus fiatal-ság vagy borzasztóan egészséges! Mindenesetre komázik a halállal, azt mondja, akkor kiesik az „öreg” a szerepéből. Már mint a halál.

Pedig a fulladáson kívül van itt baj bőven. Teszem, az ivóvíz. A bányászok tulságosan ráhagyatkoztak a bádognalackokra, amelvek a támducokon szoktak lógni. De itt az új vágatban még nem aggatták fel őket. Kinek a mulasztása ez? A bányamesteré? Vagy az aknászoké? Csak két kulacs vizünk van, az egyiket vastartaléknak hagyjuk, a másikkól — egy nap elteltével — iszunk egy-egy kortyot. Mindenki egyetlen evet!

„Szomjan veszni a vízben!” — kuvikolja a lőmester, aki odafönn mindig sörrel szokott védekezni a vízhiány ellen. Tarló, aki különben sem állja a sörivókat, lehurrogja: itt ne jajgasson, mert a vízbe fojtja! Be is húzza ám a nyakát Angeli, pedig a Tarló csak vájár, ő meg lőmester. De Tarló bizalmi is. Főbizalmi. „Sörtől szoktál berugni te, Kari, a Borbála-napon, sörtől — mondja neki megvetően. — Nem férfi az ilyen, nem magyar férfi!”

A víz persze mind több levegőt von el tőlünk. A szénpor és az izzadság rátapad a pórusainkra, és eltömi a bőrünk sok apró „tüdejét”. Én jó csobogva lemosom a felsőtestemet a mocskos bányavízzel, a többi követi példámat, így könnyebb a lélegzés.

Az elalvás halált jelent! Nem merünk elaludni, pedig rettenetes álmosságok vagyunk. Harcolunk az álmosság ellen. Tarló gépiesen emelgeti szeme elé a karbidlámpáját, vizsgálja, hogy állunk a széndioxiddal. Nem szól, a monoxidveszélyről is hallgat. Én is. A fődolog nem elaludni. Ide torkollik minden „munkánk”: az elalvás elleni küzdelembe. „Emberek, az elalvás halált jelent!” — ismétlem sokszor. Ebből a vízből beszívni! Ebben elterülni!... Csak *ébren* nem halunk meg talán, ha... ha kiásnak bennünket!

Találgatjuk, mi lehet odafönn. Szivattyú, szivattyú az biztos. Meg: neki minden eszközzel az omlásnak! Vita támad, kiket osztának be a rohambrigádba. Most meghallom az igazi bányászminősítést, ahogy ők, a csákány mesterei tudják. Hoznak-e idejében máshonnan mentőkészülékeket? Mert ez most a döntő! Ebben a bányában ugyanis, ebben az elhanyagolt „családi” bányában Noé-korabeli ócskaság és szemkítőrlés minden! Tarló, a bizalmi, felém csikorgatja átkait. Szememre hányja a vállalat mulasztásait, az ócska, hajszáleres betongátat, mintha én tehetnék róla, én a kezdő bányamérnök?! Persze én is „odaát” vagyok neki, a kizsákmányolóok kasztjában! Ha a gyűlöletet meg lehetne gyűjtani, hát egy kis szikrától lobbót vetne Tarló száján!

Mit feleljek neki? Ölre kapjunk a halál torkában? Lenyelek mindent, magamra veszem a minden hájjal megkent vezetők pállott bűneit,

hátha egy kis vezeklés számít valamit... (Egészen furcsa: amint betűzgetem a palackposta szavait, alig ismerek rá az írásomra. En írtam ezt?)

Hanák Máté, a garambolcsősz, már alig bírja... borzasztóan fullad...
— Bizony, nagy gondunk volt ez a Hanák tatus. Nem is értettük, hogyan került ide? Hiszen a vitlánál „csőszködött,” vagyis figyelte a csilleket, nehogy karambolt szenvedjenek. Az pedig elég messze van tőlünk. Azt mondja — vagy dehogy is mondja: zihálja, fulladja, hörgi, hogy a telefon szólt, engem kerestek felülről, azért jött felénk, hogy odahívjon... Elhasznált tüdeje szortyog, muzsikál, köhög és hűz, minden szuszszanat levegőért harcolni kell neki, asztmás. Szemére is hányja neki Mózer, hogy miért is dolgozik az ilyen ember még?! Dehát a gyerekek nyakán élni! Ha le is százalékolná az embert, az édeskevés! Inkább a halált, mint a nyomor nyakára még egy kölöncöt...

Atyaisten! Hát igazság ez? Akkortájt történt, most is emlékszem rá: Marcsi néni a fővárosnál volt tanár, és már harmadik éve betegszabadságon van, pedig kutyabaja, de Marcel bácsi, az ura, művész, és megfestette az alpolgármestert teljes díszmagyarban, persze barátságból... Jó urak, gyertek ide most hallgatni az öreg bányászt, ezt a fekete, fulladó Tiborcot, milyen szépen muzsikál a tüdeje, a beteg tüdeje kétszáz méter mélyen a föld alatt, az omladék börtönében!

„Na csak köhögje ki, tatus, azt a bűdös széndioxidot! — doktorkodott Tarló Márton. Így ni: hö-hö-hö-hö, — egészen a tüdeje fenekéig, kifelé! Ugasson csak, tatus, kutyamódra, — aztán jöhet egy hosszú belélegzés... No csinálja: egy-kettő, hö-hö-hö... übt!” Az öreg asztmás fujtat, ugat kongva, aztán hűz — semmi más zaj nincs itt a néma pokolban, mint ez a kétségbeesett harc a levegőért. Könnyebb is most neki, de most meg valami borzasztó dolgot fullad ki magából: „Hátha... hát-ha... föld-ren-gés volt... oda-fönt is?!... és min-den... össze-dőlt... Az Úr-is-ten... megelégtel... a sok gonoszságot... a bű-ne-inket?!...”

Tarló lehurrogja, vén profétának és halálmadárnak nevezi szegény öreget, aztán ellenmondást nem tűrő hangon folytatja: „A földrengés ilyen mélyre nem hathat, ez a fizika törvénye, nem pedig vénasszony-mese! Érti, fater?!” En is cinkosságot vállallok ezzel a „fizikai törvény-nyel”, de azért — mi tagadás — az öreg képzelgése benn akad a fülemben. Akaratlanul is fölsejlenek bennem a nagy katasztrófák: Pompeji, Sodoma, San Francisco.

(Bence megint tart egy kis szünetet, nagyot sóhajt, aztán tovább olvassa a palackposta sorait): *Ennivalónk csak egy-két falat. Mózer elmondja, hogyan* (no itt elmosódott egy szó) *a hadifogságban.*

Pontosan így volt. Már harminc órája nem ettünk, vagyis a leszállás óta egy falatot sem. Eléggé szokványos megállapítás, hogy az éhséget meg lehet szokni, mi ezt akkor nem tapasztaltuk. Görcsös nyomást éreztem a gyomromban, szenvedtem, de különösen a gyomorfekélyesek kínlódtak, hiszen minden harmadik bányásznak van. Ezeknél a gyomorsav, ha üres a gyomruk, a fekélyt vagy a heget marja... Az a baj, hogy a tarisznnyákkal együtt az élelem is az omladék alatt van. Mindössze egy tarisznnya menekült meg egy darab szalonnával, egy kis birkasajttal és egy sarkalat kenyérrel. Mindenki kap két falat szalonnát, ugyanannyi sajtot és egy harapás kenyeret. Mózer azt ajánlja, hogy az ételt kétszer rágjuk meg sok nyállal: etteljesen felőrölni a kaját a szájban, aztán megkeverni nyállal és a pépet sokáig forgatni és csak aztán lenyelni. Így laktatóbb. Fogságban csinálták így Krasznójárszkban, ez volt a „dupla menácsi”.

Csak nem elaludni, ez az evésnél is fontosabb. Mózer remekül csinálja. Mesélni kezd a fogságról meg a katonaeletről. Jóízű hülyeségeket mesél, ejnye, itt a cédula szélén följegyeztem egy szót... megálljunk! Igen, már tudom. Azt kérdezte tőlünk a huncut tréfamester, hogy ki tudjuk-e mondani németül a „masingevér” egyik alkatrészét, amit nekik be kellett magolni a ká-und-ká hadseregben: Zubringergehäuseseitendeckelsperreiber? No ez jól jött Láng Palinak, a galamblelkű Spartakusnak, aki tavaly szerelt le mint géppuskás: „Németül nem tudom, hogy a fenébe tudnám, de magyarul megmondom: adogatótokoldalfedélzárógamó, az anyja köszörűkövét neki!”

Ez a Spartakus, amilyen erős volt, még se káromkodott. Ritka madár bányászoknál. Emlékszem rá, én a *Quo vadis* Ursusára gondoltam, mikor erre a hatalmas, nyugodt óserőre ránéztem. Az ilyen erő már rokon a Renddel, a Teremtővel? A többi is felderül Mózer esetein. Mások csikorgatnák a fogukat, ezek meg komáznak a végzettel, pedig az nem érti a tréfát!

Megtalálom a villanylámpámát, Hanák Mátét „gyógyítom” vele. A levegő mind nehezebb, a karbid már elfogyott. Vaksötétben ülünk. Most hirtelen vakító fény szökik a börtönünkbe: felkattantam a villanylámpámát, amit eddig rejtettem. Nyakamban lóg egy spárgán. Hanák tatus annyira megijedt a hirtelen fénytől, hogy egy kicsit elakadt a fulladása is. Hálásan suttogja az öreg: „Áldjon meg!” Sír, és imádkozik. Tarló nem tud ellenállni, és odacsípi az öreg felé: „Akkor is imádkozott, tatus, amikor sztrájk-törő volt huszonnyolcban?” En keményen rászóltam Tarlóra: hagyja most a szemrehányást, az ellenségeskedést! Együtt szenvedünk, talán együtt is pusztulunk.

A bazaltfejű bányász — csodák csodája — nem vág vissza, csak jóidőre mormolja könyörtelenül: „Mindent el lehet felejteni, csak a sztrájk-törést nem!”

A lábunk és a derekunk megmacskásodott a víztől, Pandur erősen kínlódik a fekélyével. Másokat a reuma kínoz, de nem sopánkodnak, férfiak a szenvedésben is. Csak az álmosággal nem bírnak sehogy sem. Mózernek nagyszerű ötlete támad: a fiatalokkal odakötteti a kötél egyik végét a támduc felső részéhez, a másik végét pedig rézsut a másik támduchoz. Így rá tudunk dőlni a kötéltre állás közben is, van szilárd fogóznok a lassan növekvő vízben.

Játszunk, hogy el ne aludjunk. — A veszélyben az én agyam kerekai is olajozottan forognak. Eszembe jut gyermekkorom egy játéka, a szótagosdi. Közlöm is a társaimmal: én mondok egy szót, az utánam következő ennek a szónak az utolsó szótagjával kezd egy másik szót. A többi aztán folytatja. Például ilyenformán: róka. Most az utánam következő ezt mondja: kabát, a következő: bátor, majd a másik: torma, madár és így tovább.

Az ötlet bevált. Eleinte ugyan akadozva ment: a bányászok agysejtjei nincsenek szokva az ilyen tornához, de aztán belejöttek, és éppen a gondolkodási kényszer a legjobb eszköz az ébren maradáshoz. Aki egy percnél tovább gondolkodik, annak zálogot kell adnia, persze csak elméletben... „No András, te milyen zálogot adsz?” — „Hát... egy hátsósonkát... gyenge tormával, aztán egy pohár...”, nem: négy pohár csókakői ezerjót.” Egészen belegabalyodtunk az ételkebe. Van már a zálogban kacsasült, párolt, szalonnás káposztával, libamáj sok zsírral, füstölt disznósajt persze házi, aztán abált, kövesztett hasaalja. Mózer bedobja,

hogy „őzgerinc rizsheggyel”, Tarló pedig téliszalámit „ad” egészben „kétmarokra fogva”.

Emlékszem rá, az öreg Hanák a téliszalámi említésére elkezdett fulladni, és panaszosan zihált: „Az Isten szép családót... adott nekem..., unokákat is... de egyet megta... gadott... tölem... sose ettem... téliszalámit...” Még ki is neveltük, csak úgy magunkba fojtva ezt a szalámitragédiát, olyan groteszk volt most itt, de aztán megint csak elpillésedett a szemünk az álmodástól. Nőttön-nőtt a kétségbeesésünk, ez a belső, lelki fulladás. Angeli szidja a fentieket, hogy pusztulni hagynak bennünket ebben az omladékkriptában, Tarló Márton azonban leinti: „Látszik, hogy talián vér buzog benned, Karcsi. Hát így ösmered te a bányászt?! Az én népemet?!” Mint egy uralkodó. Biztos, győzelmes hangon mondja a lőmesternek: „Nyugodj meg, Kari, a körmükkel is kaparnak utánunk! Csak addig bírjuk, míg ideérnek! Még a fogukkal is marják az omlást!” Mózer, a vadászó hozzászól: „És imádkoznak. Már mint az asszonyaink.” Egészen különösen hangzik ez ettől a kemény vajúrtól. Talán a belső omlásunkon is dolgozik valami láthatatlan mentőosztag?

Alig bírunk már állni. Dagadt a lábunk, kevés a levegőnk. Összefűzzük karjainkat, így dőlünk a kötélre, hogy ha valaki elalszik, a másik visszarántsa. A víz már a mellünkig ér, Jobbra-balra hullámszik a „rajvonalkunk”, ahogy az álmodás legyűr bennünket. Most már tudom, hogy végünk van: itt fulladunk meg mindnyájan. Látom egy pillanatra szeretteim arcát, Marikáét, azt a ragyogó, tiszta égboltot, ahogy meglátja az én holttestemet...

Összerázkódtam. Ekkor írtam a papírra:

Palackpostát csinállok.

„Emberek — mondtam az állva szunnyadóknak —, mindenki üzenhet az asszonynak, a családnak... Betesszük egy bádogszelencébe..., ez lesz a mi palackpostánk. Ha el is pusztulunk, ezt legalább megtalálják, mint a hajótöröttek palackpostáját... Én írom... Na Márton, diktálja, mit üzen?”

Tarló rám emelte verejtékes, szénporos fejét, és kurtán felelt: „Én? Semmit se üzenek! Le van csinálva az ilyen érzélgősség! Én élni akarok, slussz!” Nagyot káromkodott. Az ő kitörése megzavarta a többieket is. Percekig fennakadt minden szó. Node itt van a kezemben, mit üzent azután Pandur András: *Kedveseim, rendüljétek vissza a szelemenfákat, ne legyen nagyobbítás. Csókoltatok mindenkit: András.*

Ilyenformán üzenünk lassan, akadozva a palackpostával azoknak, akiket életünknel is jobban szeretünk. Sosem felejttem el, mikor az utolsó, Fűki Pistára került a sor, Tarló Márton közbeszólt: „Ide figyeljen, mérnök úr, egyet mégis üzenek a munkásság nevében. Megátkozom azokat a gazembereket, akik a halálunkat okozták... tizenegy munkás halálát, Henczékkel együtt!”

Emlékszem, megállt a kezemben a ceruza. Egy pillanatra torkon ütött: engem nem számított be. Én vagyok a tizenkettedik. Hiába, mindhalálig következetes.

Most Fűki Pista szólt: „Én Ibinek akarok üzenni, a Pállinkás Ibinek. Írja azt, hogy én elismerem őt a feleségemnek.” Melegem lett, ha lehet szó még fokozatról ebben a fülledt, levegőtlen pokolban. Az Ibi! A Pállinkás Ibi! Ez volt az első rajongóm Rajki-bányán. Fölfelé törő, élményes lány, egyszer — jó éve már — betévedt a lakásomra, és... Fűki Pista tovább diktált: „Megvan? Akkor írja azt is, hogy a gyerek, aki majd lesz, az enyém. És ég veled, Ibikém!” Mindezt szelíd, nyugodt han-

gon mondta, emlékszem rá jól, mintha most lenne, — csak az én szívem volt felzaklatva, önváddal tele. Aztán minden átmenet nélkül hirtelen fölördített Füki Pista: „Ibi! Ibikém!... Hát nem lehet! Nem lehet! Én élni akarok! Élni!” Kiszakadt belőle a sírás, mint egy túlérétt kelésből a genny. Az öklömmel markolásztam a ceruzámat, szerettem volna vele ordítani, de nem lehet, nem lehet, mert akkor végünk van! Csittítottam, a többi is morgott valamit. Hirtelen megrázta magát és vele együtt a kötelet a halálosan kimerültek fürtjeivel, mint a kutya, mely a jeges árból kivergődik a partra. Aztán, mintha mi sem történt volna, elkezdett elszántan, dacosan és gyönyörűen fütyülni, hogy „Szerencse fel, szerencse le, ilyen a bányász élete...” Ilyen gyönyörű, dermesztően szép füttyszót még nem hallottam. Mintha megnyílt volna fölöttünk a kőtakaró és becsobbant volna hozzánk a nap... Csak Tarló dohogott megint: ne ilyen búval-bélelt nótát fütyülj te, Füki, „hogya majd a föld ölében végóránkat éljük”, a rosseb egye meg az ilyen gyászindulót, mikor tényleg itt rohadunk a föld ölében, osztán a végóránkat éljük — hanem valami frisset, szaporát! Így jött a füttymester ajkára a Rákóczi-induló meg a többi „szapora”. Közben mindig a ritmus szerint ráncigálta a kötelet, úgy, hogy nem lehetett elaludni.

(Nini, még ezt is papírra vettem:) *Fütytyhangversenyt rendezünk a halál kijátszására. Füki újabb trükköt eszel ki.*

Igen, emlékszem rá, Tarló Márton a Marseillaisét rendelte meg, én meg a Szamárszerenádöt. A Herkulesfürdői emléket többen dúdolták, talán csak az egy Hanák tatus nem. „Nézz a szemembe, mondd édes, szeretsz-e még?” Hirtelen eltömődött a fütyty a szájakban. „Mondd, édes, szeretsz-e még?” Hát lehet ezt bírni? Ezt a lassított meghalást? Egész életünkben dolgoztunk, tanultunk, gürcöltünk, szenvedtünk — és akkor ez a vak, gonosz végzet ránk ront, és elrabolja az életünket?!

Elhallgatott a fütyty, de nem sokáig. Füki, mikor látta, hogy megint ránk terül az álom, kitalálta, hogy ha ő elkezd fütyülni, valakinek folytatnia kell a dalt. Akit megránt. Ha hamisan is, félig álomba halva is, de csak próbálkoztunk, vinnyogtunk azért a cérna életünkért. Meg azokért, akiket magunknál is jobban szeretünk...

Csak Hanák Máté nem bírta tovább. Megállapodtunk, hogy ő elaludhat. Pandur meg a Spartakus, a két legerősebb fogta közre. Jó erősen átölelték, és az öreg a kötélre csuklott fejjel, menten el is aludt. „No András, gondoltad-e valaha, hogy éppen te tartod a karoddal a Hanák tatust?” — kérdezte Pandurtól Tarló Márton. A segédvájár nem felelt. Mindnyájan tudtuk, hogy ellenséges viszonyban van Hanák Mátéval. Az öreg évekkal ezelőtt kikoszarazta, mikor megkérte a lánya kezét. Akkoriban nagy kocsmás volt Pandur András. Meggyűlölte Hanák Mártont, talán éppen azért, mert igaza volt. De most tartja álmosan, romlott testtel, a gyomorfelekély kínzásai közt, védi a vízhaláltól a hajdani ellenséget.

Itt a föld alatt élem át, hogy Krisztus, vagyis a szeretet nemcsak ott van, ahol én hittem, hanem a megvetett proletároknál.

Én írtam ezt? Igen, én. Most utólag is megbizsergeti a szívemet a belső meleg, az azonosság öröme régi és új magammal. Ezt az igazság időtlenségének nevezném ma. Forró, lenyűgöző pillanatok voltak azok ott lenn a drámánk befejezése előtt. Agyamban keresztülhasította az álom függönyét az a jelenet Pandur meg Hanák közt. A villanyfény tisztaságával villant tudatomba a kérdés: én vagyok-e inkább keresztény, vagy ez a káromkodó munkás? Szerettem-e eddig igazán az embert? „Csak magadat!” — volt a könyörtelen belső válasz. Lényegében idegenek vol-

tak fölém ezek a kormos hazátlanok. Mit törődtem azzal, hogy mocsokban és nyomorban nőnek föl a gyerekeik?! Élvezeti cikkek tekintetében a leányaikat. Mint a tüzes kés, úgy állt belém a felismerés: nálunk szokás-keresztényeknél már élettelen Krisztus, az evangéliumi szeretet, és áruhában ide költözött ezekhez a rabszolgákhoz, az ő kérges, de ember-séges szívükbe, mint hajdan... Szegény, száműzött, de örökké győzhetetlen Krisztus!

Így gondoltam akkor ott kétszáz méter mélyen a beomlott bányában, és ma azt gondolom, hogy talán ezért kellett... ehhh, nem mondom ki! Nem mondom ki!

(Már szinte nem is figyelt rám Bokor Bence, szinte monológot tartott a palackposta lapjai előtt: *Hanák Máté meghalt eltemettetésünk hatvankettedik órájában.*

Most nagyot csobbant a víz. Valaki fölkiáltott: „Hanák bácsi!” Pandur benyult a vízbe és kiemelte a dermedt testet. Már nem élt. Most már szegény Hanák tatus lihegése sem zavarja a halálos csendet.

(Ni már alig van följegyzés): *Mózer Antal megőrült.* Drámai percek voltak ezek. A két bányász görcsösen tartotta a karjában a holttestet, nem is tudtuk, mit csináljunk vele, hová tegyük, amikor Mózer Antal éles tenorja csattant föl, mint egy nagy erővel megrázott csengő: „Emberek! Elvtársak!... Halljátok?... Kopogás az omlás felől!... Kopognak!!!” Egy percre abba maradt Füki füttye, amely eddig nem szünetelt egy percig sem. Döbbenet figyelt mindenki. Nem hallottunk semmit. Mózer kivált a láncból, és leakasztotta a lapátot a tetőgerendáról. Odagázolt az omladékhoz, és megkopogtatta a vízből kiálló nagy kőzetdarabot: Tá-ti-ti..., tá-ti-ti... tá-ti-ti-ti... Hallgattunk. Vártuk a válaszhangot. Semmi válasz. De Mózer csak rikkantott, üvöltött: „Kopognak!... Hallom, hallom!... Élünk! Élünk!... Itt vagyunk! Rózsikám!... Jancsikám... Bözsikém!... Józsikám... jövök, jövök!...”

Mi többiek, kínzott döbbenettel, fulladozva és felkavartan tátottuk a szánkat, és egymásra néztünk. Mózer Antal megőrült!...

Több feljegyzés nem volt a palackpostában. Bence tanácstalanul forgatta a lapokat. Az arca verejtékben úszott, de a szeme ragyogott. A könyvtárosnő, aki eddig úgy csinált, mintha olvasásba volna elmerülve a másik asztalnál, fürkészve nézett ránk.

— Itt a vége hiányzik — mondta Bence félig nekem, félig a könyvtárosnőnek.

A lány csinos arca felderült:

— A vége? Ott lenn az omlásban? Hát az úgy volt, kérem, hogy a víz hirtelen elkezdett szökni a vájatból... és a csendben tisztán hallották mindnyájan a fentiek jelzését: Tá-ti-ti, tá-ti-ti... Úgy tudom, hogy a szabadulás perceiben, mikor a levegő betört hozzájuk, mindnyájan összeestek a kimerültségtől az iszapban. Csak Füki Pista füttyült tovább rendületlenül.

Bence ránézett a lányra.

— Honnon tudja maga mindezt?

— Füki Erzsébet vagyok.

ÉVSZAKOK

T a v a s z

Most minden titkos sejtelem:
a zsendülő rét zöld selyem
s arany him rajt a kankalin:
és zengő-zsongó hanggal im
dalol ezer madár-torok:
kis glóriázó kántorok.
A lég tömjén-leheletű,
harangvirág a csengetyű,
s az ébredésnek mámore
az új-miséstünk szent bora,
s az izzó nap, mint szentelt ostya,
áldó sugárit szerte-osztja...
Virágillat, madárka-ének...
Örüljünk mind az újmisének.

N y á r

Július napja égető,
mit elvetett a Magvető,
kalászbá szökkent már a mag,
a dús mezők aranylanak...
A föld termést hoz gazdagon,
s áldás leng minden asztagon,
a kazlakon, kévén, kereszten...
Szívünkben háladal buzog,
s a déli szellő így susog:
„Ez az én testem.”

Szeptember... nyárvég... ime már
búcsúzkodik a napsugár,
de búcsúcsókja még meleg...
Mosolyganak szállószemek;

ELÉGIA ÉS BÚCSÚ

Ez már nem a
szerelemnek szikraesője. Őszi
lomb csörren lassan itt-ott, pergeti
csillagait az augusztusi égbolt
és régmúlt évek hullanak a csengő
hullámgűrűk közé. Bárcsak zenéjük
töltené már be lelkemet szavak
kése helyett. Lámpám hiába
égettem: fényét senki sem kereste.

Körül a lélek fényei: a sűrű
sötétben csillagok, a föld redői
mélyében bogarak, nyári fák foszforo
zöldje, az áradó, vad, zöld folyók
ömlő magánya, fönt elérhetetlen
ives hidak és városok a part
magasán — fönt, a hullámozó egek
partjain városok. Uram, a test
indulna már, de a lélek erőtlen.

Beney Zsuzsa

de pár nap, s vérük már csorog,
s pincében forrnak új borok,
gyöngyöznek bordón vagy fehérén...
S ha támad hűvös esti szél,
suttogva, halkán így beszél:
„Ez az én vérem.”

Ő s z

Az ősz: a nincs, az űr, hiány,
még nincs hideg, már nincs meleg;
az ősz a múlás, távozás:
lehulldogáló levelek,
halódó, sápadt napsugár...
Eltávozott már rég a nyár,
s nem érkezett el még a tél;
egyetlen létező: a szél...
Beléborzong az élő és a holt is;
az őszi szél halottas ének,
zokogó hangja gyász-zenének:
„Circumdederunt me gemitus mortis!”

T é l

Már itt a tél; hó permetez...
Fehér csuhájú szerzetes,
kezében vad, vezeklő ostor...
Rideg, dermesztő, zord kolostor,
szikár keménység, fegyelem...
De bent a szívben: kegyelem!
Megvéd a hó; a hó takar,
melengtet ő, és jót akar,
s hiába fagy, hiába szél:
a jég alatt az élet él...
Fehér csuhás barát a tél.

Kunszery Gyula

A KIS ÚT

Húsz éve házas ember vagyok, már nem vagyunk fiatalok. Gyermkeink is jócskán felnőttek. Igazán nem panaszkodhatom, hogy valamilyen különös bajunk lenne, életünk mostanában simán, jól kiegyensúlyozottan folyik. Én is, feleségem is, gyakorló katolikusok vagyunk. A gyerekekkel sincs probléma. Valamiképpen mégsem értjük meg egymást. Nem sziklákon, apró köveken botlunk, sokat veszekedünk a feleségemmel. Engem ez nagyon bánt, tudom őt is, de mintha átok alatt lennénk; naponta szó-szót követ és már gyermekeink kérlelnék, hogy ne csatázzunk folyton. Jól értsenek meg: szeretjük egymást, de apróságokon — nem védem magam — olyan ingerültté válunk, hogy a leggonoszabb indulatok támadnak fel bennem. Az is előfordult, hogy mérgemben elrohantam hazulról. Egyszóval: az élet hétköznapijaiban nincs közöttünk béke. Két világban élünk... Van-e valamilyen lehetőség, hogy azt a harmódot, amit annyira óhajtunk, meg is tudjuk valósítani? Alapjában hol a baj? Kortársaim közül sokan elváltak — nem találtak más kiutat. Mi ezt nem akarjuk, de akkor mit tegyünk?

Bocsásson meg a levélíró, de annyira közérdekű problémájára először egy gyermekkorunkban hallott kis versikét idézek a távolészaki halászlóról, aki a tündérnek panaszkodik: „Ember, ember, emberke, kárászhal a tengerbe... feleségem Elzikém, mindig más akar, mint én...” A nép mesemondó képessége, a folklór mély bölcsessége világosan beszél a könynyed, tarka szavak köntösében. A férfi és a nő természete annyira különböző, hogy szinte két emberfajtáról beszélhetnénk, ha nem olvasnánk a szentírás első lapjain: „Teremtette tehát az Isten az embert az ő képére, Isten képére teremté őt, férfiúvá és asszonnyá teremté őket.” (Mózes 1, 27. Krisztus Urunk idézi: Máté 19, 4, Márk 10, 6-ban.) Ennek alapján szabad azt mondanunk, hogy az „emberiség” lényegében a férfi és a női elvége. A férfi és a nő teljesen egyenrangú, de nem egyforma: egymást kiegészítők. Vakmerőség nélkül mondhatjuk, hogy egyik sem egész ember a másik nélkül. Még a coelibátusban élő legszigorúbb szerzetesrendeknek is jórészt két ága van: a férfi és a női rend. (Karmeliták, ferencesek, domonkosok, stb.) Nemcsak a férfi, a női psziché is érvényesül, így alakulhat ki az egész. Teljesen felesleges lenne azon vitatkozni, vajon Keresztész Szent János, vagy Avilai Szent Teréz, vagy Lisieuxi Szent Teréz játszott-e fontosabb szerepet a karmelita szellem kialakításában. Ők együtt adják a teljes képet, kiegészítik egymást. A férfi és a nő természetének egymás mellé rendeltsége a házasság-

ban a legnyilvánvalóbb. A kettőjükből álló közösség Isten rendelése szerint nemcsak az élet forrása, hanem a kölcsönös segítés és — tegyük hozzá — a kölcsönös tökéletesítés leghatékonyabb eszköze is. Szent Pál nagy titokról beszél, amikor a lelki élet forrását, az Anyaszentegyházat a házassággal hasonlítja össze. Az Anyaszentegyház Krisztus jegyese, Krisztus szereti az egyházát, az egyház engedelmeskedik Krisztusnak. Szent Pál szerint ennek a példának kell megvalósulnia a természetes életben is. „Férjek, szeressétek feleségeiteket, mint Krisztus szereti Egyházát”, asszonyok, engedelmeskedjétek férjeiteknek, mint az egyház engedelmeskedik Krisztusnak. Nem valami elavult ókori felfogás ez, hanem világos utalás arra, hogy a férfi lényege szerint hajlamos az öncélú, önző, uralkodni vágyó zsarnokoskodásra — ezért a parancs: szeressétek, tehát hozzatok áldozatot — a nő pedig Éva óta lázadásra hajlamos — tehát engedelmeskedjétek — s ez a kettő szorosan összefügg.

Persze a gyakorlati életben a kérdés nem ilyen egyszerű. Szent Pál elmondja az igazságot és kitűzi a követendő ideált. A megvalósítás útja azonban rögs. „A házasság nagy szeretet” — írja Pázmány Péter —, s valóban az is. Emberi természetünk — mondhatjuk az áteredő bűn következtében velünk született emberi gyengeségünk — okozza, hogy mindnyájan önérvényesítésre törekszünk, sokszor bizony az igazság rovására is. Az is sajátos tulajdonságunk, hogy az önérvényesítésben a súlyérzékünk könnyen

megbomlik, vadul harcolunk teljesen jelentéktelen apróságok miatt, s ha ilyen apró kérdésekben győzünk, nem vesszük észre, mennyit veszítettünk a szeretetben. „Lenyeljük a tevé”, mert mindenáron ki akartuk szűrní a szűnyogot. Az ilyen önérvényesítő harckokra pedig alig van alkalmasabb emberi együttélés, mint az évek hosszú során egymás gyengéit és bosszantó apró gyarlóságait megismerő házasságoké. Ezért nagy szerzet a házasság. A házasságok „harminc éves háborújában” — mint egyszer valaki rossz-májúan megjegyezte — a férfiak rendszerint logikájuk kardját forgatják, a nők pedig finom intuícijukkal élnek. Anélkül, hogy a levélíró és bármelyik férfitársamat sérteni akarnám, azt kell mondanom, hogy tapasztalatom szerint a női intuición biztosabb iránymutató, mint a férfigolika, s ha nem is csálthatatlan, mégis legalább a házasság harmóniája érdekében nagyon hasznos, ha a férfi figyelembe veszi és megszívleli felesége „megérzéseit”.

„Egymás terhét viseljétek” — figyelmeztet Szent Pál, s nem azt mondja, hogy „egymást neveljétek”. A legtöbb házastársi civakodás mélyén az önérvényesítés óhaja mellett az el nem viselés terhelése lappang. Mind a két fél szeretné a másikat „megnevelni”, persze a saját képére és hasonlatosságára. Reménytelen feladat, mert a nő sohasem lesz férfi és fordítva sem. Bűn nélkül való apró szokások — sokszor bizony bosszantóak — sem küzdhetők le egykönnyen, egymás terhét viselnünk kell. Tegyük hozzá még azt is, hogy évek múltával kifejlődhetnek olyan „bogarok”, amiket szintén csak a szeretetből való elviselés tud áthidalni.

„Haragudjatok, de ne vétkezzetek” — kommentálja Szent Pál az evangéliumi igazságot: „Ne szálljon le a nap a te haragodon.” S talán ez a legfontosabb. Akármilyen is történhet: egyik nap sérülését soha ne vigyük át a másik napra. Így az apró karcok nem mélyedhetnek sebökké. A haragos vitatkozás perceiben hajlamos az emberi természet — s itt a nőket több veszedelem fenyegeti — esetleg évekre visszamenő sérelmeket is felhánytorgatni. Aki gyakran katolikusok és naponta imádkozzák a Miatyánkot, azoknak sohasem szabad elfelejtkez-

niök az oly sokszor kiejtett könyörgésről: „Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.” Sajnos nagyon sokszor hallott és nagyon igaztalan mondas: „Megbocsátani tudok, de feledni nem.” Hűsz esztendő alatt bizony sok minden történhet a legjobb körülmények között is, s ha egyik fél sem tud „felejteti”, s sok kis feszültség, kisebb vagy talán súlyosabb botlás idővel elviselhetetlen teherré növekedhet.

Van ennél azonban még szomorúbb lehetőség is. Sajnos, éppen a hűsz év körüli házasságok lazulnak meg a legkönnyebben s ebben közrejátszik egy sajátos korjelenség is. Megnőtt az emberi életkor, rohamosan növekedik az emberi lehetőségek színvonala, a mai negyvenévesek életerős fiatalok az egy századdal ezelőtt éltekhez képest. A jófogú, frissen borotvált, kisportolt mai férfi és a kozmetikázott, ápolt, nylonharisnyás mai nő, a negyvenes éveken túl is fiatal még a nagy gyerekek vagy esetleg unokák ellenére. Szinte komikus, ha a családi fényképek nézése közben előkerülnek nagyapáink és nagyanyáink képei, s kiderül, hogy a pocakos, harcsabajszú, keménykalapos tisztos polgár és a nyakig gombolt, fűzőscipős néni — még negyven évesek sem voltak. A válások hátterében ezt is meg kell látnunk: a korjelenséget, hogy még fiatalok, még újra kezdek. Arra kevesen gondolnak, hogy az ápolt és egészségben tartott test mellett — aminek következtében az anya szinte a leányával vetélkedhetik — nincs már meg a húszévesek úde naivsága és optimizmusa, nincs, hiszen a lélek már érettebb, az egyéniség kiforrottabb, az újra-összezsíszolódásnak lehetősége megfogyatkozott. Eltekintve a házasság felbonthatatlanságától és a holtomiglan tett eskü feloldhatatlanságától, pusztán természetes emberi szempontból is reménytelen másik házasságban keresni a „boldogságot”. Akiben nincs meg az „egymás terhének viselésére” való jóakaratu türelem, hiába változtatja élettársát, olyat sohasem talál, akít ne kellene elviselnie.

Harmóniát szeretne a levélíró, azt szeretné a felesége is. Mit tegyenek? Az eddigiekben, amennyire lehetett, próbáltam rámutatni a harmóniátlan-

ság főbb alapjaira. Ezeknek belátása — azt gondolom — máris sokban segít. Talán még csak annyit: Mark Twain dolgozta fel humoreszkjében azt az alapjában keleti eredetű mesét, hogy az első ember elment az Úrhoz és panaszosan így szólt: Uram, vedd vissza azt a lényt, akit nekem adtál, azt a hosszúhajút. Fűgefalevelekért küldöz, a tóban nézegeti álló nap önmagát és a kígyóval kacérkodik. Nem tudok vele élni. Az Úr visszavette a „Lényt” és kisvártatva megint felbukkant az ember: Uram, add vissza, mert

nem tudok nélküle élni. Azután harmadszor is jött: Uram, csinálj valamit mert se vele, se nélküle nem tudok élni! Az Úr nem tett semmit: a se vele, se nélküle élet mellett a harmadikat csak *együtt* tudják megoldani, keressék a szeretet útján a harmadik lehetőséget. Nekünk katolikusoknak — hitünk szerint — ez mérhetetlenül könnyebb, de nagyobb is a felelősségünk. A szentségi házasság kegyelme és az Oltáriszentségen táplálkozó és nevelődő lélek elég kegyelmet ad a jóakaratunkhoz.

Eglis István

NAPLÓ

AZ EGYETEMES ZSINATON. Ott állottam a Szent Péter bazilika roppant terén az oszlopcarnokok tetején berendezett erkélyen. A teliholdat szinte elhomályosította a kivilágítás tündéri fénye, lent a lógó fáklyák eleven tűzéből hatalmas kereszt rajzolódott ki. A Szentatya tiszteletére ragyogott ez az eleven kereszt; mi éppen a pápa ablakai alatt állottunk és hangszórók közvetítették teljes tisztasággal Péter utódának cseppet sem öreges, hanem fiatalosan érces hangját. A tér fekete volt az óriási embertömegtől.

Október tizenegyedikének estéje volt, történelmi esemény napja: délelőtt kilenc órákor nyitotta meg XXIII. János pápa a huszonegyedik egyetemes zsinatot. Ott voltam azon a reggelen, édes napfényben lent a téren, akkor szintén egészen elborította az embertömeg. Onnan néztem végig a zsinati atyák felvonulását, majd a pápai udvarét, hogy utána bent a bazilikában, előnyös helyzetben, különböző helyekről résztvehessek a zsinat ünnepélyes megnyitását.

Ha megkérdéznék, mi hatott reám a legjobban, azt kell mondanom, hogy a zsinat egyetemes voltát leginkább éppen a püspökökben éreztem meg. Amidőn a harangok zúgása mellett a hatos sorban, hófehér pluviálében, egyszerű fehér mitrában, összetett kezekkel vonuló testületet megláttuk, mindenki elhallgatott egy percre. Utána énekkar irányítása mellett az egész tér közönsége énekelte a latin Credot és más, közismert latin himnuszokat. Negyven percig tartott, amíg a püspökök eltűntek a bazilika főkapuján keresztül. A sajtóirodában reggel még kétezerszáz püspököt tartottak nyilván. A később lajstromozottakkal együtt, mint megtudtuk másnap, kétezeröttszáz főpásztor vett részt a menetben és a bazilikában a megnyitáson. A bazilika főhajójában kétoldalt felállított óriási tribünök tizenkét emeletén ülőknek fehérén virító mitraerdeje hirdette az egyház egyetemes voltát.

Kétezeröttszáz püspök. Ennyi még soha, egyetlen egyetemes zsinaton sem jelent meg, sőt, továbbmehetünk: soha, sehol a világon eddig a napig nem gyűlt össze ilyen számban a világegyház főpásztori kara. Egyetemes zsinaton sem, Niceában a legelső egyetemes zsinaton, 325-ben Krisztus után, büszkék voltak, hogy a „nagy és szent” zsinaton 318 püspök vett részt. A kalcedoni zsinaton, 451-ben, már hatszázán vettek részt, de utána hosszú ideig nem érték el ezt a számot. A középkor legnagyobb egyetemes zsinatán, a IV. Lateráni zsinaton is csak 404 püspök vett részt, igaz, hogy ekkor, 1215-ben, ehhez a számhoz, mint résztvevő, a középkor szokása szerint, 800 szerzetesapát is csatlakozott. A Tridenti zsinaton, amely négyszáz évre határozta meg az egyház fejlődését, az első ülésen, 1545-ben mindössze 31 püspök vett részt. Tizenhét esztendő elmúltával, mikor a viharos sorsú zsinatot sikerült végre befejezni, már 199 püspök, hét szerzetesapát és hét rendfőnök volt jelen az okmányok aláírásánál. Más volt a helyzet az első Vatikáni zsinatnál: ezen 1869. december 8-án, a megnyitáskor az akkor kereken 1050 püspökből 774 volt jelen.

Amikor ezt a mostani „világrekordot” elkönyveljük, nem szabad felednünk a modern technika szerepét. A hírközlés technikájának fejlett volta mellett még ha eltekintenénk is a szükséges előkészítő cselekményektől, a főpásztorok megjelenése, még ekkora számban is, egy héten belül biztosítható lenne. Az ókori római birodalom idején hetekig tartott, míg a hír célba ért, a középkor primitívebbé vált világában pedig hónapokig; ma órák alatt eljut az értesítés, nemcsak Európában, hanem mind az öt világrészen mindenhol. Hasonló a helyzet az utazás terén is: manapság harminchat óra alatt a föld bármelyik pontjára el lehet jutni. Az ókorban gyalog, lovon, vagy hajón kellett az utakat megtenni. A középkorban, az egységes római birodalom bukása után még nehezebbé vált az utazás. Az ókori zsinatok résztvevői számára még rendelkezésre állottak az egész birodalom állami relé-állomásai és kitűnő újtjai, a középkorban mindez megszűnt. Nem csoda tehát, ha a zsinatokra utazó, távolabbról érkezettek, néha súlyos, tragikus kalandokon estek át. A II. Lyoni zsinatra igyekvő bizánci küldöttek hajója 1274-ben, a Peloponnézus magasságában elsüllyedt és csak egyetlen küldött érkezett el Lyonba, ahol szörnyűlődvé vették tudomásul a vészhirot. A Tridenti zsinat utolsó ülészakára érkező portugál bragai püspök két hónapig volt úton, míg 1561-ben megérkezett az egyetemes zsinat székhelyére.

Mindennek természetes következménye volt az is, hogy legtöbbször csak szűkebb területekről érkeztek a zsinatokra a résztvevők. Az első nyolc egyetemes zsinat a római birodalom keleti felében volt, tehát a nyugati birodalom-részből csak szórányosan érkeztek püspökök. A niceai zsinaton élénk fel-tűnést keltett a messi Hispániából érkezett Hosius püspök; a kaledoni zsinaton 451-ben két nyugati püspök és a pápa két presbitere vett részt. A középkorban tartott zsinatokon keletiek egyáltalán nem jelentek meg, ha a három uniós zsinatot leszámítjuk. A nyugaton tartott tizenkét egyetemes zsinaton is elsősorban az illető országok püspökei vettek részt, Itáliában, Franciaországban és a német birodalomban. Itáliában más városok mellett eddig Rómában volt hat egyetemes zsinat, a mostani a hetedik. Az első egyetemes zsinat a nyugatiak közül, amely résztvevőinek nemzetiségében is az volt, a IV. Lateráni zsinat 1215-ben, ezen jelentek meg először zsinatolni Magyarországból, Csehországból, Lengyelországból, sőt Lávlandból és Esztországból is küldöttek. Az első vatikáni zsinat már sokkal nemzetközibb volt valamennyinél, hiszen ezen nemcsak Európa minden országa, hanem Észak- és Délamerika, Ausztrália és a Távolkelet népei is képviselve voltak a zsinati atyák sorában.

A huszonegyedik egyetemes zsinat nemzetköziség tekintetében is minden eddigit felülmúl: a világ minden részéből jöttek össze a püspökök. Nem úgy, mintha képviselői lennének híveiknek, hanem mint püspökök, vagyis az apostolok utódai, akiknek felszentelésüknél fogva, az ott elnyert karizma következtében különleges kapcsolatuk van a Szentlélekkel, akiben a zsinat résztvevői összegyűlnek. Nem számít tehát, hány lelket képviselnek, és nem számít, milyen nemzethez és milyen fajhoz tartoznak. A párisi és a milánói bíboros-érsek negyemillió hívőnek főpásztor, de ugyanazzal a ranggal és fontossággal vesz részt Bandzsarmazsin püspöke Indonéziából, a Szahara területén fekvő Laghuat püspöke, vagy az észak-kanadai Hudson Bay főpásztor, bár ezek csak 1500—5000 hívő fölé rendeltettek a Lélek által, hogy legeltessék Krisztus nyáját. Igaz viszont, hogy e három püspök utólete egyenként felülmúlja Itália területének nagyságát. A legfurcsább neveket hallhatjuk az egyházmegyék neveinek felsorolásánál: Uagadugu és Bobo-Diulasszo Afrikában, Tírucsirapalli Indiában, Ciroanomandidi Madagaszkár szigetén, Battikaloa Ceylonban és így tovább. (Radó Polikárp)

AZ ÓSZÖVETSEGI KULTUSZ ÉS A ZSOLTÁROK. A Zsoltároskönyv az ószövetségi lélek jámborságának vetülete. Ez a jámborság különböző korszakokon ment keresztül és különböző módon nyilatkozott meg. A jámborságnak e megnyilatkozási módját őrizte meg a Zsoltároskönyv.

A Szentírásból tudjuk, hogy Dávid költői tehetség volt. Költői képességét ünnepli a II. Sám. 21. fejezet, a II. Krón. 7, 6, 23, 8. stb. A Szentírás arról is tanúskodik, hogy Dávid az ószövetségi istentiszteletet, a kultuszt is rendezte.

Gondoskodott a kultusz fényéről és a kultuszcsелеkményeknek énekekkel való kíséretéről. Az egyes zsoltárokat a héber „mizmór” szóval jelöli, ami annyit jelent, hogy a költeményt lant- vagy hárfakísérettel adták elő. A későbbi időben a vallásos énekeket jelölték a mizmór szóval. Ebből világosan következik a tény, hogy a zsoltárok egy csoportjának kétségkívül az istentiszteleti szükséglet volt a forrása. Kultuszban általában az istentiszteletet értjük, amely lehet magán vagy nyilvános, egyéni vagy közösségi istentisztelet. A liturgián a törvényekkel szabályozott istentiszteletet kell érteni.

A modern korban sokan foglalkoztak a Zsoltároskönyvvvel. Az egyes zsoltárokat inkább nyelvtani, és szótani megegyezés, valamint magyarázat alapján összehasonlították a környező népek vallásos költészetével. Ezt főképp az ún. kritikai iskola gyakorolta. Célja volt, hogy kimutassa a zsoltárok nem-eredeti, hanem a szomszéd népektől átvett jellegét.

Hermann Gunkel volt az első, aki a zsoltárokra vonatkozólag új metódust dolgozott ki. Gunkel szerint a héber vallásosság különböző korszakokon ment át. A zsoltárokat ezért nem lehet a vallásosság alapján értékelni, mivel azok irodalmi termékek. Ezért — mivel irodalmi anyagról van szó — az ott uralkodó sajátos törvények szerint, azaz az irodalomtörténet elvei szerint kell rendezni őket. A kutatónak a költői különféleséget, a természetes tagozódást kell mintegy „lehallgatnia”. E lehallgatás által irodalmi műfajok válnak le. A levált irodalmi műfajok révén tapogatózhat a kutató a zsoltárok keletkezési helyéhez. Mivel a zsoltárokat nem a tudós íróasztalánál szerezték, hanem azoknak valós, az élettel kapcsolatos helyzetük van. A zsoltároknak megvan a „Sitz im Leben”-je, azaz a valóságos élethez megfelelő helyzetük. A zsoltárok reális gondolata Gunkel szerint az ószövetségi kultuszban, liturgiában keresendő, amennyiben a templom, az áldozatok, stb. voltak minden egyes zsoltár keletkezésének okai.

Még erősebben hangsúlyozza a kultikus okot a skandináv iskola főképviselője, Sig. Mouinckel. Szerinte az izraelita központi ünnep Jahve trónralépése volt. Hasonlóan mint Babelben, ahol minden évben megünnepelték Harduk isten világkormányzatának átvételét, éppúgy Izraelben is minden évben megünnepelték Jahve világfeletti uralmának átvételét. Ezt főképp bizonyítaná a szólás-mondás: „Éljen Jahve király!” Weiser még továbbviszi a gondolatot, amennyiben szerinte a szövetségkötés ünnepét is megülték. Hasonló módon gondolkodnak H. Schmidt, H. Gresmann és R. Kittel is.

Az auctoroknak először e két ünnep létezését kellene bizonyítaniok. A szent könyvekben nincs semmi utalás rájuk. Ami pedig az „Éljen Jahve király” szólásmondást illeti, az nem óhajtó vagy felkiáltó mondat, hanem csak kijelentő értelme van, amennyiben Jahve ténylegesen uralkodik a világmindenség fölött.

Szörényi Andor professzor nagysikerű könyvében (*Andreas Szörényi: Psalmen und Kult im Alten Testament. — Zur Formgeschichte der Psalmen*, Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Kiadója, Budapest, 1961. 571. oldal) vitába száll Gunkel és a többiek nézeteivel, ragyogó elmeéllel mutatja ki a különböző teóriák tarthatatlanságát szentírási, logikai és általános emberi pszichológiai érveléssel. Élvezetes olvasmány a vita az egyes auctorokkal. Nem hagy ki egyetlen lehetőséget sem a szembenálló, túlságosan egyoldalú és szerinte kellőképpen nem bizonyított állítással szemben. Vitaköz hangneme mindig emelkedett és lendületes. Elismeri az ellenfelek helyes nézeteit, hogy ti. valóban vannak zsoltárok, amelyek kultikus eredetűek. Gunkel és társai azonban túlságosan szubjektív módon kezelik a zsoltárokat, amennyiben ők minden zsoltárt kultikus eredetűnek vesznek. Pedig a zsoltárok nem egy keleti népnek irodalmi emlékei a költészet területén, hanem annak a népnek az imádságai, amelyekkel Isten szövetséget kötött és amelynek történetét a Megváltó felé irányítja. Eppen ezért a zsoltárok sugalmazott költemények. Gunkel és társai szerint csak irodalmi emlékek, amelyeket a művészi ihlettség hívott életre minden sugalmazási jelleg nélkül.

Szörényi könyve foglalkozik az ún. panasz- és háladalokkal is. Vitába száll H. Birkelanddal és N. Nikolskyval, akik a zsoltárokban előforduló ellenésekben varázslókat, vagy démonokat látnak. Ez főképp az ún. átok- vagy

áldászsoltárookra vonatkozik. Tudjuk, hogy az ószövetségi szentíráásban gyakori az áldásforma, amely imában nyilatkozik meg, amikor az imádkozó különböző javakat kér Istentől. Ezeket a kéréseket *Begriff* és *Hempel* varázslatokként tünteti fel. A nép általános hite volt Izraelben, hogy a szerencsétlenség mindig a bűnök büntetése, és így a szenvedőben Isten által megjelölt bűnöst láttak. Ezért kopogtat a szenvedő halkan Istennél, hogy ártatlansága kinyilvánuljon és hogy a nyilvánosság előtt ne mint Istentől elvetett személy jelenjék meg. Az istentelen ellenség elpusztítását kéri Jahvetől, mert éppen ezáltal lesz nyilvánvalóvá az ő ártatlansága és igazsága. A szenvedélyes keleti temperamentum és a régiek kegyetlen büntető és hadijoga eléggé megmagyarázza az erős kifejezéseket. Ezek miatt még nem kell a varázslókra vagy démonokra gondolni. Szörényi kimutatja azt is, hogy a papi üdvösségi „jóslatok” valójában nem jóslatok, hanem üdvösségi ígéretek, amelyeket Isten tett és teljesítésük vagy beváltásuk az embernek Istennel szembeni viselkedésétől függ. A szerző ezután vitába száll *Quell* teóriájával, amely az egyes zsoltároknak kultuszellenes szellemet tulajdonít. Végül az igazi jámborság, vallásosság jegyeit mutatja ki Szörényi professzor a kultikus zsoltároknál.

Könyvének második részében tárgyalja a szerző a kultikus zsoltárok ismérveit. Láttuk, hogy nem minden zsoltár liturgikus eredetű. Milyen ismérvek vagy kritériumok szerint ítéltethető meg, hogy melyik zsoltár kultikus eredetű és jellegű és melyik nem? Szörényi professzor erre a kérdésre két kritériumcsoporttal válaszol: az első a külső kritérium.

1. Külső ismérv a szentíráis tanúságtétele, hogy a kultikus cselekmények között zsoltárokat énekelték. De az Írás könyvei majdnem teljesen hallgatnak a liturgikus szempontból és kultikus céllal alkalmazott zsoltárokról. Az ószövetségi könyvek adatai nem mindig elégségesek a zsoltárok liturgikus eredetének megállapítására. Szörényi professzor felhossa példának az I. Krón. 16. fejezetét, amelyben a könyv leírja, hogy Dávid Obedeon házából a Sion hegyére viteti a frigyszekrényt. Ez a tény alkalmul szolgálhatna a 96. (95) és 105. (104) zsoltárok keletkezésére. De ez csak az első pillantásra van így. Szörényi kimutatja, nagyon helyesen, hogy a két zsoltár nem e körülmények között keletkezett, hanem éppen a 24. (23) zsoltár az, amelyet Dávid erre az alkalomra írt. A frigyszekrénynek egy másik helyváltoztatásáról is tudunk, II. Krón. 5.; I. Kir. 8. szerint, amikor Salamon alatt a templomban helyezték el a frigyszekrényt. Az ekkori ünnepek alkalmával keletkezett a 132. (131) zsoltár. A második külső kritérium a zsoltárokból a személyek változása. Előfordul ugyanis, hogy egyes zsoltárokból a szereplő személyek hol egyesszámban, hol többszámban beszélnek. Ez csak akkor lenne kritérium a kultikus műfajra vonatkozólag, hogyha a zsoltárban a személyek változását nem lehetne másképp értelmezni, mint csak liturgikus okkal. Pl. 20. zsolt. (19). A harmadik külső ismérv a litánia-forma: Kétségtelen, hogy az izraelitáknál az imádság alkalmával megvolt a litánia-forma. (Pl. 136 (135) zsolt.) Az ilyen formászerű zsoltárok keletkezése kétségtelenül kultikus jellegű.

2. Ezután a szerző rátér a belső ismérvek tárgyalására. Azok a zsoltárok tagadhatatlanul kultikus eredetűek, ahol a templom és a szent idő, vagy a szövegben szereplő áldozat vagy más liturgikus cselekmény valóság-jellegűek. Valóság-jellegűről akkor beszélhetünk, ha a zsoltárokból a templom, a szent idő, és az áldozat valóban szerepelnek. Szörényi professzor ezt akkor látja megvalósulni, amikor a zsoltárt ténylegesen énekelték a jelzett eseményeknél. Nem elégséges az, hogy a kultikus helyet vagy cselekményeket a zsoltárok pusztán megemlítik. A zsoltárban a templom valóságosan jelen van, azaz a templomban énekelték pl. a 48. (47) zsoltárt. A szentidő szerepel a zsoltárban, azaz abból az alkalomból énekelték, pl. a 81. (80) zsoltárt. Az áldozat valóságosan jelen van a zsoltárban, azaz akkor énekelték, amikor áldozatot mutatnak be: pl. 27. (26) zsoltár, 116. (115) zsoltár. Sokszor a liturgikus személy vagy kar van valóságosan jelen, amikor az általuk való előadására szerezték a zsoltárt: pl. 134. (133) zsoltár. Vannak, akik kultikus szempontból kritériumnak veszik az egyes zsoltárok feliratát és zenei megjegyzéseket. Szörényi kimutatja, hogy ámbár a feliratok már nagyrészt az exilium előtti időben megvoltak, mégis nem a szerzőktől származnak, hanem csak a templom használati

utasításai és későbbi megjegyzések voltak. Annál is inkább, mert Ezdrás 7—10. fej. és Nehemiás 8—9. fej. szerint, amikor a babiloni száműzetés után az egész izraelita vallásos életet helyreállították, akkor a zsoltárokat a templom reper-toárjába helyezték, a megfelelő megjegyzésekkel. Ezért ezek a megjegyzések nem lehetnek ismérvek a zsoltárok kultikus eredetére vonatkozólag.

Könyvének utolsó részében a szerző a kétségtelenül liturgikus eredetű, tehát a kultikus zsoltárokat sorolja fel. Véleményünk szerint is nem az egyes szavak, nem is a külső forma és kifejezések döntik el a zsoltárok liturgikus eredetét, hanem azt csakis a zsoltár tartalma és célja határozhatja meg. Összesen 50 zsoltárról állapítja meg Szörényi, hogy azok kétségtelenül kultikus eredetűek. Véleményét magunkévá tesszük. Kilenc zsoltárról azt állapítja meg, hogy csak valószínűleg liturgikus eredetűek. A zsoltárokat kilenc osztályba sorolja. Ilyen osztályok például a himnuszok, amelyeknél gyakran hasonló gondolat és kifejezőmód fordul elő; (pl. 24. (23) zsoltár) a győzelmi dalok, amelyek főmotívuma az isteni segítség elnyerésén érzett öröm (68. (67) zsoltár); vannak ezenkívül bizodalmi dalok, nyilvános háladalok, tanító költemények, könyörgő zsoltárok stb.

Szörényi professor óriási erudícióval írta meg könyvét, amit az irodalomjegyzék is bizonyít, amely apró betűkkel írva nyolc oldalra terjed. A munkán megelégszik, hogy hosszú, évtizedes, kitartó erőfeszítés eredménye. Az eredetileg disszertációnak szánt munka *Bea* és *Vaccari* professorok szemináriumában készült, később a szerző kibővítette. Jellemzője, a vélemények érettsége, a szolid és tudományos megalapozás, világos stílus és az irodalom széleskörű használata. A felvett anyagból az elveket úgy elemzi ki, és a kritériumokat oly helyesen állapítja meg, hogy az általa felhozottaknál több műfajt már nem is tartunk lehetségesnek a kultikus zsoltárok között. Nem tette vizsgálatá tárgyává az egyes zsoltárfajokat, mert az túlnőne műve keretén. Igéri azonban, hogy ezeket is feldolgozza és közzé fogja tenni. Szörényi professor munkája úttörő alkotás; nemcsak a Zsoltároskönyv és az egyes zsoltárok megértésének kulcsa, hanem a teljes ószövetségi Szentírás elemzéséhez is hasznos segítséget nyújt.

Szörényi professor a szélesebb olvasótábor szemmel tartásával németül írta meg könyvét. Német nyelve könnyed, magával ragadó. Teljesen beleélté magát a zsoltárok hangulatába: oly elmélyülő módon, hogy az olvasóban is hasonló átélést vált ki. A tudományos irodalomban az első mű, amely kritika tárgyává teszi az egész formatörténeti módszert és teljes tárgyilagossággal állapítja meg annak használhatóságát vagy használhatatlanságát. Kár, hogy nem foglalkozik az ugariti és a kananeusi költészettel. Dávid, amikor az istentisztelet fényéről gondoskodott, annak énekkel való kíséretét is megszervezte. Ezért a zsoltárokat részben maga költötte, részben pedig a szomszédos népek irodalmából átvéve *átköltötte*. E szempont figyelembevétele felé halad a zsoltárkutatás legújabb iránya. (J. Coppens, Albricht, O'Callagan, Dahood, stb.)

Szörényi professor művével öregbítette a magyar katolikus tudományos irodalmat és méltán sorakozik fel *Dankó*, *Székelly*, *Kmoskó*, *Sipos*, *Horváth Sándor*, *Aistleitner*, *Bánk* és *Radó* professorok mellé. Hálások vagyunk a Szent István Társulatnak e mű kiadásáért, hogy áldozatot nem kímélve lehetővé tette, hogy a magyar katolikus tudományosság külföldön is ismertté váljék. (Görgényi Béla)

A LATIN NYELV AZ EGYHÁZ ÉLETÉBEN. Immár hónapok teltek el azóta, hogy XXIII. János pápa 1962. február 22-én kelt „Veterum sapientia” kezdetű konstitúcióját nyilvánosságra hozták. Ma tehát már nyugodtan mérlegelhetjük azokat a visszhangokat, melyeket a konstitúció világosságra kíváltott. Rendszerezéseit nagy tekintélyű férfiak magyarázták, köztük *Pizzardo* és *Bacci* bíborosok. S magától értetődik, hogy egészen kivételes érdeklődéssel fogadták a konstitúciót Olaszországban, ahol már előtte is nagy viták folytak a latin nyelv körül, annak nyomán, hogy tanítása fakultatív lett az új egységesített középiskolában, amelyet a 11—14 éves ifjúság látogat.

A pápa természetesen csak az egyházi iskolák számára kívánt utasításokat

adni, de azok a megjegyzések, amelyeket a latin nyelvnek, mint az értelmi oktatás és az általános érintkezés eszközeként fontosságáról tesz, megítélésem szerint jelentőségben túllépik az egyházi területet. Ez a véleménye Ezio Franceschini professzornak is, akinek a konstitúcióval foglalkozó tanulmányát a *Rivista del Clero italiano* című folyóiratban olvastam.

A konstitúció, mint ismeretes, két nagy részből áll. Az első rávilágít a latin nyelv kiválóságára és érdemeire. A második rész tartalmazza azokat a külön rendelkezéseket, melyek a latin nyelv tanulmányozásának és használatának újjászülését szorgalmazzák magában az egyházban. Az első rész szabatos és történetileg pontosan kidolgozott tartalmát Franceschini a következő tételekben foglalja össze: a) Már a szentatyák is értékelték mindazt az igazat, nemeset és szépet, amit a klasszikus irodalmak, a görög és latin, létrehoztak; ezek mintegy beköszöntő hajnalát jelentették az isteni kinyilatkoztatásnak. b) Épp ezért az egyház mindenkor nagyra becsülte ezeknek az irodalmaknak az „aranyruháját”, vagyis a görög s különösen a latin nyelvet, amely történetének egyik fázisában kizárólagos irodalmi eszköze lett Európának, Szicíliától a brit szigetekig, Libiától a Rajna és a Duna forrásvidékéig. c) Sőt az egyház a latin nyelvben s csakis ebben találta meg azokat a sajátosságokat, amelyek alkalmazkodnak az ő természetéhez és küldetéséhez, amennyiben a latin *egyetemes nyelv, változatlan* (amióta Európa népei a népvándorlás következtében új román és germán nyelveket használnak), nem népi, hanem nemzetek feletti, s hogy úgy mondjuk: *katolikus*, mint maga az egyház. d) Ezért a latin az egyház élő nyelve volt a múltban, ma is az, s a jövőben is annak kell lennie, nem csupán a szertartásokban, a liturgiában, az imádságban, hanem a Szentszék és a püspökök közötti kapcsolatokban is. Bár a püspökök a világ legtávolabbi vidékein szétszórva élnek, mégis szorosan összeköti őket az egységes nyelv, amely mintegy szimbóluma a hit, a tanítás és a fejelem egységének.

Mint látjuk tehát, ebben az első részben a Szentatya csatlakozik, mint egyébként maga is többször kijelenti, elődeinek intelmeihez, s megerősíti az antik kultúra értékeinek elismerését. Hangsúlyozza a latin nyelvnek, mint a szellemi érintkezés nemzetközi eszközének fontosságát. Emlékeztet arra, hogy a latin az egyház sajátjává tette, őrzi, s ellene van annak, hogy tanulmányozása háttérbe szoruljon papjaink kiképzésében és a katolikus világgal való kapcsolataiban.

A konstitúció második részében a pápa a következőket rendeli el: a) A püspökök és a szerzetesrendek általános főnökei gondoskodjanak arról, hogy szemináriumokban és iskolákban, ahol a fiatalok a papásra készülnek, a Szentszék akaratát a latin nyelv használatára vonatkozóan készséges lélekkel fogadják és gondosan végre is hajtásák. b) Az egyházi személyek körében szűnjék meg minden vitatkozás a latin nyelv használatáról a szertartásokban és a teológiai tárgyak tanításában; az ilyen vitatkozás ellenkezik a Szentszék akaratával. c) A szemináriumokban a latint tapasztalt tanárok tanítsák, késői hivatások esetében pedig a jelöltek addig ne kezdjék meg filozófiai és teológiai tanulmányaikat, míg a latinban nem nyertek kellő kiképzést. d) A szemináriumokban és a katolikus egyetemeken a főbb teológiai tárgyakat mindig latinul kell előadni; ennek másodlagos, de nem leikicsinyelhető eredménye lesz, hogy elkerüljük a fölösleges bőbeszédűséget.

Hogy pedig mindezek a rendelkezések hathatós konkrét támaszt is nyerjenek, a Szentatya utasítást adott a Szemináriumok és Egyetek Kongregációjának az *Academicum Latinitatis Institutum*, vagyis a latin nyelv művelését szolgáló főiskola megszervezésére, aminek alapelveit meg is jelöli. Nemzetközi jellegű lesz, vagyis a világ minden részéből származó latin és görög nyelvi szakemberek lesznek tanárai. Fő feladata lesz a latin, mint az egyház nyelve fokozatos fejlődésének a tanulmányozása. Ha szűkeges, kiegészíti az új szóanyaggal, tekintettel a modern kultúra igényeire, de oly módon, hogy az megfeleljen a latin nyelv sajátos jellegének. Kiképzést ad azoknak, akiknek majd a szemináriumokban és az egyházi intézetekben kell a latint tanítaniuk, vagy a hivatalos egyházi aktákat megfogalmazniuk.

Az Akadémiának lesznek tagozatai. S Franceschini szerint épp ez az egyik

lényeges újdonsága a konstitúciónak, melyet a magyarázók általában figyelmen kívül hagynak. Mert ezek a tagozatok nem korlátozódnak csupán az úgynevezett klasszikus latin tanulmányozására, hanem foglalkoznak az évezredes latin nyelv minden formájával. Így tanulmány tárgya lesz: a biblikus és patrisztikus latin, a középkori és humanisztikus latin, a szerzetesi és liturgikus latin, a skolasztikus és misztikus latin. A konstitúció szövege világos: a főiskola tanítsa minden idők latinját, különösen pedig a keresztény latin nyelvet. Nem olyan főiskola létesül tehát, mely az ifjakat arra készíti elő, hogy részt vegyenek az Amszterdam-i latin költészeti versenyen, vagy a római Institutum versenyein, vagy más vizsgákon a költői és prózai klasszikus latin nyelv tökéletes ismeretéből. Mindenesetre ez is szép dolog, de nem tartozik az egyház ügykörébe. XXIII. János pápa egészen mást akar: olyan főiskolát, ahol a hallgatók megtanulják megérteni a sok százados latin kereszténység nagy auktorait és híres szövegeit: a latin atyákat, akiket ma, sajnos, még a szemináriumokban is elhanyagolnak, a zsinatok aktáit, a szerzetesi regulákat, a szertartáskönyveket, a latin középkor írásait. Másodszor olyan főiskolát, amely a hallgatókat annak az úgynevezett kuriális latinnak ismeretébe vezeti be, amelyet a római Curia nál használtnak a hierarchiával való kapcsolatokban, s mely kielégíti a „belső” érintkezés szükségleteit is.

Franceschini meg van győződve arról, hogy az Akadémia így hatásos előmozdítója lesz a katolikus egységnek is. Mert külön figyelmet érdemel, hogy amit a pápa „az egyház élő nyelvének” nevez, nem Caesar és Cicero nyelve, hanem a keresztények latin nyelve, amely a Szentírás latin fordításainak befolyására alakult ki a patrisztikus latinságban, s századok folyamán mint élő nyelv bővült egészen a skolasztika terminológiájáig. Az egyház latin nyelvéről van tehát szó, amelyet használt az evangéliumnak a világban való terjesztésére, s akár a nagy dogmatikai és exegetikai munkákban, akár a liturgiában, akár a himnuszok ünnepi énekeiben. (Váradi Béla)

AZ OLVASÓ NAPLÓJA. Nem könnyű eligazodni századunk irodalmi és képzőművészeti izmusainak útvesztőjében. Érthető, hogy aki erre a területre merészkedik, igyekszik a témájául választott irányzatot a lehetőség körülhatárolni és lokalizálni; mert minél tisztább a képzet, annál sikeresebbnek ígérkezik meghatározása. Így járt el Szabó György is, amikor vállalkozott rá, hogy ismerteti az egyik legelső és leglármásabb mozgalom, a futurizmus történetét esztétikáját és manifesztumait.* „Meggyőződésünk — írja — hogy a futurizmus (legalábbis az, amit e szón mindvégig értettünk) sajátosan olasz jelenség, és csakis az olasz társadalom korabeli állapotából érthető meg... Az a tény, hogy a tizes-huszas években Európa több országában úgynevezett izmusok keletkeztek, csak arra mutat, hogy a polgári társadalom az imperialista fejlődés különböző fokozatain majdnem mindenütt létrehozta az irodalom és a művészetek sajátosan avantgardista szárnyát, s csak e feltétel szem előtt tartása mellett választhatjuk szét az egyes országok izmusainak jegyeit a kölcsönhatásból eredőktől.”

Kétségekívül igaz, hogy minden izmus „magán hordozta annak a társadalomnak az ellentmondásait, amelyben született”; az is kétségtelen, hogy a futurizmus mint szervezett mozgalom, mint írói-művészi csoportosulás, mint irányzat sajátosan olasz jelenség; olasz földön „alapították”, olasz az alapítója, Marinetti, olaszok a képviselői, annak ellenére, hogy Apollinaire 1913-ban „a futurista hagyományellenesség kiáltvány-összefoglalásának” legalább annyira misztifikáló, mint komolyan veendő manifesztumában az „édesek” névsorában több más nemzetiségűt, főként franciát is felsorol. De Apollinaire közös nevezője nem is a Marinetti értelmében vett igazi futurizmus, hanem általában csak a hagyományellenesség; ennek nevében aztán egy kalap alá vesz egy sereg, egymással esetleg homlokegyenest ellenkező irányzatot, amiből eleve gyanítható e félig kiáltvány, félig kiáltvány-persziflázs jellemzően apollinaire-i halandzsza-jellege.

* A futurizmus: Gondolat Könyvkiadó. 1932.

De bármennyire sajátosan olasz, és jórészt olasz irodalomra lokalizálható jelenség is a futurizmus, melyet Szabó György tájékozottan ismertet, alaposan elemez és szellemesen bírál, sok közös ihletoje és stílusjegye van más, vele többé vagy kevésbé egykorú európai irodalmi és művészeti mozgalmakkal. Ez a rokonság mélyebb is, lényegesebb is, semhogy pusztá kölcsönhatással magyarázhatnánk: közös forrásvidékre mutat. Európa-szerte volt a század elején „bizonyos határozott futurista ihlet”, mint a kor francia költészetének egyik vizsgálója, Alain Bosquet mondja; volt bizonyos élmény és hangulat, amely Itáliában a Marinetti-féle futurizmusban, német területen az expresszionizmusban, a franciaíknál egy Larbaud, Morand, Cendrars, részben Apollinaire lírájában csapódott le.

Honnét ez az élmény és hangulat? Vannak irodalmi forrásai is: a dinamikus létélmény első nagy dinamikus hargú éneke, Withman, és az ipari világ első nagy költője, Verhaeren. És vannak tapasztalati forrásai: a modern életbe benyomuló technika, mely új ritmust, új tempót sugall; „a villamosság, a hálókocsik, a repülőgép, a rádió, az autók, a transz-szibériai vasút mind arra ösztökéli a költőt — írja ugyancsak Alain Bosquet — hogy kövesse szaggatott, új, összefüggéstelen, s a klasszikus harmóniákat páratlanul hatékonyan megvető ritmusait”.

Ugyanakkor a technika először válik lét-problémává az ember számára. Először merül fel döntően a kérdés: vajon a gép (és a gépi termelés) nem fordul-e az ember szolgálata helyett az ember ellen? Ahelyett, hogy javára válna-e, az adott társadalmi viszonyok közt nem a pusztításra törő erőket halmozza-e föl? Az expresszionizmust, mondja egyik kutatója, Ernst Keller, „úgy lehet fölfogni, mint azoknak a nagy erőnek első izgatott és viharos jelét, amelyek a huszadik századi Európa sorsát formálták”. A megállapítás minden expresszionisztikus-futurisztikus művészeti és irodalmi jelenségre kiterjeszthető; legfőképpen a mondat második felét lehetne jobban konkretizálni. Mert nem általánosságban a huszadik századi Európa sorsát formáló erőkről van szó, hanem pontosan meghatározhatóan azokról, amelyek Európát a világháborúba sodorták. Ezekről adott hírt az irodalom és a művészet érzékeny szeizmográfja. És ez az a közös érzés és élmény, amely a különféle avantgardizmusokat és a különféle avantgardizmusokban a rokon stílusjegyeket, esetleg látásmódokat kiváltja.

Az áramlatok közös forrásvidékről, közös mélytengerből törnek föl. Az, hogy hol mi lesz belőlük, jórészt azon múlik, milyen választ adnak a kor egzisztenciális emberi kérdésére, technika és ember viszonyában ki mellé állnak, és mennyiben vállalják a technika humanizálásának szándékát. És minthogy a technika nem mítosz, hanem társadalmi-gazdasági konkrétum, embereket foglalkoztató gyár, melyben gyárthatnak használati cikkeket, de gyárthatnak fegyvereket is: a probléma egyben alapvetően szociális is. Ez a végső választóvív: hogy mi lesz egy-egy izmus jelszava, az ember-e, az expresszionizmus „o Mensch!”-e, vagy a Gép, mint a futurizmusnak. Az egyik válasz eleve elkötelez a humanizmus és — ha anarchikus formában is — a szocializmus mellett; a másik szükségképpen és menthetetlenül csúszik a fasizmusba. Egyfelől német expresszionizmus, másfelől olasz futurizmus: ábraszzerűen szemléltetik ezt a polaritást. Közül áll egy-egy olyan magatartás, amilyen például Valéry Larbaud-é, illetve világutazó milliomos Barnabooth-é: az izolált, de humanista ember sóvárgása az emberi közösségre és kapcsolatokra:

*O Istenem, hát sosem ismerhetem meg
Ezt a nyájas asszonyt, messze Kis-Oroszországban,
És azt a két rotterdami barátnőt,
S a kolduslánykát Andalúziában,
És sosem köthetek velük
Földrehatatlan barátságot?...*

*...Hát soha nem adatik meg nekem a nagy öröm,
Hogy ismerhessem őket?*

*Mert nem tudom miért, én Istenem, de úgy hiszem, velük négyükkel
Meg tudnék hódítani egy világot!*

Az expresszionizmus sajátos víziós látásmódja, mely egyébként már Verhaerenál is megvan, a korai futurizmusra is jellemző, de — ellentétes töltésük következtében — ellentétes tartalommal. Az expresszionizmus megnövesztve ábrázolja az emberellenes erőket, mert félti tőlük az embert, és megnövesztve ábrázolja az embert, mert hisz benne és szereti; erkölcsi és társadalmi tényeket sűrít dinamikus szimbólumokká, erkölcsi és társadalmi ihlettel. A futurizmus rokon, vagy esetleg azonos módszerekkel éppen ellenkezőleg: az erkölcsi kategóriákat izomerő-kategóriákkal helyettesíti, a szociálisakat olyan pusztán technikaiakkal, mint a gépi sebesség, s a gépet, gyárat, technikát az ember rovására, antihumanista módon elmitizálja. Könnyű meglátni, miért: e mitikus síkra helyezve kivonja az emberi — értelmi, erkölcsi és szociális — ellenőrzés alól. Ismét könnyű egy lépéssel tovább menni és mindebben meglátni a *par excellence* imperialista ideológiát, melynek valóságos kvintesszenciája Marinetti első, alapító kiáltványa, ez a fasizmus előtt született fasiszta kiskaté.

Hogy ebben a kiáltványban többek között „a munkától, örömtől vagy lendületlől felkavart nagy tömegek” megénekeléséről és „a modern világvárosok forradalmainak sokszínű és sokhangú áradatáról” is szó esik, az bizonyára senkit sem téveszt meg; sem ebben, sem később. 1913-ban a futurista politikai párt kiáltványának egyes javaslatában nem láthatunk valódi „szociális követeléseket”. Az elsőben a tömeg minden realitástól, minden társadalmi tartalomtól megfosztott kavargás, egy formája a futurizmus dicsőítette lendületnek; a másodikban a szociálisnak látszó javaslatokat eleve diszkreditálja mindennek a „forradalmi nacionalizmus”, valódi nevén bizonyos *avant la lettre* fasizmus szlogénjébe állítása. Az, hogy egy mozgalom mozgósítani akarja a népet, önmagában még semmit nem bizonyít a mozgalom mellett; az a kérdés, miért akarja mozgósítani. Hogy a futurizmus nacionalista-imperialista célokért akarta, abból Marinetti sem alapító kiáltványában, sem pártalapító manifestumában nem csinált titkot. „A háborút akarjuk dicsőíteni, a világ egyetlen megtisztítóját, a militarizmust, a patriotizmust” — írta az elsőben, a másodikban pedig: „Háborúnkat a totális győzelemig... szárazföldi és tengeri természetes határaink biztosításáig kell folytatni, mert enélkül nem lesz szabad, kezünk, hogy kiöppörjünk, megtisztítsuk, megújítsuk és őriásivá tegyük Olaszországot.” A fogalmazás baljósan ismerős. S ezek után igazán nem lephet meg senkit, ha értesül róla, „hogy ennek a szónak, Olaszország, uralkodnia kell e szó felett: Szabadság”, aminél tömörebben nem is lehet megfogalmazni a fasizmust; ha a pántalanizmus megszűléséről olvas, továbbá arról, hogy a futurista párt „forradalmi megtisztító lendületében pontosan tolmácsolja az egész faj öntudatát”.

Ahogy az alapélményt egyfelől expresszionizmusra, másfelől futurizmusra, úgy különítette két ágra magát a futurizmust is az ember- és világszemlélet választóvize. Az egyik, Marinettié, nyilvánvalóan haladt a fasizmusba; a másik, a firenzeiek csoportjé, Pabinié, Palazzeschié a humanizmus irányába. „A társadalmilag hasznos, színvonalban magasabb művészet útjára”, mint Szabó György írja. De hogy erre „a kezdetben öncéluskodók, visszavonulók közül léteket néhánvan”, azt nem gondolom, hogy „fonák módon” történt volna; ellenkezőleg, nagyon is természetes és logikus módon történt. A belső problémái fölé halló művészet általában jobban meg szokta állni a helyét emberileg valóságos történelmi helyzetekben, mint az, amely a minden áron való elkötelezettséget hirdeti, anélkül, hogy előbb megnézné, minek kötelezi el magát. Marinetti pedig nemcsak politikailag tett hitet a háború és az olasz imperializmus mellett, hanem esztétikailag is olyan elveket vallott, amelyek szükségképpen vezettek a művészetnek nemcsak dehumanizálására, hanem egyáltalán megsemmisítésére, ami a futurizmus második korszakában törvényszerűen be is következett. Mert bizonyos esetekben igen hasznos és természetesen lehet a művészetre nézve, ha a túlságos elintellektualizálódás veszélyével szemben az ösztön és intuición felé tájékozódik; misem mutatja ezt jobban, mint az a mély és eredményeiben gazdag hatás, melyet Bergson tett a modern irodalomra; viszont elvű tenni, hogy „a művészet nem lehet más, mint erőszak, kegyetlenség és igazságtalanság”, s a mű alkotása voltaképpen nem más, mint nyers erő-kiélés,

spontán izomcselekedet: ez csak a művészet önmegsemmisítését eredményezheti, mert kiiktatja belőle nemcsak az anyag formálását, hanem előbb-utóbb magát a formálandó anyagot is; létrejön végül a kései futurizmus „légi” művészete, amely már csak azért sem mondhat semmit, mert — nevéhez méltóan — nincs is benne semmi: elgázosította önmagát.

A futurizmus különös — és eleve gyanút keltő — paradoxona, hogy elemiségét, spontánságát, dinamizmusát állandó elméleti fogalmazványokkal, elvi és technikai kiáltványokkal magyarázta; folyton ukázokat adott ki arról, hogy mit hogy kell csinálni; szabályzatokat és recepteket közölt, s a spontánság mikéntjét zavaros elmeműveletekkel határozta meg. Ehhez a lázas dogmatizáláshoz s a sosem-volt újdonság harsány meghirdetéseéhez képest legalábbis irodalmi gyakorlatában jobbára fölszínes maradt. Javallotta például a képek lehető legteljesebb összedobálását, de maguk a képei többnyire nem haladták meg sem újságban, sem formában azokat, melyeket jóval előbb, jóval kevesebb lármával és jóval hitelesebben Verhaeren alkotott. Javallotta a szintaxis föloldását, de a „szabad szavakat” csak ritkán tudta kaleidoszkóp-szerű atomizáltságukból új egységbe, művészi konstrukcióba forrasztani, *réalité poétique*-ká galvanizálni. Azt vallotta, hogy „nincs másban szépség, csak a küzdelemben”, és elfelejtette, hogy az igazi szépség a küzdelem eredménye. Esküdött a mozgásra, de dinamizmusát analitikusan fölbontva ábrázolta: mozgás helyett a mozgás képletét. Mintha csak azért esapott volna akkora lármát, hogy művészi impotenciáját leplezze; az igazi alkotást állandóan az alkotó-folyamat pótlékai-val helyettesítette: rohanással, verekedésekkel, háborúval. De mindezt már 1915-ben, a kétféle „futurizmus” szétválásakor megírta Papini, aki Marinettivel szöges ellentétben „az Itália szó fölé ezt a szót helyezi: Szabadság s ezek fölé ezeket: Szellem és Eredetiség”. Ezt írta a „marinettizmusról”: „Azt mutatta, hogy új formák teremtetésére és terjesztésére törekszik, de mivel igazi elméleti alapjai teljességgel hiányoznak, képtelen az elmélyülésre, s így megvalósulásai mindenekelőtt külsőségeknek tűnnek, akkor is, ha megjelenésük eredeti és időszzerű... Gyakran olyan programszerű látványos kitalálásokba téved, melyek nem tudják ellensúlyozni a valóságos ürességet látszólagos újdonságukkal. Ezekben a programokban, bár meghökkentő találmányoknak és nagyszerű felfedezéseknek látszanak, olyan ötletek és elképzelések vannak, melyeket ha következetesen végigvezetnénk, odáig jutnánk, hogy megsemmisítenék és szétrombolnák magának a mozgalomnak a jelentőségét is.”

Nemcsak Papiniék szakítottak Marinettivel; szakítottak „költői imperializmusával” az orosz „futuristák”, Majakovszkijék is, miután előzőleg, 1913-ban, moszkvai látogatásakor kifütyülték. A „pofon” szó ott szerepel Majakovszkijék 1912-i kiáltványában is, a futurizmus megalapításának 1909-i, Marinetti-féle manifestumában is, mely „a futólépést, a halálugrást, a pofont és az ökölcsapást” magasztalja. Óriási különbség azonban, kit ütök pofon, a „közizlést”-e, mint Majakovszkij, vagy az embereket, mint Marinetti.

Lényegében a humanizmus és fasizmus különbsége ez. A művészet pedig nem lehet antihumanista, mert megszűnik művészet lenni. Példa rá Marinetti és futurizmusa.

Szabó György közli az olasz (és Radó György fordításában az orosz) futurizmus valamennyi fontos manifestumát; bevezető tanulmányában pedig nagy tájékozottsággal és hozzáértéssel ismerteti és bírálja a mozgalmat, mind irodalmi, mind képzőművészeti vonatkozásban. Megjegyzései és kritikái az irodalmi, de kivált a festészeti futurizmusról találóak, igazak; aki munkáját elolvassa, pontos és hiteles képet kap a mozgalomról, jelentőségéről, értékéről és hatásáról. (Rónay György)

SZÍNHÁZI KRÓNIKA. Dosztojevszkij hatalmas regényének, a „Bűn és bűnhődés”-nek, Gaston Baty által készített színpadi változatát újította fel a Jókai Színház. (A legutóbb, a háború utáni években a Várkonyi Zoltán vezette Művész Színház játszotta a darabot ugyanezen a színpadon.)

Általában nem szerencsés műfaj a regényekből áttért dráma. Valamiképpen eredendően ellentmond a művészet immanens törvényeinek. Az íróról, ha

igazi művész, fel kell tételeznünk, hogy mondanivalójához a legalkalmasabb formát választotta. Ha ez a forma a regény, akkor el kell hinnünk, hogy mindazt, amit az író közölni akar velünk, csak regényben lehet közölni. Különben ő maga már eleve drámának írta volna meg. A regénynek dramatizálását nem is alapvetően irodalmi igény hozta létre, hanem a színházak műsorgondjai. A színház az utolsó száz évben ugyanolyan elengedhetetlen tartozéka lett a mindennapi életnek, mint az újság és újabban a film és a rádió, és legújabbban a televízió. Minthogy pedig jóval több színházi estét kellett műsorral betölteni, mint ahány épkézláb drámát az írók meg tudtak írni, divatba jött a kölcsönzés az irodalom egyéb területeiről.

Igy lett szindarab a „Bűn és bűnhődés”-ből is, méghozzá a maga idejében siker-darab. Amiben nincs semmi meglepő, hiszen Dosztojevszkij olyan szellemi óriás, hogy még a terített asztaláról származó morzsák is bőséges táplálékkal szolgálnak. Amellett többnyire olyanok nézték meg a darabot, akik előzőleg kivették már részüket a regény dús lakomájából s így, amit láttak, csak illusztrációja volt az olvasottaknak. Ma már azonban, mint illusztrációt is kevésnek érezzük. S ennek, a műfaj fogyatékoságain túl mélyebb oka is van.

A regény dramatizálójá mindig nehéz helyzetben van, mert rossz a lelkiismerete. Hogy a közönség megértse, miről van szó, dialógussá kell átirnia egy csomó olyan részletet, amelyet a regényíró leíró prózában, a próza sajátos eszközeivel mondott el és ez bizony mindig hamisítás egy kissé. Az átiró ezért úgy könnyít a lelkiismeretén, hogy igyekszik minél több eredeti dialógust átvenni a könyvből. Gondolván, hogy azt legalább maga az író írta. Csak-hogy a regénybeli dialógus egészen más, mint a színpadi. Sokkal közelebb áll a hétköznapi beszédhez és ennek megfelelően sokkal hosszadalmasabb, mint a színpadi párbeszéd, amelytől nagyfokú tömörséget, tartalmi gazdagságot és feszültséget követelünk meg. A hétköznapi beszéd laposnak és terjedősnek hatna a színpadon és így hat legtöbbször a regényből átvett dialógus is, holott a maga helyén érdekes és sokatmondó volt.

A regény-dramatizálásnak ezt az alapvető fogyatékoságát a színpadi „Bűn és bűnhődés”-nél is éreztük. De éreztünk egy — az említett mélyebb okokra visszavezethető — hiányérzetet is. A remekmű időtállóságának az is magyarázata, hogy minden kor és minden ember számára van mondanivalója. Persze az egyes korok és nemzedékek rendszerint mást és mást éreznek benne lényegesnek. A dramatizáló pedig a számára adott közízléshez alkalmazkodik. Így az ő műve esetleg egyáltalán nem olyan időtálló már.

Gaston Baty, a „Bűn és bűnhődés” színpadra alkalmazója, hivatása szerint nem is író, hanem a két háború közötti időszak egyik legjelentősebb, új utakat kereső francia rendezője volt. Számára és nyilván közönsége számára is a regény látványos és izgalmas külső története volt az érdekes. Nem sok figyelmet fordított (persze nem is nagyon fordíthatott) arra a sokrétű és mélyre ásó lélektani motivációra, amellyel Dosztojevszkij hősét elfogadtatja. Aki csak a darabból ismeri meg Raszkolnyikovot, ugyancsak zavarban lehet, hogy miként vélekedjék erről az ide-oda rohangáló egzaltált ifjúról. Őrültnek, megszállottnak, gonosztevőnek tartsa, vagy hősnek, akivel együtt kell szorongani, hogy a rendőrség le ne leplezze.

Dosztojevszkij a „Bűn és bűnhődés”-ben is elsősorban döbbenetes erejű ábrázoló művész, aki kísérteties pontossággal állítja elénk alakjait teljes testi és lelki mivoltukban. Még a főhős Raszkolnyikovban is elsősorban a korabeli orosz értelmiség egyik jellegzetes, talajtvesztett típusát rajzolja meg. Ugyanakkor azonban Raszkolnyikovba belevetíti saját vívódásait és töprengéseit is. Szinte lírai hévvel és a témára újra meg újra visszatérve fejti ki a problémát, amelyet a maga számára élete végéig nem tudott megoldani. Nevezetesen, hogy milyen alapon kapja meg utólag az erkölcsi igazolást a történelmi nagyságoknak gyilkos tette, (Dosztojevszkijt Napoleon személye izgatta különösen) amelyet rendszerint pályájuk kezdetén követtek el (vagy habozás nélkül elkövettek volna, ha tovább haladásukhoz ez szükséges), holott a bűn mindenképpen bűn, bárki követi el. Valójában a hatalomra jutás egész problematiká-

ja benne van ebben a kérdésben, mégha nem is éppen gyilkosság az a bűn, amit a hatalom megszerzése érdekében valaki esetleg elkövet.

Ebből, a regényben alapvető fontosságú probléma felvetésből, egy kis vértelen filozofalástól eltekintve alig maradt meg valami a darabban. Ne vádoljuk meg a francia Baty-t, hogy csak azért, mert kínos volt számára, hogy Raszkolnyikov legtöbbször Napoleonnal példálózik. Sokkal inkább arról van szó, hogy a közfelfogás hosszú időn át csupán a bűn lélektanának mesteri rajzaként fogta fel a „Bűn és bűnhődés”-t és nem vette észre benne azt a mélyebb és átfogóbb kérdésfeltevést, amelynek teljes megértéséhez talán a mi nemzedékünk tapasztalatai kellettek.

Hasonló torzulást szenvedett Szonja alakja is, akiből a Baty-féle változatban afféle orosz proletár kaméliás hölgy lett. Holott Dosztojevszkijtől mi sem állt távolabb, mint hogy a jóságos utcalány hazug romantikáját rajzolja meg. Szonja nem a szirupos érzélgősség jelképes alakja, hanem a szeretet valódi hőse, Egyik újabb és megrendítő változata annak az eszményi nőnek, akitől a XIX. század orosz irodalmának „eredménytelen emberei” a megváltást várják.

Szinpadi szempontból pozitív értéke a dramatizált „Bűn és bűnhődés”-nek, hogy alkalmat ad néhány nagyszerű alakításra. A Jókai Színház felújításának szereplői közül elsősorban Kovács Károly, mint Marmeladov, Dajka Margit az anya és Horváth Teri Szonja szerepében éltek a lehetőséggel. Hármójuk felejthetetlen megjelenítése a darab színtelenségein túl az eredeti regényre mutat vissza.

Az egri Gárdonyi Színház a MOM kultúrházban vendégszerepelve a fővárosban is bemutatta újdonságát, Armand Salacrou: „A föld gömbölyű” című drámáját.

A darab Girolamo Savonaroláról szól. Persze nem a történeti Savonaroláról, hanem arról a Savonaroláról, akit Salacrou hívott életre, hogy bebizonyíthassa tételét, amely szerint mégha jóhiszemű is, megérdemelt bukás vár arra, aki a középkor beszűkült „sötéttségét” akarja egy felvilágosodott, táguló világba visszahozni. (A cselekmény 1492-ben, tehát abban az évben kezdődik, amikor Kolombusz útnak indult. Innen a darab címe is.)

Savonarola hosszú ideig volt vitatott alakja az egyháztörténelemnek, de az újabb kutatások fényében egyre kedvezőbb irányba fordul a megítélése. Semmiesetre sem volt az a rideg, könyörtelen és megszállott aszkéta, akinek sokáig feltűntették és nem volt az a zsarnok sem, akinek Salacrou állítja be. Prédikációi sem hangban sem tárgyukban nem voltak szigorúbbak a kor vezető prédikátorainak szokásos beszédeinél. Legfeljebb hatásosabbak. Hátramaradt írásai után itélve nagy teológiai felkészültségű, szuggesztív előadó volt. Megbotránkozása is a firenzeiek feslett életmódján és VI. Sándor udvartartásán teljesen indokolt. Nem is történt volna semmi baj, (és ma talán az oltárra emelt szentek között tisztelnénk) ha megmarad annak, amire hivatása valóban szólította: az evangéliumi igék hirdetőjének. Őt azonban elkápráztatták hatalmas szónoki sikerei és olyan területen akarta kamatoztatni őket, ahol nem lehet. Assisi Szent Ferenc és Pádusi Szent Antal is voltak olyan nagy szónokok, mint Savonarola, de ők sohasem feledkeztek meg arról, hogy Krisztus elégszer megmondotta, hogy az Ő országa nem e világból való. Savonarola pedig éppen ezt akarta: itt a földön megvalósítani az istenországot. És méghozzá politikai eszközökkel. Eleve bukásra ítélt vállalkozás. A bonyolult hatalmi összeütközések alig áttekinthető szövevényében elvesztette lába alól a talajt, naivnak bizonyult, akinek visszaéltek jóhiszeműségével, akkor ingerült és türelmetlen lett, majd végül mindenkiben csalódva megerősödött a meggyőződés benne, hogy egyedüli birtokosa az igazságnak. És ezen a ponton már a saját érdekében kellett elbuknia. Sorsa tipikusan a tragikus hősé, hiszen a tragikum Beöthy halhatatlan meghatározása szerint éppen abban van, hogy „a nagy jellem a megsértett világrend helyreállítására irányuló pátoszban vétséget követ el”.

Mit mutat meg ebből a valóban tragikus sorsból Salacrou. Úgyszólván semmit, vagy alig valamit. Darabjában, noha Savonarola a főhős, mégsem valóságos szereplője a történetnek. Csupán csak mint valami félelmetes, komor

árnyék emelkedik föl a tényleges cselekmény mögé. Megfelelő, kísérteties szcenikai effektusok kíséretében, mindig csak egyedül jelenik meg a színen és úgy dörög el hátorzongató monológjait. A szerző ezzel is hangsúlyozni akarja, hogy Savonarola sötét világa mennyire kívül esik a „normális” emberek életének síkján. A történeti valóság teljes elferdítése ez. Savonarola nagyon is bele illett a maga korába. Elég csak a mi Balassi Bálintunkra gondolni, hogy megértsük a reneszánsz lelkeségét. Mennyire megfért egymás mellett a szilaj kicsapongás és a marcangoló bűnbánat ugyanabban az emberben is, hátmég ugyanabban a korban.

Dehát Salacrou nem történelmi valóságot akart ábrázolni. Savonarola csak ürügy számára, hogy elmondja a maga liberális ízű véleményét az ilyenfajta fanatikus örültekről, akik erőszakkal és akaratuk ellenére is boldoggá akarják tenni az embereket. Persze igyekszik ezt a véleményt lehetőleg nem bántón elmondani. Nem teszi nevetségessé Savonarolát, sőt visszataszítóvá sem. Aki akarja, akár a részvétet érdemlő hőst is fölfedezheti benne. Salacrou megelégszik azzal, hogy könnyed és kissé kaján cinizmussal tálalja fel a bocacciós ihletésű történetet, amelynek során mindenki megkapja a maga kis csipését, még saját honfitársai is, akiket emlékeztet arra, hogy nem is olyan nagyon régen még mint műveletlen barbár tuskók jelentek meg a francia katonák a kulturált Itália földjén.

Az egri Gárdonyi Géza Színház nagy igyekezettel hozta színre a sok szereplős darabot, s a nagy igyekezetnek az lett a vége, hogy túl komolyra és helyenkint aránytalanul fajsúlyosnak látszóra sikerült az eredetileg franciásan könnyed és felszínes játék. Lehet, hogy a buzgalomban az is közre játszott, hogy úgy hírlett: Salacrou személyesen eljön negyedszázados darabjának magyarországi ősbemutatójára. Erre nem került sor, pedig a ma hatvanhárom éves szerző bizonyára jóleső meglepetéssel hallotta volna, hogy a pesti műsorfüzet mint „a fiatal francia drámaírónemzedék élgárdájának” egyik tagját emlegeti. (Dorombay Károly)

KÉPZŐMŰVÉSZET. Emlékezés Farkas Istvánra. Ha élne, idén lenne hetvenöt esztendő Farkas István, a két világháború közötti idők kiváló magyar festője. 1887. október 20-án született, — tehát ugyanabban az évben, mint lelki rokona, Georg Trakl, az osztrák költő.

Farkas István apja Wolfner József volt, a Singer és Wolfner könyvkiadó és az Új Idők című folyóirat alapítója. A család egyik legközelebbi barátja Mednyánszky László, a nagy festőművész, — az ő irányításával kezdődnek meg a 15 esztendő Farkas István művészeti tanulmányai. (A Wolfner-ház különben telistele volt a legszebb Mednyánszky-festményekkel, Wolfner József a századforduló bőkezű mecénásai közé tartozott.) Farkas István — Ferenczy Károlynál, Réti Istvánnál és Fényes Adolfnál végzett studiumok után — a 20-as és 30-as években Párizsban élt, ahol 1935-ben luxuskiallítású könyv jelent meg művészetéről („Étienne Farkas, Essai critique”, par André Salmon, — Édition des Quatre-Chemins), s Dénes Zsófia visszaemlékező cikkéből tudjuk (Élet és Irodalom, 1962. február 17-i szám), hogy a zseniális építőművész: Le Corbusier is igen sokra értékelte Farkas műveit. Budapesten az Ernst-múzeum és a Tamás-galéria rendezett munkáiból kiállítást, s Nyilas-Kolb Jenő tollából a 30-as évek derekán itthon is jelent meg monográfia róla. Élete s művészi munkálkodása azonban korán s tragikusan megszakadt: az 1944-es német és nyilas világ ildozata lett ő is...

Farkas István művészete egészen külön helyet foglal el a magyar piktúrában. Már képeinek címei is árulkodók: „Vége...”, „Sáppadt volt”, „Fekete asszonyok”, „Elment”, „Történt valami?”, „Végzet”, „Kísértetek háza”, „A szirakúzai bolond”, „Babonás délután”. Festészete borongós és borzongató, szellemi ősei Bosch, Daumier, Gulácsy, Mednyánszky, de méginkább a napjainkban egyre jobban méltányolt századvégi művész: Odilon Redon, — ugyanakkor álmokból, titokzatos megérzésekből szőtt művészete a szürrealizmussal is rokonságot mutat. Művészetünkben egyedül állanak ún. „tengeralatti tájképei”, ezeknek egyik legszebbje a „Vizek mélyén”. François Gachot „démonikusnak” nevezte Farkas munkásságát, Kállai Ernő (akinek Picasso-könyve

Farkas István emlékének szóló ajánlással jelent meg) „alvilági igézettségéről” beszélt barátja képeivel kapcsolatban, *Pogány Ö. Gábor* „a révület szelídségét” érezte meg Farkas alkotásaiban. Sejtelmes, nyomasztó hangulatú festészet az övé, de kogens, azaz kényszerítő erejű, hatása alól nehéz szabadulni. Nem túlzás talán, ha azt mondjuk, hogy Farkas azok közé a ritka művészek közé tartozott, akik egy külön világot, egy sajátos s igen érzékeltes jelkép-rendszert teremtettek. Keménykalapos, vörösszakállas öregember s egy elvirágozott asszony néz ránk egyik képéről üres, sívár tekintettel. A nagy, ásitó Nihil, az eltékoztolt élet szimbólumának tűnik a kép. Címe: „Végzet”. Másik képen furcsa, züllött férfi megy a gyér esti fényben; nyomában — mint a sors vagy a rossz lelkiismeret — szikár, félelmetes asszonyi alak. A zöld, lila, kén-sárga és vérvörös színek gyakran visszatérnek nehezen feledhető képein. Művei sorában itt-ott örömmel lelünk rá egy-egy derűsebb hangulatú munkára: „Madagaszkár”, „A gyerekek”, „Krizantémumok”. Összefogott, aprólékosság nélkül festett, nagy puha színfoltokkal komponált tájképei ugyancsak lelkének megenyhültebb s kevésbé morbid oldalát mutatják. (E képeire 1938-ban a Szi-nyei Társaság díját kapta meg Farkas István.)

A következőkben *André Salmon* francia író, költő, művészeti kritikus egy 1959-ben írott, mindmáig nem publikált, érdekes levelét adjuk közre. Salmon 1881-ben született, fiatalágát Szentpétervárott töltötte, s az orosz népek mindvégig barátja maradt. (1919-ben kiadott Prikáz című verses elbeszéléseben az orosz októberi szocialista forradalom hőseit énekelte meg.) Salmon a 10-es évek elején tagja volt annak a négy költőből álló csoportnak, amelyhez még *Apollinaire*, *Max Jacob* és *Blaise Cendrars* tartozott. Apollinaire összes költői műveinek 1956-os Gallimard-féle bibliapapírra nyomott kiadása három, Salmonhoz szóló verses levelet is tartalmaz, ezek közül az egyik Salmon házasságkötésére íródott. Az Apollinaire—Picasso—Salmon—Jacob—Derain baráti körről érdekesen beszél *Carco* is, „Szerelmem Párizs” című híres könyvében.

Salmon mint művészeti író is igen jelentős. Eppen ötven esztendeje, hogy — 1912-ben — megjelent *La Jeune Peinture Française* című könyve, s sokszor foglalkozott barátai: *Henri Rousseau*, *Picasso*, *Modigliani* művészetével. Salmon egyik könyvét 1919-ben Picasso illusztrálta, Franciaországban hatalmas példányszámban megjelent Modigliani-életrajzának magyar kiadása tudomásunk szerint a közeljövőben lát napvilágot.

E rövid tájékoztatás után közöljük Salmon Farkas Istvánnal foglalkozó sorait:

Kedves Kartársam,

1959. szeptember 21.

Örömmel olvasom szeptember 11-i levelét. Arról értesít, hogy Farkas István magyar festő életművéről készül írni, és fontosnak tartja azt a tanulmányt, amelyet elmúlt időkben én írtam barátomról, — erről a nagy művészről. De nem kívánja-e tőlem azt is, hogy kiegészítsem régi írásomat? Ebben az esetben, sajnos, meg kell mondanom, hogy ma sem tudom jobban megvilágítani Farkas István helyét az Eleven és Igaz Művészet történetében (a levélben itt az „histoire de l'Art vivant” kifejezés szerepel, D. I.), vagyis a párizsi művészetnek abban a kivételesen ragyogó korszakában, amelyet annak idején így neveztem el.

Farkas István úgy volt festő, ahogyan — meggyőződésem szerint, — festőnek kell lenni. Ő még a festékeit is maga törte, készítette, — amiért ugyan nem tudtam lelkesedni, de végtelenül tiszteltem érte. Ez szerelem volt... Gyakorlatilag haszontalanság, de megindító haszontalanság. Farkas István, a kitűnő, érzékeltes művész számomra ma is a szín és vonal egyik olyan mestere, akiben én: a költő, társra találtam. Igen, lelki testvériség köti össze a művészetről vallott felfogásunkat. Magyarország büszke lehet Farkas István életművére, a mártírt is tisztelve benne. A nagyvilág egyetemes művészete is számontartja őt.

Öszinte megbecsüléssel

André Salmon

Orbán Dezső könyve. Szép kiállítású, gazdagon illusztrált könyvet hozott a posta igen messziről: Sydneyből. A könyv címe: *A layman's guide to creative art*, az Edwards & Shaw Sydney-i kiadó jelentette meg. Írója: *Desiderius Orbán*, azaz *Orbán Dezső*, a kiváló, idős magyar festőművész. A könyv első kiadása 1957-ben jelent meg, s hamarosan — 1960-ban — újabb editióra került sor.

Mielőtt néhány szóban ismertetnénk a sok újszerű gondolatot és szempontot tartalmazó könyvet — amely sokkal többet ad, mint amennyit szerény címe ígér —, Orbán Dezső személyéről s igen jelentős művészettörténeti szerepéről szeretnénk néhány emlékeztető szót mondani. 1884-ben született Győrött, a pesti egyetemen matematikai tanulmányokat folytatott, az abszolutórium után azonban hajlamai a képzőművészet felé vonták. Párizsban megismerkedett Gertrude Stein-nel, Picassó-val és Matisse-szal, s itt barátkozott össze a fiatal *Berényi* Róberttel. Mint egy levelében írja, sokat biliárdozott a párizsi kávéházakban, de emellett Cézanne művészetét is tanulmányozta. 1910 körül tehetséges fiatal magyar művészekből Budapesten megalakult a „Nyolcak” csoportja, amelynek Orbán is egyik tagja volt. (A „Nyolcak” összejevelei rendszerint az ő műtermében folytak le.) Igen érdekes az, amit egy másik levelében ír Orbán, az 1911-es „Nyolcak”-kiállításáról: „Az emberek fenyegetődtek, öklüket rázva kérték vissza a belépődíjat. Ugyanakkor szokatlanul nagy számú közönség tolongott a kiállításra. A vélemények megoszlottak, de csak két kategória volt: a dühöngők és a lelkesedők, Közömbös nem maradt senki. A haladó gondolkodású írók, szobrászok és zenészek lelkesedéssel állottak mellénk. A Waldbauer—Kerpely kvartett hangversenyt rendezett a kiállítás helyiségeiben, ingyen, önzetlenül.”

A „Nyolcak” kiállításain Orbán tájképeivel, csendéleteivel, aktjaival tűnt fel, — ekkori törekvéseit az „Álló akt” és az „Edények és gyümölcsök” reprezentálja a legtisztábban. A modern művészetet megértő kritika melegen emlékezett meg Orbán műveiről. *Böloni* György a *Világban*, 1911-ben így ír képeiről: „Orbán a legegyszerűbb festő a Nyolcak között. Nem a túlzások, hanem a lefokozások embere, — aki megmutatja, hogy a semmitmondó jelenségek közül is lehet művészetet csinálni... Orbán nem hajszoja a festőileg szépet mindenáron, — a logikus képszerkesztés a legbecsesebb értéke.” 1912-ben egy fametszetét közölte a *Nyugat*, e folyóirat kritikusi (köztük Bálint Aladár és Felsvinczi Takács Zoltán) különben nem egyszer méltatták alkotásait, kiállításait. Orbán később *Kassák* Lajossal és a *Ma* című folyóirat körével vette fel a kapcsolatot, amely azonban nem volt tartós. Sem *Kassák*, sem Orbán nem volt részes abban, hogy együttműködésük rövid ideig tartott, — a kapitalista műkereskedelem módszereire éles fényt vető úgy háttérét *Kassák Egy ember élete* című önéletrajzának 7. kötete világítja meg.

Orbán katonatisztként részt vett az első világháborúban, majd utána a Tanácsköztársaság művészeti életében. (L.: *Körner* Éva tanulmányát: „Künstler der ungarischen Raeterepublik”, 1959.) A 20-as években egy-két művét megvásárolta az állam (egy utcarészletet ábrázoló műve ma is a Nemzeti Galéria állandó kiállításán látható), de munkássága a Horthy-rendszer idején mégsem részesült abban az elismerésben, amelyet súlya alapján megérdemelt volna. A 30-as években „Atelier” néven iparművészeti szabadiskolát tartott fenn Orbán, majd közvetlenül a második világháború előtt elhagyta Magyarországot, és Ausztráliában telepedett le, ahol hamarosan a művészeti élet vezetői közé került, s az Ausztrál Festők Szövetségének elnökévé választották. (E tisztségéről csupán nemrégiben mondott le a művész, kora miatt.)

Mindezeket azért tartottuk indokoltnak ilyen részletességgel elmondani, mert kíváncsiak vagyunk a magyar szellemi élet szem elől veszítette Orbán mestert. Halálhíre is felrebbent, — az egykori barát: *Márfy* Ödön is úgy tudta, hogy Orbán már nem él. E sorok írójának küldött, 1956. január 7-i levelében ez áll: „Úgy hallottam, hogy Orbán Dezső Dél-Amerikában meghalt.”

Most pedig szóljunk röviden a már eddig két kiadást megért könyvről. A címlapon Rouault egy gyönyörű virágszendéletének színes reprodukciója látható, a szöveg között Giotto, Tiziano, Tintoretto, Pieter Brueghel, Chardin, Rodin, Degas, Picasso, Juan Gris, Matisse munkái, azután néger szobrok, gyermekrajzok. A könyv célkitűzése, hogy a művelt, de az újabb képzőművészeti

törekvéseket nem értő nagyközönségnek megadja a kulcsot a művészeti alkotás helyes szemléletéhez, s kiváltképpen az utolsó 80—100 év művészetének megértéséhez. Orbán a mesterember-festőt élesen elhatárolja az alkotó művésztől. Rámutat, hogy még a technikailag legvirtuózabb festő is távol áll a valódi művészet szférájától, ha nem tud többet adni a fotografiánál. Szerencsés hasonlattal világítja meg Orbán a festő-mesterember és a festőművész közötti különbséget. A kép hasonlít egy csomaghoz, amellyel megajándékoznak bennünket. Egy ilyen csomag két részből áll: az ajándéktárgyból, valamint a dobozból, csomagolópapírból stb. Nyilvánvaló, hogy főként az első rész fontos, — ez a művészetben a valóságkelemek képpé szerkesztése, tehát a reprodukáló képességen felülemelkedő alkotó tevékenység. Ami az ajándékdoboznál az elegáns papír, a tetszetős csomagolás, — ez a festészetben a technikai rutin, a kézügyesség és a képről leolvasható történet. Ahol az utóbbi mozzanatok válnak uralkodóvá, — ott már végetér a művészet... Ilyen értelemben nem tartozik a verbeli alkotó művészek közé sok németalföldi csendéletfestő (pl. Peter de Ring), akinél az elbűvölő ügyesség mögött mélyebb értéket nem találunk.

A könyv utolsó fejezete a XX. század művészeti mozgalmait tárgyalja, kezdve a futurizmussal és a dadaizmussal, folytatva a kubizmussal és a szürrealizmussal, s végezve az expresszionizmussal és az absztrakcióval, amely utóbbin belül Orbán két egészen különböző szemléletet jelöl meg. Van ugyanis értelmi kiindulású nonfiguratív művészet, pl. Mondrian és a geometrikus absztraktok, konstruktivisták, — s vannak „emocionális absztraktok”, például a tassiszták.

A könyv stílusa egyszerű, tömör. Jó szolgálatot tesz mindazoknak, akik nem akarnak belenyugodni abba, hogy ki legyenek rekesztve a modern művészet élvezéséből, megértéséből, abszorbeálásából. Magyar nyelven is elkélne egy ilyen kis kalauz. Legkézenfekvőbb lenne Orbán könyvének lefordítása és kiadása... (Dévényi Iván)

ZENEI JEGYZETEK. (Ünnepi hangverseny Kodály Zoltán 80. születésnapján.) A Budapesti Zenei Hetek legkiválóbb vendégszerelője kétségkívül David Ojsztrah volt, aki két hangversenyen lázba hozta a pesti közönséget, s Mozart A-dur versenyművével egészen kivételes élményt szerzett. Am a legforróbb siker, a leglelkesebb ünneplés mégis Kodály Zoltán köszöntötte, aki a 80. születésnapján rendezett hangverseny végén legalább tízszer jelent meg a dobogón, a közönség pedig mindannyiszor felállva ünnepelte; korunk egyik legkiválóbb zeneszerzőjét és kiemelkedő egyéniségét köszöntve személyében. Nagyon nehéz lenne ezt a páratlan életművet akár vázlatosan is ismertetni. Mi, fiatalabbak amúgysem lennénk hiteles tanúi a küzdelmes esztendőknak. Annál inkább tanúi és csodálói vagyunk azonban e nagyszabású életmű gazdag betetőzésének, az aratásnak, amely talán a leggazdagabb termést hozta a nemzet csüireibe.

A minap beszélgettem egy középiskolai énektanárral, aki — mint minden magyar társa — Kodály Zoltán tanítványa volt. A zeneakadémiai órákról mesélt, meg a forrósikerű hangversenyekről, aztán egyszerre megállt a beszédben, kicsit töprengett s ezt mondta: „Amikor őt magát, vagy a műveit hallottuk, akkor éreztük meg, hogy mi is magyarok vagyunk, itt élünk e merőkék ég alatt s ebből a földből szívjuk egy nemzet lelkét, amelyet ő fejezett ki a leg-tökéletesebben.” Ennél aligha lehet szebben és hitelesebben jellemezni Kodály életművének erejét és titkát.

Az ünnepi hangverseny szerencsés válogatásban mutatta be e gazdag életmű legjelentősebb állomásait. Az örök magyar mesehős, Hány János után Kádár Kata tragédiáját elevenítette meg a még mindig felülmúlhatatlan Palló Imre, majd az ősi hagyományyaggal motivált életképek sorozatát varázsolta elének a Galántai táncok. A tetőpontot természetesen a Psalmus Hungaricus jelentette, amelyben a vallásos ihletés és a magyar nemzeti érzés ötvöződik csodálatos harmóniává. (A szótól Ilosfalvy Róbert énekelte — egészen kiválóan.) Kodály Zoltán mindegyik alkalommal pódiumra szólította az est karmesterét, Lukács Miklóst is, aki bizonyított, hogy méltatlanul szerepel olyan ritkán.

A hatalmas sikerben méltán osztozott a Budapesti Kórus (karigazgató: Forrai Miklós) is, amely a feladathoz méltó buzgalommal szerepelt és a karmester intései nyomán eddig rejtett szépségekre is ráirányította a figyelmet.

(Haydn Teréz-miséjéről.) A nyári erőgyűjtés után újult erővel kezdték kórusaink a munkát. Néhány hét tanulságai után bizvást elmondhatjuk, magasabb színvonalon, frissebben, mint nyár elején. Az előadott művek száma ugyan nem emelkedett, ám nem is egy kórusunk mondhatni „új betanulással” jelentkezett. Ilyesformán még világosabban tárultak fel Schubert G-dúr miséjének rejtett szépségei — a vidám felszín alatt örvénylő kétségek és a megoldás-keresés —, hitelesen érzékeltük Mozart Koronázási miséjének fenséges pompáját és elmélyült áhítatát, és ismételt csodálattal adóztunk Haydn nagyszerű miséinek, melyek alighanem szerzőjük életművének, de általában az egész zeneirodalomnak is páratlan tökéletességű darabjai. Ezért is fogadtuk örömmel Haydn Teréz-miséjének ismételt előadását. Sokan ugyanis csupán a hatalmas Nelson-miséét ismerik és értékelik, holott a Teréz-mise egyáltalán nem marad nagyhírű társa mögött.

1796 és 1802 között hat misét komponált az öregedő és hírneve csúcsán álló Haydn. Az utókor ma már nehezen tud a szerényen visszahúzódó mester alkotó műhelyébe pillantani s a misék sorrendjének végső megnyugtató megoldása helyett ma is be kell érniünk valószínűsítő feltevésekkel. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy a B-dúr, Teréz-mise 1799-ben született a két hatalmas oratórium, a Teremtés és az Évszakok között. Haydn alighanem sokat foglalkozott ekkoriban a népművészettel (természetesen elsősorban annak zenei vonatkozásaival) s ennek termékenyítő forrásait a Teréz-misében is mindvégig nyomom követhetjük. A század végén a népművészet nem erőltetett utánzást jelentett, s nem is szűkre méretezett provincializmust, hanem valóban termékenyítő erőt, mely a művészet minden ágában éreztetta jótékony hatását. Éppen a népművészeti hatás szimplifikálásából táplálkozik a Haydn-művek előadási hagyományában jelentkező egyszerűsítő törekvés. Holott majdnem közhely az az ítélet, amely szerint „ha Haydn valamelyik vallásos ihletésű műve túl vidámnak és túl egyszerűnek hangzik, az előadók a ludasok”. A kritikai méltatások is éppen azt említik első helyen, amikor a mise előadásáról szölk: „Haydnnek ezt a meglehetősen nehéz művét elmélyedő komolysággal kell megszölkaltatni, éreztetve benne a két oratórium Isten- és természetélményét. (Persze legalábbis kétséges, hogy a mélyen vallásos Haydn számára ez két élesen elkülönülő kategória lett volna.)

Nagyon nehéz feladat lenne a Teréz-misében végigkövetni a szerző vallásos ihletésének mindenegybes momentumát — erre egy tanulmány sem nyújtana elegendő helyet. Legalább jelzésszerűen utalnunk kell azonban a Kyrie töprengő önvizsgálatára, a Gloria hatalmas ujjongására, a Credo sokarcú hitére és talán elsősorban a Benedictus csodálatos dialektikájára, amely egyszerre villantja fel az Átváltoztatás magábaszállását és a Hosanna diadalmas, ünnepi lüktetését. Erről a Benedictusról mondotta Haydn művészetének egyik legkiválóbb kommentátora, hogy a zeneirodalom legfenségebb magaslataira vezet, ahol már csak leborulni és imádkozni lehet. — A Kapisztrán kórus és zenekar előadásában éppen ez az imádságos lelkiület hatott a legmeggyőzőbbnek, a tenor bizonytalanzkodásaiban és a pontatlan belépésekben már jóval kevesebb örömrünk tellett.

A Teréz-mise közben hallottuk Tamás Alajos Szent Ferenc himnuszát, amely nemcsak elmélyült zenét, hanem költői szépségű szövegét is a szerzőnek köszönheti. Örömmel vennénk, ha a legközelebbi előadás alkalmával e szépségeket már nem csupán az írott szöveg olvasása révén érzékelnénk, hanem a szólista szavaiból is...

(Egyéb események.) A Bukaresti Enescuról nevezett Filharmónikus Zenekar világhírű vezetője, George Georgescu karmesteri pálcája alatt hódította meg a magyar közönséget. A kiváló zenekar előbb Constantinescu egyik meglehetősen jellegtelen szvitjét szólkaltatta meg, majd Radu Aldulescu elég tisztázatlanul, de sok szép momentummal játszotta el Haydn Gordonkaverenyét. A szürke bizénet után igazi élményt jelentett Beethoven VII. szimfóniájá-

nak egyszerű, modern tolmácsolása. (És itt különösen a modernen a hangsúly: Georgescu ugyanis példát mutatott ebből is, de fiatalos temperamentumból és merész lendületből is.) A Beethoven-mű után a közönség fergetes taps ráadásokat eredményezett. Meglepetéssel hallottuk ezek sorában a Hány János egyik részletét, mégpedig kiváló előadásban. (Különösképpen a kiváló címbalmozott illeti dicséret.) (Rónay László)

NYOMOZÁS EGY NARRÁTOR UTÁN. Csak a lelkesedés hangján tudtam beszélni erről a filmről, az első napokban, annyira megragadott Raf Vallone kitűnő alakítása, annyira belém ivódott Eddie Carbone tragédiája. Dicsértem a darabot, a „Pillantás a hídról”-t, magasztaltam az író, Arthur Millert és meghajtottam elismerésem zászlaját a rendező, Sidney Lumet előtt. Ám ahogy múltak a napok, ahogy a primer élmény leülepedett bennem, úgy, abban az arányban jelentkezett valami furcsa nyugtalanság, valami tisztázatlan hiányérzet — valahányszor a látottakra gondoltam. Es, meg kell vallanom, sokat gondoltam erre. Különösen azok után, hogy ez az érzés határozott formát kezdett ölteni, azok után, hogy rajtacsíptem magamban. Elhatároztam tehát, hogy végére járok és utána nézek a dolognak.

Nagyon igazságos és tárgyilagos akartam lenni, éppen ezért úgy döntöttem, hogy magához az íróhoz fordulok és nem a színpadon megvalósult drámához. Elővettem tehát a darab fordítását és elolvastam a drámát többször, figyelmesen, úgy valahogy, mint aki a sorok között kutat valami titok után. Rá is leltem nyitjára, legnagyobb meglepetésemre éppen Alfieri ügyvéd — a „narrátor” személyében.

Gondolom, a darab „tartalma” nagyjából ismeretes az olvasó előtt (színpadi változatával bőven foglalkozott a Vigilia 1961. januári száma) s így arra nem kell részletesebben kitérnem, elegendő lesz csak utalni rá, amikor szükségessé válik. Térjünk tehát vissza Alfierihez. Mert csakis hozzá, Alfieri ügyvédhez térhetünk vissza, a „narrátort” ugyanis elnyelte, megette, felemészítette a film. Személye szervesen beleépült a cselekménybe, eléggé szürke mellékszereplőjévé vált, aki csak asszisztál a drámához, de semmiképpen nem magyarázza azt; szavait, kívülálló bölcsességét, segíteniakarását és tehetetlenségének tragikumát magával ragadja az események sodra, mondanivalója elvész a szemünk elől.

Elismerem, hogy első pillantásra eléggé ellentmondásosnak látszhatik ez a kifogás: személye szervesen beleépült a cselekménybe. Mindenki arra gondolhat és méltán, hogy ez csak nyereség lehet, ezáltal csak egységesebb lett a dráma. Igen, csak hogy eltűnt a második drámai vonal, a „kívülálló” külön dráma. Pedig a narrátor éppen emiatt „lóg ki” a darabból, emiatt különül el élesen a többi szereplőtől. Ha nem így lenne, akkor az rió nyilván a színpadon is szereplőt csinált volna belőle, nem kellett volna „formabontáshoz” folyamodnia” mondókáját így is elmondhatta volna, mint ahogy a filmben így mondja el, a dráma elsődleges cselekménye nélkül is maradéktalan lenne. Csakhogy... A narrator más, mint egyszerű mellékszereplő. Több annál. A narrator külön drámát képvisel, dráma a drámában, skatulya a skatulyában.

Eddie Carbonet szenvedélye feltartóztatlanul sodorja végzete kiteljesedése felé. Beleszeret nevelt lányába, évek hosszú során annyit áldozott rá, annyi érzelmet „investált” fiatal lényébe, hogy egyszerűen képtelen lemondani róla. Minden idegszállával úgy érzi, hogy megrabolják, hogy hálátlanok hozzá, hogy jogos tulajdonától fosztják meg. Rodolpho is, akit házába fogadott, akit saját veszélyére rejtgetett és Catherine is, akitől semmi áldozatot sem sajnált, akiért éveken át úgy dolgozott, mint egy állat. Hogy ez az érzése mennyire őszinte, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy ügyvédhez fordul, hogy törvényteleniséget lát a fiatalok szerelmében, hogy paragrafusokat keres boldogságuk megakadályozására.

Alfieri, a narrátor, azonban nem csupán egyszerű ügyvéd, amolyan száraz, paragrafusrágó jogi tanácsadó, hanem életbölcsségével bizonyos mértékig a cselekmény felett áll, mindamellett érző ember, aki szereti, becsüli Eddiet, segíteni kíván rajta, megérti a lelkében dúló vihart, hiszen maga is szicíliai származású és minden igyekezetével azon van, hogy leleplezze ennek az érze-

lemnek természetellenes voltát, hogy kijózanítsa a végzetébe rohanó dokkmunkást. Tisztánlátása a kívülállók tárgyilagosabb megítélésének következménye, az olyan jóindulatú, tapasztaltabb embertársaké, akik éppen jóindulatuknál fogva nem maradnak meg a közönyös szemlélő passzivitásában, hanem ha erre mód adódik, legalább intó szavukkal szeretnék megakadályozni az általuk már előre látott tragédiát. Tevélegesen nem avatkozhatnak mások dolgába, hiszen könnyű őket egy „mi köze hozzá”-val elutasítani, félreállítani... hányszor látunk erre példát a magunk kis életében, apró, hétköznapi drámáinkban is. Hányszor tapasztaljuk, hogy barátaink, ismerőseink, vagy még közelebbi hozzátartozóink is valamit helytelenül látnak s ennek következtében rosszul cselekednek. Hányszor látjuk napnál világosabban a helyes utat s mégis milyen sokszor megesis, hogy ennek ellenére képtelenek vagyunk segíteni, nem tudjuk megakadályozni az elkerülhetetlenül bekövetkező rosszat. Nem tudjuk, mert tanácsainkkal nem törődnek, intelleinket semmibe veszik, cselekedni pedig nincs jogunk, mert kívül állunk az illetők szorosabban vett magánéletén. Éppen ebben az elhatárolt helyzetben rejlik a kívülállók tragikumuk. Ebben a tehetetlenségben.

Mert Alfieri a következő tragédiának tehetetlen szemlélője. Nem úgy, mint a „szereplő” feleség, aki szintúgy tisztán lát, de nem áll kívül, csak kinnreked az események sodrából. Beatrice beavatkozhatna, hiszen férjéről és unokahugáról van szó... az ő passzivitása természetének következménye, nem helyzetének velejárója. Miller mindezt világosan érzékelteti s szándéka „olvasva” is könnyen belátható. A színpadon pedig kézzelfogható valóságként áll elénk, mint az indokolt formabontás egyik legszebb, szinte iskolapéldája.

Súlyos hiba volt tehát, hogy a rendező erről megfeledkezett, illetve s jobban mondva — nem tudott mit kezdeni vele. A legkézenfekvőbb, legolcsóbb megoldást választotta tehát: egyszerűen elmosta a narrátor és a „monologizáló” szereplő közötti lényeges különbséget, személyét beolvasztotta, elnyelte. Nagy kár. Bármilyen kitűnő is egyébként a film, ez a hiányérzet előbb-utóbb minden nézőben tudatosodik, aki a darabot ismeri.

Nem újkeletű s nem is egyedülálló hiba ez. A túlzott filmszerűsége törekvést mindig is a gondolati, „jelzésbeli”, szimbolikai elemek háttérbe szorítása jellemzi, ennek pedig éppen a belső finomságok adják meg az árát. Kérdés, hogy az így nyert egységesebb cselekményesség nem túl drágán, a művészi tartalom elpredálásának árán születik-e meg. Jó lenne ezen kissé alaposabban elgondolkodni, mint ahogy ezt az olasz-francia koprodukciós film alkotói tették.

Ha pedig mindenen „filmszerűbbet” kívántak alkotni Miller drámájából, inkább a „couleur local”, a környezet árnyaltabb festésére törekedhetek volna. Be kellett volna jobban mutatni New Yorkot, ezt az irdatlan várostengert, ezt a hatalmas olvasztótégelyt, amely amerikai formába önti a különböző nemzetiségű bevándorlókat. Több pillantást kellett volna vetnie a kamerának a Brooklyn-Bridge-ről, a „híd”-ről az East-River mindkét partjára, a dokkokra és a kikötőkre, Manhattan fényeire és Brooklyn árnyaira. Végig kellett volna pásztázni a tündöklő Broadwayt, ahová Rodolpho annyira vágyott, s a brooklyni utcák sivar sorát. Ez a pár külső felvétel segített volna a megértésben, közelebb hozta volna a drámát a néző lelkéhez. Ez lett volna az a tér-rénum, ahol a film többre képes a színpadnál.

Félreértés ne essék, a film kitűnő s meglehet, hogy a vázolt hiányérzet nagyon is én szubjektív megítélésem következménye, mégis, úgy érzem, beszélni kellett róla — már az annyit aposztrofált színpadi formabontás érdekében is. (*Bittei Lajos*)

EGY VILÁGBIRODALOM REGÉNYE. Szép, nagy hullámokat verő könyv, az élet lélekzetét érezzük benne. S közben egy világbirodalom sorsa is hullámozik, amely az egész földre kiterjed. Passuth László szereti az egészet látni és láttatni korokon és embereken át s ezt teszi legújabb monumentális regényében, a Velazquezről és IV. Fülöpről szóló *A harmadik udvarmester*-ben is. S bár nem olyan olyan ösztönös ihletésű, mint XX. századbeli nagy történelmi regényünk írója, Móricz, aki úgy kapásból fejtette meg a Báthoryak és Erdély

sorsát, s a beszéd zenéjével és fölvetődő sejtésekkel szuggerált, Passuth Lászlóban, minél inkább elhatol műveiben Európa közepéből a világ minden tája felé, annál inkább a nagygényű magyar regény emberi horizontokat tágitó mesterét tiszteljük. Mórícz Erdélye szuggesztív remekmű számunkra, akik úgy-ahogy értjük a magunk és a kicsiny Erdély történelmét és sejtelmünkkel is eligazodunk ott, ahol tárgyi tudásunk hiányos. Az Erdély-t azonban hiába fordították nyugati nyelvekre, a közönség értetlenül tette le a nyelvi varázsától, hazai otthonosságától megfosztott könyvet. Lehet, hogy Passuth éppen ezért választotta a homlokegyenest ellenkező módszert, a szinte tudományosan dokumentált realizmust, amiben legfőbb magyar mestere talán az az Eötvös József volt, aki kora teljes tudományos vértetével fogott neki a magyar történelem legtragikusabb kérdőjelének, 1514-nek a megfejtéséhez. És érdekes módon ez az európai horizontokat hordozó Eötvös is fordítható minden nyelvre ma is, mint például legutóbbi cseh fordításai is igazolják, és mindenütt megértésre talál, mert a beszélt, tudományosan megalapozott életlátás hozzáférhetővé teszi a világ minden népe számára. Passuth regényei is egyre több idegen nyelvőceánba árasztják belé a magyar beszédfolyam árját s mint a búvápatatok kutatásánál, ahol megfestik az eltűnő víz habjait, még messze tengerekbe is magával hurcolja a hazai színeket, közös habként csobogva, de szívósan, elvegyülhetetlenül.

Passuth maga is gondoskodik arról, hogy bármily táján járjon is a világnak, vagy inkább oly sok szélből összetevődő történetének, *A bíborban született* Bizáncban, *Johanna* Nápolyában, vagy a *Fekete bársony*-ban spanyol grandjai közt, Magyarországot itt is, ott is szóba hozza, a kor és a történelem kellő távlatába állítsa. Beszővi ő a magyar eseményeket keletre és nyugatra, Moszkvától Madridig és vertikálisan Stockholmtól Nápolyig, Bizáncig Európába. Amikor pedig hazai földön játszódnak könyveket ír, mint a Báthorynak, Zrínyik, Thökölyek és Rákócziak történetét, — vagy Balassával vetélkedti a mantuai herceget, — a *Négy szél Erdélyben*, a *Sárkányfog*, vagy a *Sasnak körmei között* című regényében, egyszerre milyen tág lélegzetet vehetünk a kor történetének levegőjéből. Hisz Passuth pontosan tudja, hogy miközben Balassa fellábat vesztve lázban ég és Istenéhez talál, mi történt Mantuában és a világ politikai boszorkányműhán, hogy Sárvár, Nemetujlak, Munkács távlatán túl mi folyik Bécs, Madrid, Párizs udvari kátlánjaiban, hogy otthon van Moszkvában éppúgy, mint a Bizáncból Konstantinápolyba vedlett császár-városban, ahol nemcsak a saját politikájukat szövik a folytonos élet-halál-harcban égő nemzetek, hanem a kicsinyek, a harcban már oly sokszor elbukott s főnixként mindig megelevenedő magyarság sorsa is ott lebeg a lét és a nemlét határán.

Minden író övrjét egészében kell olvasni és akkor lesz igazán jelentős író, amikor az egész életművére étvágyat nyer az olvasó. Passuth ezt a nehezen átlátható választóvonalat lépte át hatalmas regényépületeivel, amelyeknek emeleit megmászva minden égtáj felé kitekintést nyerünk s Madridban, Moszkvában, Bizáncban, Bécsben és Párizsban jártunkban önmagunkról, történelmi viszonyaink ismeretlen hatóerőiről is tájékozódunk. S lassan-lassan megértjük önmagunkat, ami már a bölcsesség egy jelentős fokozatát jelent.

S néha nemcsak magunkat értjük meg, hanem még vigasztalódunk is. A Mohács előtti magyar udvar szegénysége nem lesz már olyan orcapirító szégyen számunkra, ha bennfentesek leszünk IV. Fülöpnek, a földkerekségre kiterjedő spanyol világbirodalom urának udvarában, ahol a pénzszükség, hanyatló birodalmak öröklő férgeként ugyanúgy emészti az egész felépítmény erezeit, mint Buda várában száz-százötven évvel azelőtt. S van egy gyerek, don Diego Rodriguez de Sylva y Velazquez, aki miután minden frissen bemészelt falat vagy kellő felületet nyújtó kerítést földiszíttat már rajzaival, végül is a spanyol nemesség alsó határszélein tengődő atya segítségével festő lesz, bár ez a pálya közeláll a kézművességhez, spanyol nemes pedig nem dolgozhatott nemessége elvesztésének kockázata nélkül. Az ifjú Velazquez nem is lép be tehát a festők céhébe, pénzért sohasem vállalhat munkát — akik a zsidótör-

vényt kitalálták, ime saját magukra is tudtak öngyilkos szokásjogot alkalmazni —, de sikerül bekerülnie az udvarba, ahol a nála öt évvel fiatalabb IV. Fülöp a pénzszerzésen kívül a legnagyobb úr. Velazquez ennek a IV. Fülöpnek lesz az udvari festője igen csekély évjáradékért. Az egyébkénti halhatatlanságra nem kíváncsi és nem is alkalmas IV. Fülöp fejébe veszi, hogy ő pedig ennek a szerény és udvari körökbe is beilleszthető lánghelmének a segítségével őrzi meg halhatatlanságát. Festeti magát tehát lovon és ló nélkül, páncélban és díszruhában, első és második feleségével, családi körben és az Escorial meg a Buen Retiro falai lassan megtelnek Velazquez vásznaival, amiket tartományai elhagyása mellett egyedül irigyelnek tőle Európa többi uralkodói.

Szívós, középtehetségű, vagy majdnem tehetségtelen uralkodó a Habsburg IV. Fülöp. Nagy szoknyavadász és így van bizonyos tartása az életben, s mert emellett vadászni is szeret a bátor vadkanölő, a pipogyságot sem lehet általánosan jellemvonásul ráakasztani. Orvos előtt vetkőzik le úgy az ember, ahogy Passuth Velazquez jellemet fürkésző szemén át ezt a férfit és körülötte az egész spanyol udvart pőrére vetkőzteti. Velazquez 1599-től 1660-ig, IV. Fülöp 1605—1665-ig él. Egy év híjjával egyforma ideig éltek, amit azért tartok hangsúlyozandónak, mert itt a modell és a festő csodálatos azonosulása az írói trouvaille, amivel Passuth meglep bennünket. Velazquez élete úgy torkollik belé a spanyol világirodalom széthullásába, hogy neki szinte naponként meg kell fejtenie uralkodója lelkiállapotát, gondjait, titkos gondolatait, sóvárgásait és letöréseit, és a művész szeme, mint valami csodatévő lencse, egy több mint három évtizedes udvari szolgálat után ezen a majdnem vízenyős Habsburg szempáron át lát bele a Bécsig, Flandriáig, XIV. Lajosig és Dél-Amerikáig politikai hatalommal bíró Fülöp összes kártváiba. S milyen nehézkesen nyikorog ennek a négy világrészre kiterjedő világbirodalomnak a kenetlen szekere, amelyet csak évente egyszer olajoznak meg a Peruból jövő arany- és ezüstszállítmányok, amikor is az adósságok legégetőbb hánváda is kifizetésre kerül. A művészt, mint festőt, még a fejedelem halhatatlansági mániája mellett sem méltatná fizetésre az udvar, hacsak valami udvari foglalkozást is be nem tölt. S mint ahogyan korunkban is nagy íróművészeknek kellett újságírói munkában elégniök, Velazquez is föltornázza magát ebben az állatidomláshoz hasonlóan kínos létharcban a harmadik udvarmesterségig, hogy családiát valahogy elláthassa. Józan, magára mitsem költő férfi, apa, nagypapa, Grecot, Rubenset, Riberát, Murillót, Rembrandtot és Van Dycket kortársként szeretheti. Kétszer adatik meg neki, hogy külföldet is járjon, húsz év távlatában kétszer látja meg Itáliát, Nápolyt, Rómát, Velencét. A regény legátiútj-ereitűbb lapjai éppen X. Ince pápa arcképéhez fűződnek, ahol nemcsak Velazqueznek sikerült egy ma is világhírnű pápanortrét megfestenie, de Passuthnak is sikerült szinte villámfénvnél fölvert körvonalazottsággal egy átmeneti pápának szánt igénytlen pap kísértetiesen eleven arcképét papírra rögzítenie.

Az írói elmélyülés útjait járva, Passuth művészete is mindjobban elmélyül és egyetemesebb lesz. A szinte roskasztóan gazdag tudás mellé az élettapasztalat párosult, ezért érezzük minden sorában nemcsak az évszázadok, hanem a múlhatatlan élet lélegzetét is, azt, ami mindig jelenvaló s ami nélkül nem élhet meg egy igazi művész sem. *(Gáti György)*

SCHLEGEL FRIGYES ÉS A MAGYAROK. 150 évvel ezelőtt, 1812. február 27-én, Kulcsár István Hazai és külföldi tudósítások című folyóiratának 139. lapján egy kis beharangozó kommuniké jelent meg: „Bétsben Schlegel Friedrik február 27-én jeles leczkét kezd. Tudniillik 15 Leczkében elő fogja adni Literaturánk Históriáját, s így az Emberi Nemzet tudománvbéli kifejlődését...” — Miért fontos ez a dátum magyar szempontból? — Hadd idézzük feleletképpen a nemrég elhunyt kitűnő germanistánknek, Túróczi-Trostler Józsefnek tömör fogalmazású megállapítását: „Schlegel volt az, aki a magyar irodalmat első ízben illesztette be egy modern világirodalmi koncepció keretébe.” Ez volt tehát az a pillanat, amikor a világirodalmi köztudatba belekerült az a tényvalóság, hogy Európa keletén létezik, tenyészik, fejlődik egy

önálló magyar nemzeti irodalom, amely méltó arra, hogy a világirodalom szerves részeként vegyük tudomásul.

Kérdés: hogyan jutottunk ehhez a megtiszteltetéshez, hogy az akkoriban legmodernebbnek számító német romantikus irodalmi irányzat atyamestere, legfőbb ideológusa, Schlegel Frigyes, rólunk is megemlékezett korszakos jelentőségű világirodalmi előadás-sorozatában? A német romantika herderi öröksége volt: a vertikálisan és horizontálisan is társugarú érdeklődés egyrészt a nemzeti múlt, másrészt a nép — nemcsak a német, hanem valamennyi nép — költészete iránt. Ehhez járult az is, hogy Schlegel hosszabb időre személyes kapcsolatba is került a magyarsággal. Miután 1808-ban Kölnben zsidó származású feleségével, Mendelssohn Dorotheával együtt a katolikus hitre tért át, az osztrák állam szolgálatába állott, a Napóleon-ellenes politika egyik jelentős irodalmi irányítója volt udvari tanácsosi címmel. 1809-ben a Bécsset ostromló és meghódító napóleoni seregek előtt az udvarral együtt Pest-Budára menekül, s itteni megbízatása volt a császári hivatalos újságnak, az Oesterreichische Zeitungnak a szerkesztése. Ám e mellett bőven maradt ideje filológiai érdeklődésének kielégítésére is, amelynek középpontjában ez időtájt a nemrégiben felfedezett Nibelungenlied állott. Viszont a Nibelung-ének probléma-köre — a benne szerepet játszó Attila személyén keresztül — a középkori magyar krónikák hunn-magyar mondáit is felölelte, s így szorosan érintkezett a magyar irodalom történetével. Ezért hát Schlegel Pesten mindjárt érintkezésbe lépett a nagyműveltségű Schedius Lajossal, a külföldön is ismert és elismert kitűnő magyar tudóssal, és különböző könyvek kölcsönzésén kívül magyar nyelvtanító ajánlását is kérte tőle. Schedius ajánlására pár hónapon keresztül a fiatal Horvát István, a későbbi neves történettudós lett Schlegel magyar instruktora. A nevezetes eseményről pesti barátai azonnal értesítették levélben Kazinczy Ferencet, a Széphalmon trónoló irodalmi vezért. A levelezésben Horvát érdekesen jellemzi nagynevű tanítványát: „Az egész német Literator nagy linguista; de ebben is, mint másban is, igen superficiales. Többnyire napot szaka eszik; és bort vagy más erős részegítő italokat hörpölget. Andántani lehet, hogy abból a kevésből, amit tőlem két hó óta imígy amúgy tanultag, nemsokára a magyar nyelvről is értekezést fog készíteni.” (Az „is” utalás Schlegel Über die Sprache und Weisheit der Indier című művére, melyhez hasonlólt remélték tőle Kazinczyék magyar vonatkozásban.) Azt is megemlíti Horvát: „Most a Kesergő szerelmet fordítjuk együtt”. Ebből aztán az az irodalmi pletyka kerekedett Kazinczy sokrétű levélváltásában, mintha Schlegel lefordítani szándékoznék Kisfaludy „Himfy szerelmeit”, holott nyilván csak közönséges nyelvgyakorló prózai fordítgatásról volt szó.

Más szempontból is érdekes Kazinczy ekkori levelezése. Rummy Károly Györgynek írja (az eredetiben német nyelven) a következőket: „Schlegel Rómában feleségével együtt katolikussá lett! — Az ízlések különbözők, és az ő gusztusán, hogy katolizált, nincs mit disputálni, különösen hogy ez Rómában történt. Ki tudja vajjon Rómában nem lennék-e én is katolikussá?...” (Kazinczy tévedett, mert mint említettük, Schlegelék Kölnben katolizáltak.)

Maga Schlegel — erről kiterjedt levelezése tanúskodik — igen jól érezte magát a magyarok környezetében Pesten és Budán. Érdekes, amit Buda szép fekvéséről ír egyik ismerősének: „Hogyan ábrázoljam Önnek Buda, azaz Etzilburg, fekvését, ahol oly régóta kell tartózkodnom és várakoznom? Ha az emberi művészet csak valamit is hozzá-adna, akkor talán Európa legszebb városa lenne, legalábbis azok közt, amelyek folyó mellett fekszenek. Az itteni Dunát úgy képzelje el, mint egy megvadult, nagyobb, hatalmasabb Rajnát...” — Kevésbé hízelgő nejének, Dorothea Schlegelnek a véleménye, aki neofita buzgóságában kevesli az itteni vallási elmélyülést. „Magyarország — írja fiának — nagyon szép, különlegesen gazdag ország, de még majdnem műveletlen. Gyakran úgy tűnt fel nekem, mintha Otaheiti-ben lennék, vagy a déltengerieknél... A lakosság karakterében is még sok a vad vonás... A műveltségük ott kezdődik, ahol mostanában mindenütt másutt megszűnik, t. i. az indifferenzizmusról és az értelmi hitelenségnél... A magyarok félig aufkláristák, félig még pogányok...”

Schlegel a politikai zavarok lecsillapultával mintegy félévi pest-budai tartózkodás után visszatért Bécsbe. A magyarok iránti rokonszenve most sem csökkent. Az öt bécsi otthonában 1812-ben meglátogató Horvátot, egykori magyar tanítóját, igen barátságosan fogadja. Horvát erről így tudósítja Szezmere Pált: „Schlegel most is, mint egykor Pesten, szünet nélkül borral kínál, s a'val ditsekedett, hogy Bétsben egy Bóltban igen jó Magyar Országi Borokat kaphatni. Neszmélyit hozott előmbbe, és almát, azon kinyilatkoztatással, hogy az utóbbiakra igen jó ízűen esik az ivás...” Ám azok a túlzott remények, amelyeket a magyar literátorok fűztek Schlegel munkásságához a magyarság szellemi életének külföldi propagandája tekintetében, nem valósultak meg a maguk egészében, hanem csak töredékesen. De ezek a töredékek is érdekesek és mint kezdeményező mozzanatok nagyon is jelentősek. Schlegelnek a magyarsággal való érintkezése nem múlt el egészen nyomtalanul. Már az 1810-es világtörténelmi tárgyú előadás-sorozatában is megemlíkezik rólunk, még pedig igen rokonszenvezőn. Méltatja Attilát, akit akkor általában a magyar királyok elődének tartottak; különösen hangsúlyozza Szent István érdemeit, aki a kereszténység bevezetésével a többi európai ország rangjára emelte birodalmát. „Nagyon fontos és tevékeny tagja volt az akkori államszisztémának Magyarország: amennyire egy keresztény európai nép sem viselte magán oly láthatóan és nem őrizte meg oly híven az ázsiai eredet karakterét. épp úgy egyik sem sajátított el annyit a nyugati európai kultúrából, mint a magyar.” A legújabb korban II. József uralkodását bírálja, elismeri a reformtörekvések helyességét, de kárhoztatja a szerencsétlen módszereket, amelyek mélyen sértették a nemzeti érzékenységet.

A 150 éve tartott — a romantikus irány érvényesülése szempontjából korszakos jelentőségű — világirodalmi előadás-sorozat magyar vonatkozású részletei szintén Attilával kezdődnek. Schlegel ugyanis Attila alakjának a Nibelungen-énekbeli előnyös ábrázolását ezzel magyarázza: „mert az Ausztriával közeli összeköttetésben lévő Magyarországon még számos Attiláról szóló monda élt, őt nem minden elfogultság nélkül hazai hősnek tekintették, egy keresztény császárhoz hasonlóan.” Bővebben is szól későbbben a magyar hősi mondákról: „Bizonyos, hogy a magyaroknak saját törzsi nyelvükön már igen régi időkben sajátos hősi költészetük volt. Legközelebbi tárgyak ezeknek a bejövétel és a honfoglalás volt a hét vezér alatt. Hogy ezek a pogánykori mondák a kereszténység felvétele után sem mentek egészen veszendőbe, azt a krónikások tanúsítják, akik több hasonló tartalmú éneket bírtak forrásul... Minden valószínűség szerint Béla király úgynevezett jegyzőjének krónikája... nagyrészt ilyen történelmi hősi dalokból áll, amelyeket a nótárius feloldott prózába... A magyar költők másik tárgya Attila volt, akit ők saját nemzetükhöz tartozó hősként és királyként tiszteltek... Ez az egész régi költészet minden bizonnyal Korvin Mátyás idején ment veszendőbe, aki az ő magyarjait egy csapásra egészen latinná és olaszvá akarta átváltoztatni, miközben az anyanyelv, amint ez természetes, elhanyagoltatott, és a régi mondák és énekek feledésbe merültek... Ami még a régi költészetből fennmaradt, az azután a török pusztítás idején ment teljességgel tönkre. Közben azonban a következő időszakokban is mégis csak fennmaradt a magyarok hajlandósága a történelmi hősi énekek iránt, és a tizenhatodik és tizenhetedik században is híres mesetereket és műveket látunk az epikus műfajban, míg végül jelenkorunkban is egy érzésetli költő, Kisfaludy, aki kezdetben költészetét a szerelemnek szentelte, a régi nemzeti mondavilág felé fordult.”

Lényegileg ennyi a vaskos kötetet kitevő előadás-sorozat magyar anyaga. Nem sok, de ennek a kevésnek is súlyt ad az előadás helye, előkelő környezete és az előadó személyiségének fontossága. Mindenesetre így is hálásak lehetünk Schlegel Frigyesnek, hogy megtette a kezdő lépéseket azon az úton, mely végül a magyar irodalom világirodalmi megismeréséig és elismeréséig vezet. *(Kunszery Gyula)*

JEGYZETLAPOK. (Aranykor.) Az aranykor mindig valaha régen volt. Ovidius szerint az idők kezdetén. Mások szerint valamivel később, de még mindig elég régen ahhoz, hogy aranynak lássuk. Csodálatos évek, elveszített paradicsom: mintha az idő magától teremné a tehetségeket, és a tehetségek munka nélkül teremné a remekműveket. A tragédiákat Racine írja, a komédiákat Molière, a jellemrajzokat La Bruyère és a megmásíthatatlan bölcs mondasokat La Rochefoucauld; és aki az egészet lesi, jegyzi, megörökíti, megbélyegzi, kipletykálja, imádja és rágalmazza: még az is egy Saint-Simon. Aranykor; a franciák klasszicizmusnak hívják. A spanyolok a magukét siglo de orónak, Lope de Vega bőségszarujával, Calderón világszínházával, Góngora költészetével.

De az aranykoriak, aranykoruk délelőjén, többnyire régiebb aranykorok felé tekintettek. „Terentiust bujom, Horatius nevelget, — Homért s riválisát teszem meg istennemnek” — vallotta La Fontaine; és nemcsak ő vallotta, hogy „e zengő nevekhez mérve a mi nagyságunk esendő”. A római nagyoknak, az augusztusi aranykor nagyjainak meg a görögöké volt az aranykor, valaha régen. Aurea prima sata est...

Persze nem mind arany, ami fénylik; s ami rég volt, nem mind aranykor. Schlegel írta: „Hogy relatív az aranykor fogalma, és mennyire hajlamosak vagyunk rá, hogy e kort mindig a messzi múltba helyezzük, azt jól mutatja Gottsched példája. Ő egyik versében a boldog aranykort egészen az első porosz király, Frigyes idejébe viszi vissza. Az írók, akiket a kor klasszikusai-ként magasztal, főként Besser, Neukirch és Pietsch.”

Valóban tanulságos példa. Az aranykor térképét századonként, néha nemzedékenként újra kell rajzolni. S az is előfordult már, hogy egy-egy aranykor sóbálvánnvá bővölte azokat, akik túlságosan megcsodálták; elmerevedtek, egy tapodtat sem tudtak tovább menni; egy ideig álltak, egyre fakuló, talmi ragyogásban, aztán szétestek.

De ennek az ellenkezője is megtörténik olykor: egy-egy kor elébe vág az irodalomtörténetnek és kinevezi magát aranykornak.

Egy-két évtized múlva aztán kiderül a tévedés. Kőkorszak volt. A legjobb esetben vaskor.

(Regényírás.) Z. mellém ül az autóbuszon. Hangosan, tüntetve beszél; egy perc múlva mindenki tudja, hogy író.

— Regényt fogok írni — mondja. — Már csak valami jó stóryt kell kitalálnom.

— Nem — felelem halkán, de makacsul. — A regényírónak nem kitalálnia kell, hanem megtalálni.

Rámnéz, először gyanakodva, mert azt hiszi, ugratom, aztán részvétellel, mert most már tudja, hogy meghibbantam. Gyorsan kezét nyújt és két megállóval előbb leszáll.

Majd legközelebb, gondolom. Legközelebb világosabban megmagyarázom a dolgot. Nem stórykat kell kitalálni, izgalmas, fordulatos történeteket. Jellemeket kell megalátni, jellemekben megtalálni a lényegüket; a stóryt aztán a jellemből következik; a jellem magában hordja sorsát.

De legközelebb sem mondok neki semmit. Úgyis reménytelen.

(Nagyság.) Egyik nagybátvám kétméteres volt, másik százkilencven, egy harmadik, hármuk közt a legkisebb, száznvolcvanöt. Gyerekkoromban én is rettenetesen szerettem volna nagyon magas lenni.

Ezért hét-nyolcéves koromban, valahányszor házunk valamelyik óriás aitanján belétem, mindig kicsit összehúztam magamat, nehogy beüsem homlokomat a szemöldökfába. (r. gy.)

László. Győr. — Ön túlságosan aggályos. Mindent meg kell tennie, hogy kigyógyuljon belőle. Levele alapján úgy látjuk, hogy házassága rendes, egyszerű. Feltett kérdéseire csak megnyugtató válaszokat tudunk adni. Mindazok, amiket leír, hozzátartoznak olyan házastársak életéhez, akik őszinte szerelemmel szeretik egymást. Nincs komoly oka, hogy magát bűnös, elveszett embernek tartsa, aki letért a tisztaság útjáról, elvesztette kegyelmi életét. Problémáit az aggályosság okozza. Az aggályosság lényegében kicsinység, amely magához hasonlónak, azaz kicsinyesnek képzeletben Istent is. Leglényegesebb tulajdonságait akarja eldisputálni: szeretetét, irgalmát, nagylelkűségét. Ne képzelje Istent az ember ellenségének, aki lehetetlent követel gyarló gyermekeitől és árgus szemekkel lesi, miért csaphat le rájuk. Az aggályosság eltorzítja a lelki életet. Olyan kérdést állít központba, amelynek nem ott van a helye. Ne engedje, hogy aggályos töprengései következtében a fizikai, testi vonatkozások és kérdések házaséletük, egymáshoz való viszonyuk legfontosabb, úgyszólván egyetlen problémájává növekedjenek. Az ilyen magatartás csak oda vezet, amit ön is felpanaszol: „lelkieletem zavaros, vigasztalan és nyugtalan.” Igyekezzenek lelki, szellemi életüket együtt fejleszteni, elmélyíteni. Törekedjenek arra, hogy minél több közös magasrendű lelki és szellemi élmény fűzze egymáshoz önöket. Így fejlődik ki lelkükben az a harmónia és derű, melynek segítségével minden külső és belső problémájukat egyszerűen, természetesen tudják megoldani.

Magányos lélek. — Elvben igenis elképzelhető, hogy férfi és nő köthet és fenntarthat tiszta barátságot. A szentek életéből is idézhetünk rá példát. Asszisi Szent Ferenc és Szent Klára, Szalézi Szent Ferenc és Chantal Szent Franciska barátsága meghatóan tiszta volt, kegyelem és áldás fakadt belőle. Azzal természetesen tisztában kell lennünk, hogy ha nem is kell kifejezetten szentnek lenni hozzá, eléggé nehéz feladat, mert sok kísértéssel jár. Az ön esetében azonban ajánlani merjük. A testi hibája miatt, amely emberkerülővé tette, nem alakulhat ki önben az emberismeret. Most, hogy jelentkezett a férfi, akivel rokon léleknek érzi magát, annál is inkább, mert ő is testi hibában szenved, mindkettőjük érdeke, hogy esetleg házasságukat komoly lelki alapon, jól előkészítve kössék meg, mindenekelőtt pedig igyekezzenek egymást, hibáikat és jó tulajdonságaikat, amennyire csak lehet alaposan kiismerni. Ehhez idő kell és tiszta, komoly, becsületes barátság.

Hermine. — Az erős képzelet épp úgy természetes adottság, Isten ajándéka, mint a jó emlékező tehetség. Mint minden tehetség, a képzelet is szabálytalanul, fegyelmezetlenül, rendszertelenül jelenhet meg a gyermek világában. Nem az a szülők feladata, hogy a fantáziát egészen letörjék, kiirtsák a gyermekből, hanem hogy szeretettel a helyes útra igazítsák, megtanítsák, hogy azt jó irányban használja fel. Fogják önök is munkába Hermine mesélő hajlamát, fantáziáját. Adjanak kezébe vázlatfüzetet, színes ceruzát, jó mesekönyvet, meséljenek neki erkölcsi tartalmú és tanulságú meséket, történeteket. Férfijének, a „szigorú és józan atyának” magyarázza meg, hogy a legtöbb gyermekben még elevenen munkálkodik a művész. Hermine úgy éli át történeteit testvéreiről és a házbeli gyermekekről, ahogyan a regényíró éli át regényeit, cselekedeteit, viszi bele hőseit különböző képzelt kalandokba. A rideg bánásmód, a durva megszegényítés egyáltalán nem jó és nem célravezető, nem méltó józan apához. Csak annyit ér el a szüntelen megalázással, hogy Hermine lelke végkép bezárul, titkolni fogja minden gondolatát szülei és idősebb testvérei előtt. Fantáziája titokban, ellenőrzés nélkül burjánzik. Kettészakadt, kétarcú ember lesz belőle, aki kifelé mást mutat, mint amit befelé érez és akar.

H. I. A dicsőítő ima általában értelmezve magasabb rangú, mint a kérő ima, de nem okvetlenül és nem minden esetben. Először is: az alázatosan elmondott kérő imádságban a hit, a bizalom, az Isten jóságának, mindenhatóságának elismerése zeng együtt a fő motívummal — a kéréssel — s ez már maga is dicsőíti Istent. Másodsor: nem magasabb rangú és rendű-e az az imádság, amelyben lelki javakat kérünk, mint az, amelyben kapott ideigle-

nes, múlandó javakért hálálkodunk? Vagy nem értékes-e az a kérő imádság, amelyben mások számára könyörgünk, esdeklünk akár anyagi, akár lelki javakat? Az imádság értékét nem elvont kategóriák és osztályozások alapján kell megállapítani és lemérni, hanem azon, hogy milyen lélekkel imádkozunk. Az imádság minden kategóriája: a dicsőítő, hálaadó, kérő és engesztelő — kedves Isten előtt, ha alázatosan és áhitattal, bizalommal, állhatatosan és Isten akaratát feltétlenül elfogadva imádkozunk.

Gy. G. Gyula. — Más Isten irgalmában és ismét más Isten segítségével bizakodni vakmerően. Az önök által vitatott eset — munkatársuk vakmerő játéka a halált okozó villamos árammal — az ötödik parancsolat elleni véttség. A katekizmus kimondja: „Isten ötödik parancsolata ellen vétkezik 1. a gyilkos és öngyilkos, 2. aki más testi épségében vagy egészségében kárt tesz, 3. aki a maga egészségét vagy életét szükség nélkül veszélynek teszi ki”. De ez még nem a Szentlélek elleni bűn. A bűnök ez utóbbi fajtájába a következők tartoznak: 1. vakmerően bizakodni Isten irgalmasságában, 2. Isten kegyelméről kétségbe esni, 3. a megismert igazság ellen tusakodni, 4. Isten kegyelmét másoktól irigyelni, 5. üdvös intelmek ellenére a bűnben megátalkodni, 6. bűneinket mindhalálig meg nem bánni. Isten irgalmában az bizakodik vakmerően, aki azzal az önmegnyugtatóssal követ el bűnt, hogy Isten úgy is megbocsátja azt. Ez magán viseli a Szentlélek elleni bűnök közös jegyét: Isten kegyelmének és az ahhoz vezető útnak, eszközöknek megátalkodott semmibevevését. Az élet vakmerő és felesleges kockáztatása: meggondolatlanság, felelőtlenség, Isten segítségének, a gondviselés működésének félremagyarázása.

Fiatalember. — Egy mai katolikus francia író szellemes aforizmája nagyon ráillik az ön panaszaira. „Nem akkor leszünk boldogok, ha azt tesszük, amit szeretnénk, hanem ha szeretjük azt, amit tennünk kell.” Ne keseregjen azon, hogy „nem érez kedvet, hivatást a falusi élethez”, ne higgye, hogy lényegesen más volna a lelkiállapota, ha nem egy „eldugott” faluban kellene működnie, hanem a „korlátlan lehetőségeket nyújtó fővárosban”. Isten szeme előtt végzi munkáját a hegyek között rejtőző kis községben is. A munka erkölcsi értéke ugyanolyan ott is, mint a fővárosban. Egyformán szeretettel, jószággal, hivatástudattal lehet és kell az embereket szolgálni, a lelkeket meghódítani itt is, ott is. Kétségtelen, vannak a fővárosi életnek előnyei. De vannak hátrányai is. És meg vannak a falusi életnek az előnyei is a fővárossal szemben. Nem jelent legyőzhetetlen akadályt a falusi élet a szellemi munka szempontjából sem. Ezt a megállapításunkat példákkal bizonyíthatnánk: nem egy komoly könyv, tanulmány született meg kis falvak csendjében és magányában a legutóbbi időkben is. Igyekeztek megkeresni azokat az eszményeket, amelyeket munkájával szolgál. Ha meg tudja látni munkája erkölcsi értékét, megszereti azt, eltűnik rossz hangulata, egyre boldogabbnak érzi magát. Ha pedig szabad idejének egy részét komoly studiumokra tudja fordítani, meglátja majd, hogy nincs „eldugott falu”.

Gábor. Szombathely. — Az ókorban nem pontos és tudományos orvosi diagnózis alapján nevezték meg a betegségeket, hanem külső jegyek alapján. Az evangéliumi „inaszakadt” (Márk. 2, 2—12) épp úgy lehetett bēna, szélütött, mint közhvény folytán összezsugorodott beteg. Az evangéliumok legmodernebb kiadásai benának fordítják az inaszakadtat. A „holdkórosság” (Mt. 17, 1—21, Mk. 9, 14—29) igen valószínű, hogy epilepsziát jelentett. Az evangélium leírása legalábbis erre vall. Máté így írja le: „Mikor visszatérték a néphez, egy ember lépett hozzá és ezekkel a szavakkal hullott térdre előtte: „Uram, könyörülj fiamon! Holdkóros szegény és sokat szenved. Hol tűzbe esik, hol meg vízbe...” (Mt. 17, 15) Márknál még pontosabb a leírása: „Valahányszor hatalmába keríti, földhőzvája, aztán habzik a szája, csikorgatja a fogát és megmerevedik”. (Mk. 4, 18.)